

2880

7. 10. 22

W-37

1906

279

18

~~Ш 24~~

ПОЕЗИІ

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

1546 91.175
~~Ш-70~~

Чистий дохід на стипендію імені Шевченка

ТОМЪ I.

НБ ПНУС

2880

~~Д-р МЕД. В. КОБРИНСЬКИЙ~~
~~Д-р МЕД. W. KOBRYNSKI~~
 LWÓW

У ЛЬВОВІ.

Накладомъ К. Сидоренка
 у друкарні закладу ~~імени Особливого~~ ~~імени Стефаніка~~

МЕД. БІБЛІОТЕКА
 проф. В.Т. Полека

№ 2880

КАВКАЗЪ.

За горами гори хмарами повиті,
Засіяні горемъ, кровію політі.

Съ-поконвіку Прометея
Тамъ орелъ карає,
Що день божий довбе ребра,

5

Серце розбиває, —
Розбиває, та не випъє
Живущої крови
Воно знову оживає,
И смієтця знову.

10

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля,
И неситий не виоре
На дні моря поле;

Не скує душі живої
И слова живого,
Не понесе слави Бога —
Великого Бога.

15

Не намъ на проу зъ Тобою стати,
Не намъ діла твої судити;
Намъ тільки плакати, плакати, плакати,
И хлібъ насупний замісирь,
Кривавимъ потомъ и слёзами.
Кати знущаютьця надъ нами,
А правда наша — п'яна спить!

20

Коли-жъ вона прокинетця,
 Коли-жъ одпочити
 Даси Боже утомленимъ,
И намъ даси жити?
 Ми віруемъ твоїй силі,
 И слову живому:
 Встане правда, встане воля,
 И Тобі Одному
 Поклонятця всі язики
 Во віки и віки. —
 А поки-що течуть ріки —
 Криваві ріки!..

5

10

За горами гори, хмарами повиті,
 Засіяні горемъ, кровію політі!

15

Оттамъ то милостиві ми
 Ненагодовану и голу
 Застукали сердешну волю,
 Та й цькуємо... Дягло кістями
 Людей муштрованихъ чимало...

20

А слізъ, а крові?... Напоїгъ
 Всіхъ императорівъ би стало,
 Зъ дітьми и внуками втопить
 Въ слѣзахъ удовихъ... А дівочихъ
 Пролитихъ нишкомъ середъ ночі,
 А матерніхъ гарячихъ слізъ,

25

А батьківськихъ, старихъ, кривавихъ —
 Не ріки — море розлилось —
 Огненнее море — !
 Слава, слава

30

Хортамъ и гоньчимъ и псарямъ,
 И нашимъ батюшкамъ царямъ
 Слава — !

И вамъ слава, сині гори
 Кригою окуті:
 И вамъ, андарі великі,
 Богомъ не забуді!

35

Борітеся — поборете!
 Вамъ Богъ помагає;
 За васъ сила, за васъ воля
 И правда свята!

- Чурекъ и сакля — все твоє: 5
 Воно не прошене, не дає,
 Ніхто й не візьме за своє,
 Не поведе тебе въ кайданахъ. —
 У насъ — на те письменні ми —
 Читаємъ Божі глаголи, 10
 И одъ глибокої тюрми,
 И до високого престола
 Усі ми въ золоті и голі.
 До насъ въ науку... ми навчимъ
 По чому хлібъ и сіль по чімъ? 15
 Ми християне; храми, школи,
 Усе добро, самъ Богъ у насъ. —
 Намъ тільки сакля въ очи коле,
 Чого вона стоїть у васъ
 Не нами дана? Чомъ ми вамъ 20
 Чурекъ же вашъ та такъ не кинемъ
 Якъ тій собаці? Чомъ ви намъ
 Платить за сонце не повинні?
 Та й тільки-жъ то! Ми не погане, —
 Ми настоящі християне; 25
 Ми малимъ ситі. — А за те,
 Якби ви зъ нами подружились,
 Богато-бъ де чому навчились.
 У насъ же й світа якъ на те:
 Одна Сибіръ неисходима! 30
 А тюрмъ? а люду? — що й лічить!
 Одъ Молдаванина до Финна,
 На всіхъ язикахъ все мовчить:
 Бо благоденьствує!.. У насъ
 Святу ю библію читає 35
 Святий чернець, и навчає:
 Що царь якийсь-то свині пасъ
 Та дружню жінку взявъ за себе:

А друга вбивъ; — теперъ на небі.
 Отъ бачите, які у насъ
 Сидять на небі! — Ви ще темні,
 Догматами непросвіщенні;
 У насъ навчїтця... Въ насъ дери, — 5
 Дери та дай,
 И прямо въ рай
 Хочъ и рїдню всю забори!)
 У насъ — чого то ми не вмїємъ?
 И зорі лічимъ: гречку сіємъ, 10
 Француза лаємъ; продаємъ
 Або у карти програємъ
 Людей... не Негривъ, а такихъ,
 Таки хрещенихъ, во простихъ.
 Ми не Гишпане; — крий насъ Боже! — 15
 Щобъ крадене перекупать
 Якъ ті Жиди; ми по закону. —“

По закону Апостола
 Ви любите брата,
 Суєслови лицеміри, 20
 Господомъ прокляті?
 Ви любите на братові
 Шкуру, а не душу,
 Та й лупите по закону
 Дочці на кожушокъ, 25
 Байстрюкові на придане,
 Жїнці на патинки,
 Собі-жъ на те, що не знають
 Ні діти, ні жінка.
 За кого-жъ ти распинався, 30
 Христе, сине Божий?
 За насъ добрихъ? чи за слово
 Истини? Чи може,
 Щобъ ми зъ тебе насміялись?
 Воно-жъ такъ и сталось! 35
 Храми, каплиці й икони

И ставники, и мирри димъ,
 И передъ образомъ Твоімъ
 Неутомленні поклони
 За кражу за війну, за кровъ...
 Щобъ братню кровъ пролити, просять,
 А по-тімъ въ даръ Тобі приносять
 Зъ пожару вкрадений покровъ...

5

Просвігились, та ще хочемъ
 Другихъ просвітити:
 Сонце правди показати
 Сліпимъ, бачишъ, дітямъ.
 Все покажемъ, тільки дайте
 Себе въ руки взяти,
 Якъ и тюрми муровати,
 Кайдани ковати,
 Якъ їхъ носить, и якъ плести
 Кнути узловати.
 Всему навчимъ, тільки дайте
 Взяти свої гори, —
 Ті останні, бо взяли вже
 И поле и море!

10

15

20

И тебе загнали, мій друже єдиний,
 Мій Якове любий! Не за Україну,
 А за її ката довелось пролїть
 Кровъ добру, не чорну: довелось запить
 Зъ московської чаши московську отруту...
 О друже мій добрий, друже не забутий!
 Живою душою въ Україні витай;
 Літай съ козаками по-надъ берегами,
 Розриті могили въ степу назирай
 Заплачъ зъ козаками дрібними слёзами;
 И мене зъ неволі въ степу виглядай!

25

30

А поки-що мої думи —
 Мое люте горе
 Сіятиму; нехай ростуть
 Та зь вігромъ говорють...
 Вігеръ тихий зь України
 Понесе зь росою
 Тні думи ажъ до тебе;
 Братнёю слёзею
 Ти їхъ, друже, привітаєшъ,
 Тихо прочитаєшъ,
 И могили, степи, гори,
 И мене згадаєшъ. —

5

10

1847.

И ЖИВИМЪ, И МЕРТВИМЪ, И НЕНАРОЖДЕННИМЪ
ЗЕМЛЯКАМЪ МОИМЪ ВЪ УКРАЇНІ И НЕ ВЪ УКРАЇНІ
МОЄ ДРУЖНЕ ПОСЛАНІЕ

Аще кто речеть, яко люблю Бога, а
брата своего ненавидить, ложъ естъ.

Соборн. Посл. перв. св. Ап.

Іоан. гл. 4. ст. 20.

И світає и смеркає,
День Божий минає,
И знову людъ потомлений
И все спочиває. 5
Тільки я, мовъ окаянный,
И день и нічъ плачу
На распуттяхъ велелюднихъ,
И ніхто не бачить;
И не бачить и не знає; 10
Оглухла, не чують,
Кайданами міняютьця,
Правдою торгують.
И Господа зневажають!
Людей запрягають 15
Въ тяжкі ярма, орють лихо,
Лихомъ засівають...
А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!
Схаменітця, недолюдкі,
Діти юродиві, 20
Подивітця на рай тихий

На свою країну,
 Полюбіте щиримъ серцемъ
 Велику руїну!
 Роскуйтеся, братайтеся; 5
 У чужому краю
 Не шукайте, не питайте
 Того, що немає
 И на небі, а не тільки 10
 На чужому полі...
 Въ своїй хаті — своя й правда,
 И сила, и воля! —

Нема на світі України,
 Немає другого Дніпра,
 А ви претесь на чужину 15
 Шукати доброго добра,
 Добра святого, волі, волі...
 Братерства братнєго... Найшли, —
 Несли, несли зъ чужого поля,
 И въ Україну принесли 20
 Великихъ словъ велику силу, —
 Та й більшъ нічого... Кричите,
 Що Богъ создавъ васъ не на те,
 Щобъ ви неправді поклонялись... 25
 И хилитеся якъ и хилились,
 И знову шкуру дерете
 Зъ братівъ незрячихъ, гречкосіївъ,
 И сонця правди дозрівать
 Въ німецькі землі, не жужі,
 Претесь знову. Якъ-би взяли 30
 И всю мистерню зъ собою,
 Дідами крадене добро, —
 Тоді-бъ остався сиротою
 Зъ святими горами Дніпро!

Охъ, якъ-би то сталося, що-бъ ви не вертались, 35
 Щобъ тамъ и здихали, де ви поросли!

Не плакали-бъ діти, мати-бъ не ридала,
 Не чули-бъ у Бога вашої хули,
 И сонце негріло-бъ смердячого гною
 На чистій, широкій, на вольній землі,
 И люде не знали-бъ, що ви за орли, 5
 И не покивали-бъ на васъ головою.

Схаменітця, будьте люде,
 Бо лихо вамъ буде!
 Роскуютця незабаромъ.
 Заковані люде — 10
 Настане судъ! Заговорить
 И Дніпро, и гори,
 И потече сто ріками
 Кровъ у сине море
 Дітей вашихъ, и не буде 15
 Кому помагати:
 Одцураєтця братъ брата
 И дитини мати:
 И димъ хмарою заступить
 Сонце передъ вами, 20
 И на віки проклянетесь
 Своїми синами!

Умийтєся; образъ божий
 Багномъ не скверніте,
 Не дуріте дітей вашихъ: 25
 Що вони на світі
 На те тільки, щобъ панувать;
 Бо невчене око
 Загляне імъ въ саму душу
 Глибоко, глибоко! 30
 Дознаютця небожата,
 Чия на васъ шкура,
 Та й засядуть, и премудрихъ
 Немудрі одурять!

Якби ви вчились такъ якъ треба,
 То й мудрість би була своя;
 А то залізете на небо...
 „И ми — не ми: и я — не я,
 И все те бачивъ, все те знаю, 5
 Нема ні пекла, ані раю
 Нема и Бога; тільки я,
 — Та куций Німець узлотавий,
 Та й більшъ нікого!.. Добре, брате;
 Що жъ ти таке? 10

— „Нехай Німець
 Скаже; ми не знаємъ.“
 Оттакъ ви навчаєтесь
 У чужому краю!
 Німець скаже: „ви Моголи,“ — 15
 — „Моголи! Моголи!
 Золотого Тамерляна
 Онучата голі!“
 Німець скаже: „ви Славяне!“
 — „Славяне, Славяне! 20
 Славнихъ прадідівъ великихъ,
 Правнуки погані!“
 И Коляра читаєте
 Зъ усієї сили,
 И Шафарика, и Ганку, 25
 И въ Славянофили
 Такъ и претесь; и всі мови
 Славянського люду
 Всі знаєте, а свої
 Дастъ-бігъ... колись будемъ 30
 И по своєму глаголатъ,
 Якъ Німець покаже,
 А до того й историю
 Намъ нашу розкаже.
 Оттоді ми заходимось! — 35
 Добре заходились,
 По німецькому показу,

Та й заговорили
 Такъ, що й Німець не второпа,
 Учитель великий,
 А не то, що-бъ прості люде...
 А гвалту и крику: 5
 „И гармонія, и сила,
 Музика, та й годі...
 А история? — поема
 Вольного народу.
 Що ті Римляне убогі? 10
 Чоръ-зна що, не Брути!
 У насъ Брути и Коклеси —
 Славні, незабуті!
 У насъ воля виростала
 Диіпромъ умивалась, 15
 У голови гори клала,
 Степомъ укривалась...“
 — Кровзю гола умивалась,
 А спала на купахъ —
 На козацькихъ вольнихъ трупахъ, 20
 Окраденихъ трупахъ...

Подивітця лишень добре;
 Прочитайте знову
 Тую главу, та читайте 25
 Одъ слова до слова,
 Не минайте ані титла,
 Ніже тії коми;
 Все розберіть, та й спитайте
 Тоді себе: що ми?
 Чіі сини? якихъ батьківъ? 30
 Кимъ? За що закуті?
 То й побачите, що ось-що
 Ваші славні Брути:

Раби, підніжки, грязь Москва,
 Варшавське сміття ваші пани
 Ясновельможні гетьмани! —
 Чого-жъ ви чванаетесь, ви

35

- Сини сердешної України?
 Що добре ходите вь ярмі,
 Ще лучче ніжъ батьки ходили?
 Не чваньтесь; зь вась деруть ремінь.
 А зь їхъ бувало й лій топили! — 5
- Може чванитесь, що братство
 Віру заступило,
 Що Синопомъ, Трапезунтомъ
 Галушки варило?
 Правда ваша; наїдались, 10
 А вамъ теперъ вадить,
 И на Січи мудрий Німець
 Картопельку садуть;
 А ви її купуете,
 Істе на здоровья, 15
 Та й славите Запорожжя...
 А чнею кровью
 Отта земля напоена,
 Що картоплю родить?
 Вамъ бйядуже, аби добра 20
 Була для городу!
 А чванитесь, що ми Польщу
 Колись завалили...
 Правда ваша; Польща впала,
 Та й вась роздавила. 25
- Такъ ось, якъ кровъ свою лили
 Батьки за Москву и Варшаву,
 И намъ, синамъ, передали
 Свої кайдани, свою славу! —
- Доборолась Україна 30
 До самого краю;
 Гірше Ляха, свої діти
 Її роспинають;
 Замість пива, праведную
 Кровъ изъ реберъ точуть. 35
 Просвітити, кажуть, хочуть
 Материні очі

- Современними огнями,
 Повести за вікомъ,
 За Німцями, недоріку,
 Сліпую каліку
 Добре; ведіть, показуйте; 5
 Нехай стара мати
 Навчаєтця, якъ дітей тихъ
 Новихъ доглядати.
 Показуйте! за науку
 Нетурбуйтесь — буде 10
 Материна добра плата.
 Роспадетця луда
 На очахъ вашихъ неситихъ;
 Побачите славу —
 Живу славу лідівъ своїхъ 15
 И батьківъ лукавихъ. —
- Учітєся, брати мої,
 Думайте, читайте,
 И чужому научайтєся,
 Й свого не цурайтєся;
 Бо хто матірѣ забуває:
 Того Богъ карає,
 Чужі люде цураютьця,
 Въ хату не пускають; — 25
 Свої діти, мовъ чужії, —
 И не має злomu
 На всій землі безконечній
 Веселого дому...
 Я ридаю, якъ згадаю 30
 Діла не забуті
 Дідівъ нашихъ; тяжкі діла...
 Якъ би їхъ забути —
 Я оддавъ би веселого
 Віку половину! 35
 Оттака-то наша слава —
 Слава України!..
 Оттакъ и ви прочитайте

Щобъ несоннимъ снились
 Всі неправди; щобъ розкрились
 Високі могили
 Передъ вашими очима;
 Щобъ ви роспитали
 Мучениківъ: кого, коли,
 За-що розпинали?..

5

Обніміте-жъ, брати мої,
 Наймекшого брата;
 Нехай мати усміхнется,
 Заплакана мати!
 Благословіть дітей своїхъ
 Твердими руками;
 И жіночокъ поцілуйте
 Вольними устами!
 И забудеться сромотня
 Давня година,
 И оживе добра слава, —
 Слава України;
 И світъ ясний, невечерній
 Тихо просіяє...
 Обнімітця-жъ, брати мої,
 Молю васъ, благаю!

10

15

20

Д-р МЕД. В. КОБРИНСЬКИЙ
D^r MED. W. KOBRYNSKI

Львівський університет
ім. Василя Стефаника

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ФОНД проф. В.Т. Полєка

№ 2880

С О Н Ї.

У всякого своя доля
И свій шляхъ широкий.
Той мурує, той руйнує,
Той неситимъ окомъ
За край світа зазирає, 5
Чи нема країни,
Щобъ загарбать и зъ собою
Взять у домовину;
Той тузами обирає
Свата въ ёго хаті; 10
А той вишкомъ у куточку
Гострить ніжъ на брата;
А той тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Якъ кішечка підкрадетця, 15
Вижде нещасливий
У тебе часъ, та й запустить
Пазурі въ печінки,
И не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка; 20

А той, щедрий та розкішний,
 Все храми мурує,
 Та отечество такъ любить,
 Такъ за нимъ бідкує,
 Та такъ зъ ёго сердешного
 Кровъ, якъ воду, трчить, — 5
 А братія мовчить собі,
 Витріщивши очи,
 Якъ ягвята: „Нехай, каже,
 Може такъ и треба!“ 10
 — Такъ и треба! бо немає
 Господа на небі!
 А ви вь ярмі падаєте,
 Та якогось раю
 На сімъ світі бажаєте.... 15
 Немає! немає!...
 Шкода й праці! Схаменітця:
 Усі на сімъ світі —
 И царята и старчята — 20
 Адамови діти.
 И той... и той... А що-жъ то я?
 — Ось-що, добрі люде:
 Я гуляю, бенкетую
 Вь неділю и вь будень;
 А вамъ нудно, жалуетесь.... 25
 Єй Богу, не чую!
 И не кричіть; я свою пю,
 А не кровъ людськую.

Оттакъ, идучи по-підь тинню
 Зь бенкету паний у ночі, 30
 Я міркувавъ собі йдучи,
 Поки доплентавсь до хатини.
 А вь мене діти не кричать,

- И жінка не дає....
 Тихо, якъ у раі,
 Усюди божа благодать,
 И въ серці, и въ хаті.
- Отто-жъ я лігъ и спати, 5
 А вже підпилий якъ засне,
 То хочъ коти гармати —
 И усомъ не моргне.
- Та й сонъ же, сонъ — на причудъ дивний —
 Мині приснився. 10
- Найтверезійший би упився,
 Скупий жидюга давъ би гривню,
 Щобъ позирнуть на ті дива,
 Та чорта зъ-два!
 Дивлюсь: такъ буцімъ сова 15
- Летить дугами, берегами та нетрами,
 Та глибокими ярами,
 Та широкими степами,
 Та байраками. 20
- А я за нею, та за нею,
 Лечу й прощаюся зъ землею.
 Прощай, світе, прощай земле,
 Неприязний краю!
 Мої муки, мої люті, 25
 Въ хмарі заховаю.
- А ти, моя Україно,
 Безталанна вдово, —
 Я до тебе лігатиму
 Зъ хмари на розмову,
 На розмову тиху, сумну, 30
 На раду съ тобою;
 О півночи падатиму
 Зъ чистою росою....
- Порадимось, посумуємъ,
 Поки сонце встане, 35
 Поки твої малі діти
 На ворога встануть.
 Прощай же ти, моя нене,

Удово-небого!
 Годуй дітокъ; жива правда
 У Господа-Бога!

Лечу, дивлюся — ажъ світає,
 Край неба палає; 5
 Соловейко въ темнімъ гаї
 Сонце зострічає.
 Тихесенько вітеръ віє,
 Степи, лани мріють;
 Міжъ ярами надъ ставами 10
 Вербн зеленіють.
 Сади рясні похилились,
 Тополі — поволі
 Стоять собі, мовъ сторожі,
 Розмовляють зъ полемъ. 15
 И усе-жъ те, вся країна
 Повита красою,
 Зеленіє, вмиваєтця
 Раннєю росою,
 Вмиваєтця, красуетця, 20
 Сонце зострічає.
 И нема тому почину,
 И краю немає.
 Ніхто ёго не додбає,
 И не розруйнує.... 25
 И все-то те... Душе моя,
 Чого-жъ ти сумуєшь?
 Душе моя убогая
 Чого марно плачешъ?
 Чого тобі шкода? Хиба ти не бачишьъ, 30
 Хиба ти не чуєшь людського плачу?
 То глянь, подивися, а я полечу
 Високо, високо, за синіи хмари.
 Нема тамъ власті; немає тамъ карн,

- Тамъ сміху людського и плачу не чуть.
 Онъ глянь: у тімъ раю, що ти покидаєшъ,
 Латану свитину зъ каліки знімають —
 Зъ шкурою знімають: бо нічимъ обути
 Княжатъ недорослихъ. А онъ розпинають 5
 Вдову за подушне, а сина кують,
 Єдиного сина, єдину дитину,
 Єдину дитину въ військо оддають,
 Бо ёго, бачъ, трохи.... А онде підъ тиномъ 10
 Опухла дитина, голодная мре,
 А мати пшеницю на панщині жне.
 А онъ бачишъ?... Очи, очи!
 На-що ви здалися?
 Чомъ ви зъ-малку не висохли,
 Слізьми не злилися? 15
 То покритка по-підъ тинню
 Зъ байстряма шкандибає;
 Батько й мати одцурались
 Й чужі не приймають; —
 Старці навіть цураютьця.... 20
 А паничъ не знає,
 Зъ двадцятого, недолюдокъ,
 Душі пропиває.
 Чи Богъ бачить изъ-за хмари
 Наші слёзи-горе? 25
 Може й бачить, та помога,
 Якъ и отті гори
 Предковічні, що політі
 Кровию людською.....

-
- Душе моя убогая, 30
 Лишенько съ тобою!
 Упемося отрутою,
 Въ кризі ляжемъ спати,

Пошлемъ думу ажъ до Бога,
 Їго роспитати:
 Чи довго ще на сімъ світі
 Катамъ панувати? 5
 Лети-жъ, моя думо, моя люта муко,
 Забери зъ собою всі лиха, всі зла,
 Свое товариство; ти зъ ними росла,
 Ти зъ ними кохалась; їхъ тяжкіі руки
 Тебе повивали; бери-жъ їхъ, лети,
 Та по всѣму небу орду розпусти: 10
 Нехай чорніе, чорвоніе,
 Поломямъ повіе,
 Нехай знову рига зміи,
 Трупомъ землю крие.
 А безъ тебе я де-небудь 15
 Серце заховаю.
 А тимчасомъ пошукаю
 На край світа раю!

И зновъ лечу по-надъ землею,
 И зновъ прощаюся я зъ нею. 20
 Тяжко матірѣ покидати
 У безверхій хаті,
 А ще гірше дивитися
 На слѣзи та лати.
 Лечу, лечу, а вітерѣ віе, 25
 Передо мною снігъ біліе,
 Кругомъ гори та болота,
 Людей не чутъ; не знать и сліду
 Людської страшної ноги....
 И вороги й не-вороги, 30
 Прощайте! въ гості не приїду.
 Упивайтесь, бенкетуйте,
 Я вже не почую;

- Одинъ собі на вікъ-віки
 Въ снігу заночую.
 И поки ви дознаєтесь,
 Що ще Україна
 Не помита слізьми, кровю, 5
 То я одпочину.
 Одпочину.... Ажъ слухаю....
 Загули кайдани
 Підъ землею... Подивлюся:
 О люде поганій! 10
 Де ти взявся? що ти робишь?
 Чого ти шукаєшь
 Підъ землею? Ні, вже мабуть
 Я не заховаюсь
 И на небі.... За що-жъ кара, 15
 За-що мині муки?
 Кому я що заподівавъ?
 Чиі тяжкі руки
 Въ мині душу закували,
 Серце запалили 20
 И, галичі силу,
 Думи розпустили?
 За-що? не знаю, а карають,
 И тяжко карають.
 А коли я спокутую, 25
 Коли діжду краю —
 Не бачу й не знаю.
 Заворушилася пустиня,
 Мовъ изъ тісної домовини
 На той останній страшний судъ 30
 Мерці за правдою встають.
- То не вмерлі, не зариті,
 Не суда просити, —
 Ні, то люде, живі люде, 35
 Въ кайданахъ забиті,

Изъ норъ болото виносять,
 Щобъ пельку залити
 Неситому... То каторжні.
 А за-що? Те знає
 Вседержитель; а може ще 5
 Й вінъ не добачає.
 Отде злодій штемпований
 Кайдани волочить;
 Отъ розбійникъ катований 10
 Зубами скрегоче,
 Недобитка товариша
 Зарізати хоче.
 А міжъ ними, запеклими,
 Въ кайдани убраний,
 Царь всесвітний, царь волі, царь — 15
 Штемпомъ увінчаний,
 Въ муці, въ каторзі — не просить,
 Не плаче, не стогне....
 Разъ добромъ налите серце
 Въ-вікъ не прохолоне. 20

А де-жъ твої думи, рожеві квіти,
 Доглядані, смілі, викохані діти?
 Кому-жъ ти їхъ, друже, кому передавъ?
 Чи може на віки въ серці заховавъ?
 Ой не ховай, брате! розсипъ їхъ, розкидай: 25
 Зійдуть и ростимуть и у люди вийдуть.

Чи ще митарство, чи вже буде?
 Буде, буде, бо холодно;
 Морозъ — розумъ будить.
 И зновъ лечу, земля чорніє, 30
 Дрімає розумъ, серце мліє.
 Дивлюся: хати надъ шляхами;

То городъ изъ стома церквами;
А въ городі, мовъ журавлі,
Замуштрували москалі.

Нагодовані, обути
И кайданами окуті — 5
Муштруютьця! — Далі гляну —

У долині, мовъ у ямі,
На балищі городъ мріє.
Надъ нимъ хмарою чорніє
Туманъ тяжкий. Долітаю — 10
То городъ безъ краю.

Чи то турецький,
Чи то німецький?

А може те, що й московський.

Церкви та палати, 15
Та пани пузаті,

И ні однісінької хати!

Смеркалося. Огонь-огнемъ
Кругомъ запалало,
Ажъ злякався.... „Ура! ура!
Ура!“ закричали. 20

Цу-цу! дурні, схаменітця!
Чого се ви раді,
Що орете? — „Экай хахоль!
Не знаєшъ параду? 25

У насъ парадъ. Самъ изволить
• Сєводня гуляти.“

Та де-жъ вона, тая цяця?
— „Вотъ, видишь палаты?“ —
Штовхаюся; а землячокъ, 30
Спасибі, признався,

Зъ цинковими гудзиками:
„Гдѣ ты здѣсь узаяся?“
— Зъ України. — „Та какъ же ты
И гаварить не вмѣешь 35

Па здѣшнему? Экай чудаць!
 Я всѣ входы знаю,
 Я здѣсь служу; кали хочешъ,
 Въ дворецъ папытаюсь
 Ввести тебя. Только знаешъ,
 Мы, братъ, просвѣщены, —
 Не паскупись пелтинкою.“
 — Цуръ тобі, мерзений
 Казамарю!

5

И зробився

10

Я знову незримий,
 Та й пропхався у палати.
 — Боже мій єдиний!
 Такъ отъ, де рай! Уже на що
 Золотомъ облиті
 Блюдолизи! Ажъ ось и самъ,
 Високий, сердитий,
 Виступає Обікъ ёго
 Жіночка небога,
 Мовъ опенёкъ засушений,
 Тонка, довгонога,
 Та ще на лихо, сердешна,
 Хита головою
 Такъ оце-то та богиня?!
 Лишенько съ тобою!
 А я, дурний, не бачивши
 Тебе, цациу, зъ роду,
 Та й повіривъ тупорилимъ
 Твоімъ віршомазамъ.
 Ото дурний! а ще й битий,
 На квітокъ повіривъ
 Москалеві! Отъ и читай,
 И йми ти імъ віри!
 За панами панства, панства,

15

20

25

30

У сріблі та златі,
 Мовъ кабани годовані,
 Пикаті, пузаті!
 Ажъ потіють, та товпаяця,
 Щобъ-то ближче стати 5
 Коло с а м и х ъ. Може вдарять,
 Або дулю дати
 Благоволять, хочъ маненьку,
 Хочъ півъ дулі, — аби тільки
 Підъ самую пику. 10
 И всі у рядъ поставали,
 Ніби безъязикі.
 Ані телень! — Царъ цвенькає,
 А диво-цариця. 15
 Мовъ та чапля міжъ птахами,
 Скаче, бадєритця.
 Довгенько въ-двохъ похажали,
 Мовъ сичі надуті,
 Та щось нишкомъ розмовляли;
 Здалека не чути: 20
 Объ отечестві, здаєтця,
 Та новихъ петлицяхъ,
 Та объ муштрахъ ще новійшихъ.
 А потімъ цариця
 Сіла мовчки на дзиглику.... 25
 Дивлюсь, царъ підходить
 До найстаршого та въ пику
 Їго якъ затопить!
 Облизався неборака,
 Та меншого въ пузо, 30
 Ажъ загуло! А той собі
 Ще меншого туза
 Межи плечі То меншого,
 А менший малого,
 А той дрібнихъ; а дрібнота, 35
 Уже за порогомъ,
 Якъ кинетця по улицяхъ,
 Та й давай місити

Недобитківъ православнихъ,
 А ті голосити,
 Та верещать, та якъ ревнуть:
 „Гуля нашъ батюшка, гуля,
 Ура! ура, ура... а — а — а!“ 5

Зареготався я та й годі.
 А й мене давнули
 Таки добре. Передь ^тсвітомъ
 Усе те заснуло.
 Тільки де-де православні 10
 По куткахъ стогнали,
 Та стогнучи за батюшку
 Господа благали. —
 Сміхъ и злѣзи!

Отъ пішовъ я 15
 Городъ озирати. —
 Тамъ нічъ, якъ день. Дивлюся я:
 Палати, палати
 По-надъ тихою рікою;
 А берегъ ушитий 20
 Ввесь каміннемъ. Дивуюся,
 Мовъ несамовитий:
 Якъ-то воно зробилося
 Зъ калюжи такої
 Таке диво. Оттуть крові 25
 Полито людської
 И безъ ножа! По тімъ боці
 Твердиня й дзвіниця,
 Мовъ та швайка, загострена,
 Ажъ чудно дивитьця; 30
 И дзигарки теленькають.
 Ось я повертаюсь —
 Ажъ кінъ летить, копитами
 Скелю розбиває.

А на коні сидить , охляпъ ,
 У свиті — не въ свиті ,
 И безъ шапки ; якимсь листомъ
 Голова повита .
 Кінь басує... отъ-отъ річку , 5
 Отъ отъ перескочить .
 А вінъ руку простягає ,
 Мовъ світъ увесь хоче
 Загарбати . Хто-жъ це такий ?
 Отъ собі й читаю , 10
 Що на сколі написано :
 „Первому — Втора я“
 Таке диво поставила .
 Теперъ же я знаю !
 Це той Первий , що распинавъ 15
 Нашу Україну ,
 А Втора я доконала
 Вдову-сиротину .
 Кати , кати , людоіди !
 Наїлись обое , 20
 Накралися , — а що взяли
 На той світъ зъ собою ?
 Тяжко , тяжко міні стало ,
 Такъ , мовъ я читаю
 Історію України . 25
 Стою , заміраю ;
 А тимчасомъ тихо , тихо
 Та сумно співає
 Щось такеє невидиме :
 „Изъ города , изъ Глухова , 30
 Полки виступали
 Зъ заступами на линію ,
 А мене послали
 У столицю , зъ козаками ,
 Наказнимъ гетьманомъ . 35
 О Боже мій милосердний !
 О царю поганий ,
 Царю проклятий , неситий ,

Гаспиде лукавий, —	
Що ти зробивъ зъ козаками?	
Болота засипавъ	
Благородними кістками,	
Поставивъ столиці	5
На їхъ трупахъ катованихъ,	
И въ темній темниці.	
Мене, вольного гетьмана,	
Голодомъ замучивъ,	
У кайданахъ... Царю, царю!	10
И Богъ не розсудить	
Насъ съ тобою. Кайданами	
Скований зо мною	
На вікъ-віки. Тяжко мині	
Вітатъ надъ Невою.	15
України далекої	
Може вже немає.	
Полетівъ би, подивився,	
Такъ Богъ не пускає.	
Може Москва випалила	20
И Діпро спустила	
Въ синє море? роскопала	
Високі могили,	
Нашу славу? Боже милий, —	
Скажи, Боже милий!"	25

Та й замовкло. Дивлюся я:
 Біла хмара криє
 Синє небо; а въ тій хмарі,
 Мовъ звірьъ въ гаї, вилє.
 То не хмара: біла пташка
 Хмарою спустилась
 Надъ царемъ тимъ мусянжовимъ
 И заголосила:

„И ми сковані съ тобою,
 Людоіде, змію!
 На страшному, на судиці,
 Ми Бога закриемъ
 Одъ очей твоіхъ неситихъ. 5
 Ти насъ зъ України
 Загнавъ голихъ и голоднихъ
 У снігъ на чужину,
 Та порізавъ изъ шкуръ нашихъ
 Собі багряницю, 10
 Пошивъ жилами твердими
 И заклавъ столицю
 Въ новій рясі. Подивися-жъ:
 Церкви и палати!
 Веселися, лютий кате, 15
 Проклятий, проклятий!“

Розлетілись, резсипались;
 Сонечко вставало;
 А я стоявъ, дивувався
 Такъ, ажъ страшно стало. 20
 Уже вбогі ворушились,
 На трудъ поспішали,
 И москалі на распуттяхъ
 Уже муштрувались.
 По-край улицъ поспішали 25
 Заспані дівчата,
 Та не зъ дому, а до дому;
 Посилала мати
 На цілу нічъ працювати,
 На хлібъ заробляти. 30
 А я стою, похилившись,
 Думаю, гадаю,
 Якъ-то тяжко той насущний
 Люде заробляють.
 Отъ и братія сипнула 35

У сенать писати,
 Та підписувать, та драти
 Изъ батька и брата.
 А міжъ ними и землячки
 Де-де поглядають, 5
 По московськи такъ и чешуть,
 Сміютця, та дають
 Батьківъ своїхъ, що зъ-малечку
 Цвенькати не вчили
 По німецьки, а то теперъ 10
 И кисни въ чорнилі! —
 Пявки, пявки! Може батько
 Остатню корову
 Жидамъ продавъ, поки вивчивъ
 Московської мови! 15
 Україно, україно!
 Оце твої діти,
 Твої квіти молодні,
 Чорниломъ політі,
 Московською блекотою, 20
 Въ німецькихъ петлицяхъ
 Замучені... Плачъ, Вкраїно,
 Бездітна вдовице!

Пійти лишень, подивитця
 До царя въ палати, 25
 Що тамъ робитця. Прихожу —
 Старшина пузата
 Стоїть рядомъ, сопе, хропе,
 Та понадувалась,
 Якъ индики, и на двері 30
 Косо поглядала.
 Ажъ ось вони й одчинились:
 Неначе зъ берлога

Ведмідь вилізъ, ледве-ледве
 Переносить ноги;
 Та одутий, ажъ посинівъ:
 Похмілля прокляте
 Їго мучило! Якъ крикне 5
 На самихъ пузатихъ:
 Всі пузаті до одного
 Въ землю провалились.
 Вінъ вилупивъ баньки зъ лоба,
 И всі затрусились, 10
 Що остались. Мовъ скажений
 На меншихъ гукає, —
 И ті въ землю. Вінъ до дрібнихъ, —
 И ті пропадають.
 Вінъ до челяді сунетця — 15
 И челядь пропала;
 До москалівъ — и москалі
 Тільки застогнали,
 Пішли въ землю. Диво дивне
 Сталося на світі. 20
 Дивлюся я, що дальшъ буде,
 Що буде робити
 Мій ведмедикъ. Стоїть собі,
 Голову понуривъ,
 Сіромаха. Де-жъ ділася 25
 Ведмежа натура?
 Мовъ кошеля — такий чудний!
 Я ажъ засміявся.
 Вінъ почувъ се — та якъ зикне!
 Я перелякався 30
 Та й прокинувсь.

Оттаке-то

Приснилось диво!
Чудне якесь! Таке тільки
Снитця юродивимъ
Та п'яницямъ. Не здивуйте,
Брати любі, милі,
Що не своє розкажую,
А те, що приснилось.

5

Червень у Петербурзі 1844.

Н Е О Ф І Т И.

Сіа глаголетъ Господь: сотворите судъ
и сохраните правду, приближи бо сіа спа-
сеніе мое прити, и милость моя от-
крится. (Исаіа V, 1.)

М. С. ЩЕПКИНУ.

Возлюбленнику музъ и грацій!

Ждучи тебе, я тихо плачу

И думу скорбную мою

Твоій душі передаю.

Привітай же благодушне

Мою сиротину,

Нашъ великий чудотворче,

Мій друже єдиний!

Привітаешъ: убогая,

Сирая, съ тобою

Перепливе вона Лету, —

И огнемъ-слізою

Упаде колись на землю

И притчою стане

Роспинателямъ народнімъ,

Грядущимъ тиранамъ.

5

10

15

ПРОЛОГЪ.

Давно вже я сижу въ неволі,
 Неначе злодій въ заперті,
 На шляхъ дивлюся та на поле,
 Та на ворону на хресті 5
 На кладовищі; більшъ нічого
 Съ тюрми не видно; слава Богу
 Й за те, що бачу, що живуть
 И Богу молятця и мруть
 Хрещені люде. 10

Хрестъ високий

На кладовищі, грохи, зъ-боку,
 Златомалёваний, стоить.
 Не вбогий, мабуть, хтось лежить!...
 И намалёвано: роспятий 15
 За насъ Синъ Божий на хресті,
 Спасибі сиротамъ багатимъ,
 Що хрестъ поставили; и я —
 Такая доленька моя! — 20
 Сижу собі та все дивлюся
 Ня хрестъ високий изъ тюрми...
 Дивлюсь-дивлюся, помолюся, —
 И горе-горенько моє,
 Мовъ нагодована дитина,
 Затихне грохи... и тюрма 25
 Неначе ширшає; співає
 И плаче серце, оживає
 И въ Тебе, Боже, и въ святихъ
 Та праведихъ Твоїхъ питає:
 Що Вінъ зробивъ імъ — той святий, 30
 Той Назорей, той Синъ єдиний,
 Богомъ-избранної Маріі —
 Що Вінъ зробивъ імъ? И за що
 Ёго святого мордували,
 Во узи ковали 35
 И главу Ёго чесную

Терномъ увінчали;
 И вивели зъ злодіями
 На Голгофу-гору
 И повісили міжъ ними?
 За що? 5

Не говорить
 Ні самъ сивий Верхотворець
 Ні Єго святіі
 Помощники, поборники,
 Кастрати німіі.... 10

Чи не за те, що й ми теперъ,
 (Самъ себе питаю),
 Оттакими злодіями
 Тюрми начиняємъ,
 Якъ и Синь от сієї Маріі? 15

Ми не роспинаємъ,
 Якъ ті люті Фарисеі,
 На хресті живого,
 Праведного чоловіка —
 Ми молимоь Богу, 20

И на храмахъ єго честний
 Хрестъ златокованний
 Поставили, та й молимоь,
 Та бемо поклони.... 25

А то були фараони,
 Кесарі — то погань!
 Погань лютая; безъ Бога;
 Сказано — дракони!
 А Назарей милосердний
 Назвавъ їхъ братами: 30

За те й повісили Єго!...
 Неваче злодія. Незнаю
 Для чого справді ми читаємъ
 Святую заповідь Єго!
 Честную кровъ Єго пемо, 35

Мовъ у шинкарки меду чарку...
 О суетлови!... на жидахъ —
 Не на жидахъ, на насъ лукавихъ...

На дітяхъ нашихъ препоганихъ
 Святая кровь Єго... Кати,
 Собаки безъ очей, скажені,
 Ви и небачите, — до землі
 Бете поклони, за хрести 5
 Ховастесь відъ Сатани,
 И просите съ тиха,
 Супостатамъ-християнамъ
 То чуми, то лиха,
 То всякого безголова! 10
 А все по закону
 А бодай васъ

Та цуръ же вамъ,
 Новимъ Фараонамъ
 И Кесарямъ людодамъ!... 15

Перелечу во время оно,
 Якъ той мерзенний Римъ зъ Нерономъ
 Въ паскуднихъ оргияхъ конавъ;
 А новий день, изъ тьми — недолі,
 На Колизей и Капитолий 20
 Уже світивъ, уже сиявъ.
 Уже огненні язики
 Изъ краю въ край по всій землі
 Святеє слово пронесли.
 И никли гордіі владики 25
 Передъ святимъ Єго хрестомъ.

Перенесись во время оно,
 Душе моя, и стономъ, дзвономъ,
 И трубнимъ гласомъ возгреми,
 Изъ мурівъ темної тюрми! 30
 Благословенная въ женахъ,
 Святая праведная Мати
 Святого Сина на землі!
 Не дай въ недолі пропадати,
 Лігучі дїта марне тратить, 35
 Скорбящихъ радосте! Пошли —

Пошли міні святее слово —
 Святої правди годось новий,
 И слово розумомъ святимъ
 И оживи и просвіти!
 И розкажу я людямъ горе, 5
 Якъ тая мати ріки-море
 Слѣзи кровавої лила,
 Такъ якъ и ти, — и приняла
 Въ живую душу світь незримий
 Твоего розпятого Сина!... 10
 Ти, мати Божа на землі,
 Ти слѣзи матері до-краю —
 До каплі вилила!...Ридаю,
 Молю, ридаючи: пошли, —
 Подай душі убогій силу, 15
 Щобъ огненно заговорила,
 Щобъ слово пламенемъ взялось,
 Щобъ людямъ серце ростило
 И на Украйну понеслось
 Те слово — Божее кадило — 20
 Кадило истини.... Амінь.

I.

Не въ нашімъ краї Богу-милімъ,
 Не за гетьманівъ и царівъ,
 А въ Римській идольській землі
 Се беззаконие творилось, — 25
 Либонъ за Деція-царя,
 Чи за Нерона-сподаря, —
 Сказать запевне не зъумію,
 Нехай за Нерона...

Россіи

30

Тоді й на світі не було,
 Якъ у Італії росло — *Свѣтлого цвѣтоту Красото*
 Мале дівча; и красотою —
 Якъ тая лилія цвіло.
 Дивилася на неї мати 35

И молоділа, и дівчати
 Людей шукала, и знайшла;
 Та, помолившись Гименею —
 Въ своїмъ веселімъ гинекеї, 5
 Въ чужий веселий одвела.
 Не забаромъ зробилась мати
 Изъ доброго того дівчати —
 Дитину-сина привела;
 Молилася своїмъ пенатамъ 10
 И въ Капитолій принесла
 Немалі жертви; ублагала
 Капитолійський той синклитъ,
 Щобъ первенця її вітали 15
 Святі ідоли. Горить
 И день и нічъ передъ пенатомъ
 Святий огонь. Радіє мати:
 Въ Адкида сиць її росте,
 Росте.... лицаютья гетери, 20
 И передъ образомъ Венери
 Горить кадило золоте...

II.

Тоді вже сходилa зоря
 Надъ Виелесмомъ: правди слово —
 Святої правди и любові —
 Зоря всесвітня зійшла 25
 И миръ и радість принесла
 На землю людямъ. Фарисеї
 И вся мерзена Юдея
 Заворушилась, заревла,
 Неначе гадина въ болоті,
 И Сина Божого во плоті 30
 На тій Голгоєі роспяла
 Межи злодіями; — и спали,
 Упившись кровію, кати, —
 Твоею кровію!... а Ти
 Вдзоставъ изъ гроба. Слово встало — 35

И слово правди понесли
По всій невольничій землі
Твої апостоли святі!

III.

Тоді жъ, ото, її Алкидъ,
Та ще гетѣри молоді, 5
Та козлоногий п'яний дідъ
Надъ самимъ Апіевимъ шляхомъ,
У гаї, гарно роздяглись,
Ище гарніше попились,
Та й поклонялися Прияпу... 10
Ажъ гудькь! иде святий Петро,
Та йдучи въ Римъ благовістити,
Зайшовъ у гаї води напитись,
И одпочити. — „Благо вамъ!“ —
Сказавъ апостоль утомлений. 15
И оргію благословивъ
И тихимъ, добримъ, кроткимъ словомъ
Благовістивъ імъ слово нове,
Любовъ, и правду, и добро —
Добро найкращее на світі — 20
То — братолюбіе. И діти,
И козлоногий сивий Фавнъ,
И синъ Алкидъ твій, и гетери —
Всі, всі упали до землі
Передъ святимъ, и повели 25
До себе въ терми на вечерю.

IV.

И въ термахъ оргія: горять
Чертоги пурпуромъ и златомъ,
Куриятця амфори; дівчата
Трохи не голіі стоять 30

Передь Кипридою, и въ-ладъ
 Співають гимнъ. Приготованъ
 Веселий пиръ, и полягли
 На ложахъ гости... регіть, гомінъ!... 5
 Гетери гостя привели
 Сивобородого, — и слово
 Изъ устъ Апостола святого
 Драгимъ елеємъ потекло, —
 И стихла оргія... А жриця 10
 Киприди — оргіи цариця,
 Поникла радіснимъ чоломъ
 Передь апостоломъ — и встала,
 И всі за нею повставали
 И за апостоломъ пішли 15
 У катакомби. И єдиний
 Твій синъ Алкидъ пішовъ за ними
 И за апостоломъ святимъ —
 За тимъ учителемъ своїмъ!...
 А ти весела вийшла зъ хати 20
 На шляхъ изъ гаю виглядати
 Свого Алкида. Ні, нема!...
 Уже й не буде!... Ти сама
 Помолисся своїмъ пенатамъ,
 Сама вечерять сядешъ въ хаті... 25
 Ні, не вечерять, а ридать,
 Ридать и долю проклинать,
 И сивіть кленучи. И — горе!
 Умрешъ еси на самоті,
 Мовъ прокаженна!...

V.

На Хресті 30
 Стрімглавъ повісили святого
 Того апостола Петра,
 А неофітівъ въ Сиракузи
 Въ кайданахъ одвезли. И синъ —

Твій синъ Алкидь, твоя дитина,
 Єдина твоя родина,
 Любовъ єдина твоя,
 Гине въ неволі, у кайданахъ;
 А ти, прескорбная, не знаєшь, 5
 Де вінъ конає, пропадає!...
 Идешъ шукать ёго въ Сибіръ,
 Чи теє... въ Скиѣю... И ти...
 И чи одна ти?.. Божа Мати,
 И заступи васъ и укрий!... 10
 Немає сьмы, немає хати,
 Немає брата, ні сестри,
 Щобъ не заплакані ходили,
 Не катувалися въ тюрмі,
 Або въ далекій стороні, 15
 Въ Британськихъ, Гальськихъ легионахъ
 Не муштрувалися!.. О, Нероне,
 Нероне лютий! Божий судъ
 Правдивий, наглий, середъ шляху
 Тебе осудить: припливуть 20
 И прилетять зо всього світу
 Святі мученники — діти
 Святої волі; кругъ одра
 Кругъ смертного твого постануть
 Въ кайданахъ, — и... тебе простять: 25
 Вони брати и християни,
 А ти собака, людодіъ,
 Деспотъ скажений!...

VI.

АЖЪ ВИШИТЬ

Невольника у Сиракузахъ 30
 Въ лёхахъ и тюрмахъ; а Медуза
 Въ шинку зъ старцями п'яна спить...
 Отъ-отъ прокинетца, — и потомъ
 И кровю вашою, деспоти,

Похмілля справить.

Скрізь шукала

Дитину мати: не знайшла —

И въ Сиракузи поплила,

Та тамъ уже ёго въ кайданахъ

Найшла, сердешная, въ тюрмі.

Не допустили й подивитись,

И мусила вона сидіти

Коло острогу, — ждять и ждять,

Якъ Бога зъ неба, виглядять

Своего сина, ажъ поки-то

Ёго въ кайданахъ поженуть

Бульваръ мести. —

А въ Римі свято,

Велике свято! Тискъ народу,

Зо всёго царства воеводи,

Преторіяне и сенать;

Жерці и ликторі стоять

Кругъ Капитолия — и хоромъ

Співають гимнъ и курять димъ

Зъ кадилъ и амфоръ. И зъ соборомъ

Иде самъ кесаръ; передъ нимъ

Изъ бронзи литую статую

Самого кесаря несуть.

VII.

Непевне видумали свято

Патрициі-аристрократи

И мудрий кесарівъ сенать:

Вони, бачъ, кесаря хвалили

На всі лади, що ажъ остило.

Ёго самимъ імъ вихвалять, —

Та заразомъ щобъ доконать,

Вони на раді й присудили,

Щобъ просто кесаря назъять

Самимъ Юпитеромъ, — та й годі...

И написали воеводамъ
 По всёму царству такъ-и-такъ :
 Що кесарь — богъ , ще більшъ одъ Бога .
 И майстрові дали ковать 5
 Изъ бронзи кесаря ; до того ,
 Такъ нота-бене додали ,
 Що бронзовий той кесарь буде
 И милувать ... Сердешні люде ,
 Неначе въ ирій ; потягли 10
 У Римъ на прощу . Приплила
 Изъ Сиракузъ и та небога
 Благати кесаря и бога .
 И чи одна вона ? мій Боже !
 Прийшло їхъ тисячи въ слёзахъ ,
 Прийшло здалека !... 15

Горе зъ вами !

Кого благати ви прийшли ?
 Кому ви слёзи принесли ?
 Кому ви принесли зъ слёзами
 Свою надію ? .. Горе зъ вами ! 20
 Кого благаєте , благні ,
 Раби незрячі , сліпі !
 Чи катъ помилує кого ? *Моліться Богові знов.*
 Моліться правді на землі , —
 А більше на землі нікому 25
 Не поклоніться . Всё брехня !...

VIII.

Передъ Нерономъ ,
 Передъ Юпитеромъ новимъ ,
 Молились вчора сенатори
 И всі патриціі , — и вчора 30
 Дилася божа благодать :
 Коли не чиномъ , то грошима ,
 Кому — въ аренду Палестину ,
 Або за більшіі заслуги ,

С а м и благоволили дати
 Свою підложницю въ супруги,
 Хоть и підтоптану — нічого
 Аби зъ підъ Кесаря; а въ кого
 Сестру благоволили взяти 5
 У свій гаремъ; и се нічого, —
 На те вінъ Богъ!... а ми підъ Бога
 И себе повинні підкладати
 Не тільки сестеръ!...
 Преторіяне помолились — 10
 Преторіянамъ давъ указъ,
 Щобъ все, що хочуть, те й робили,
 А ми помилуємо васъ;
 И ви плебеі — гречкосіі —
 И ви молилися, — та васъ 15
 Ніхто не милує! не вміють
 Васъ и помилувати гараздъ...

IX.

На третій день уже пустили
 Молитися за християнъ. 20
 И ти приходила, молилась, —
 И милосердний истуканъ
 Звелівъ вести изъ Сиракузівъ
 У Римъ въ кайданахъ християнъ.
 И рада ти, и весела,
 Кумирові знову 25
 Помолилась... а кумиръ той,
 Юпитеръ той новий,
 Ось побачъ, якеє свято
 Буде завдавати
 Въ Колисеі. 30
 А тимъ часомъ
 Иди зустрічати
 Свого сина; та не-дуже
 Радій лишъ, небого:

Ще не знаєш ти нового
Лукавого бога! —

X.

А поки-що, зь матерями

Алкидова мати

Пішла ёго зострічати —

5

Святихъ привітати

На березі. Пішла еси,

Трохи не співаєшъ,

Та кесаря-юпитера

Хвалишъ вихвалєєшъ.

10

„Отъ Юпитеръ, такъ Юпитеръ!

Не жаль и назвати

Юпитеромъ! А я, дурна,

Ходила благати

У Аѳини Юпитера...

15

Дурна більшъ нічого!“

И нишечкомъ помолилась

Кесарєві — богу,

Та й пішла по-надъ болотомъ, —

На Тибръ поглядає...

20

А по Тибру, изъ-за гаю,

Байдакъ випливає —

Чи галєра. На галєрі

Везуть твого сина

Зь Неофитами вь кайданахъ,

25

А твоя дитица

Ще й до шогли прикована: —

Не неофитъ новий,

А апостоль великого

Христового слова.

30

Оттакий-то вінъ!... Чи чуєшъ?

У путахъ співає

Твій мученикъ:

„Псаломъ новий Господеві
 И новую славу
 Воспоемъ чеснимъ соборомъ,
 Серцемъ недукавимъ ; 5
 Во псалтирі и тимпані
 Воспоемъ благая,
 Яко Богъ кара неправихъ
 Правимъ помагає ;
 Преподобніи во славі 10
 И на тихихъ лежахъ
 Радуютця , славословлять ,
 Хвалять имя Боже ;
 И мечі въ рукахъ їхъ добрі ,
 Острі обоюду , 15
 На отмищеніє язикамъ
 И въ науку людямъ .
 Окують царей неситихъ
 Въ залізній пута ,
 И їхъ славнихъ оковами 20
 Ручними обкрутятъ ;
 И осудять неправеднихъ
 Судомъ своїмъ правимъ ,
 И во віки стане слава —
 Преподобнимъ слава !“ —

XI.

А ти на березі стояла 25
 Неначе темная скала ,
 Не слухала и не ридала ,
 И „аллилуйя“ подала
 За матерями християнамъ .
 Мовъ дзвони загули кайдани 30
 На неопитахъ : а твій синъ ,
 Единий твій , апостоль новий ,
 Перехристившись , возгласивъ :
 — „Молітесь , братія , молітесь
 За ката лютого ! ёго 35

Въ своїхъ молитвахъ помяніте ;
 Передь гординею жь ёго ,
 Брати мої , не поклонітесь !
 Молитва — Богові ! А вінъ
 Нехай лютує на землі , 5
 Нехай пророківъ побиває ,
 Нехай усіхъ насъ распинає
 Уже внучата зачались ,
 И виростуть вони колись
 Не местники внучата тіі — 10
 Христові воїни святіі , —
 И безъ огня и безъ ножа
 Стратеги божіі воспрянуть .
 И тьми и тисячі поганихъ
 Передь святими побіжать ! 15
 Молітесь , братія !“ —

Молились —

Молилися передь хрестомъ
 Закуті въ пута неофіти ,
 Молились радосно ! . . . Хвала , 20
 Хвала вамъ , душі молодіі
 Хвала вамъ , лицарі святіі ,
 Во віки-віки похвада ! . . .

ХІІ.

И въ Римъ галера приплила .
 Минає тиждень . Пяний кесарь , 25
 Постригши самъ себе въ Зевеси ,
 Завдавъ Зевесу юбилей .
 Ликує Римъ . Передь кумира
 Везуть возами ладанъ , миро ,
 Женуть гуртами християнъ 30
 У Колисей . Мовъ у різниці
 Кровъ потекла . Ликує Римъ . . .
 И гладіаторъ и патрицій , —
 Обидва пяні : кровъ и димъ
 Іхъ упоївъ ; руїну слави 35

Римъ пропиває, — тризну править
 По Сципіонахъ. Лютуй, лютуй,
 Мерзенний старче! розкошуй
 Въ своїхъ гаремахъ! Изза моря
 Уже встає святая зоря;
 Не громомъ праведнимъ, святимъ
 Тебе убють: ножемъ тупимъ
 Тебе заріжуть, мовъ собаку,
 Убють обухомъ!...

5

XIII.

Другий день 10
 Реве арена; на арені
 Лидійський золотий пісокъ
 Покрився пурпуромъ червонимъ —
 Въ болото крові змісивсь;
 А Сиракузькихъ Назореївъ 15
 Ще не було у Колизеі.
 На третій день и їхъ въ кайданахъ
 Сторожа зъ голими мечами
 Гуртомъ въ різницю привела.
 Арена звіремъ заревла;
 А синь твій гордо на арену, 20
 Псадомъ співаючи, ступивъ, —
 И паний кесарь, мовъ скажений,
 Зареготавсь. И леопардъ
 Изъ ями вискочивъ на сцену... 25
 Ступивъ, зирнувъ, — и полилась
 Святая кровъ. По колизеі
 Ревучимъ громомъ пронеслась
 И стихла буря... Де жь була,
 Де ти сховалась? Чомъ на ёго, 30
 На кесаря свого святого,
 Не кинулась? — Бо стерегли, —
 Кругомъ въ три лави обступили
 Зевеса ликтори, за нимъ,
 Твоїмъ Юпитеромъ святимъ, 35

Залізну браму зачинили;
 А ти осталася одна,
 Одна-однісінька на дворі...
 И що ти зможеш? „Горе, горе!
 О горе лютее моє! 5
 Моя ти доленько! Безъ ёго
 Що я робитиму? До кого
 Я прихилюся?..“ — И небога
 Кругомъ зирнула, — и о муръ —
 О муръ старою головою 10
 Ударилась, и трупомъ пала
 Підъ саму браму...

XIV.

Зъ позорища у-вечері
 У терми сховався 15
 Святий кесарь зъ ликторами;
 Колизей остався
 Безъ кесаря и безъ Римлянъ
 И ніби заплакавъ
 Одинокий; мовъ гора та
 На полі, чорніє 20
 Колизей той середъ Риму.
 Тихо, тихо віє
 Изза Тибру, изъ Альбана
 Вітеръ по-надъ Римомъ,
 А надъ чорнимъ Колізеємъ 25
 Ніби изъ-за диму
 Пливе місяць круглотиций, —
 И миръ первозданний
 Одпочивъ на лоні ночі;
 Тільки ми. Адаме, 30
 Твої чада преступніі,
 Не одпочиваємъ
 До самої домовини
 У проспанимъ раі;
 Гриземося, мовъ собаки, 35

За маслакъ смердячий
 Та тебе ще зневажаємъ,
 Праотче...

XV.

- Трохи одпочила
 Стара мати недобита; 5
 Живущую силу
 Сила ночи оживила;
 Встала, походила
 Коло замкнутої брами
 Та щось шепотала: 10
 Чи не кесаря святого
 Нишкомъ проклинала?
 А може й такъ... Тихесенько
 До брами підвкралась,
 Послухала, усміхнулась, 15
 И щось прошептала —
 Якесь слово... И нищечкомъ
 Коло брами сіла
 Й зажурилась. Незабаромъ
 Брама одчинилась 20
- И на возахъ, на колесницяхъ
 Изъ колизея, изъ різниці,
 Святії вивезли тіла
 И повезли на Тибрь: тілами
 Святихъ убитихъ годували 25
 Для царського-таки стола
 У Тибрі рибу. Встала мати,
 Кругомъ оглянулась, взялась
 За биту голову руками
 И тихо мовчки за возами 30
 Марою чорною пішла
 На Тибрь. А Скиѣи сіроокі,
 Погоничі, рабівъ раби,
 Подумали: сестра Морока
 Изъ пекла вийшла провозать 35

У пекло Римлянъ. Поскидали
 У воду трупи, та й назадъ
 Зъ возами Скиѣи повертали.
 А ти осталась одна 5
 Одна на березі. Дивилась
 Якъ розстелялися, стелились
 Круги широкі надъ нимъ,
 Надъ синомъ праведнимъ твоімъ!
 Дивилась, поки не осталось 10
 Живого сліду на воді,
 И ти заплакала тоді, —
 Ти страшно, тяжко заридала
 И помолилась въ первий разъ
 За насъ распятому... 15
И спасъ

Тебе распятий Синъ Маріі
 И слова ёго живіі
 Въ живую душу приняла. 20
 И на торжища и въ чертоги
 Живого, істинного Бога,
 Ти слово правди понесла

5 — 8 Грудня, 1857.
 Въ Нижнімъ Новгороді

ХОЛОДНИЙ ЯРЬ.

У всякого свое лихо,
И въ мене те лихо;
Хоть не свое — позичене —
А все таки лихо.
На щобъ, бацця, те згадувать 5
Що давно минуло?
Будить Богъ знае колишня?!
Добре, шо заснуло!..
Хоть и ярь той! Вже до ёго
И стежки малоі 10
Не осталось, и здаеця
Що ніхто й ногою
Не ступивъ тамъ, а згадаешъ,
То була й дорога
Зъ монастира Могринова 15
До яру страшного.
Въ ярі колись гайдамаки
Таборомъ стояли,
Лагодили самопали,
Ратища стругали. 20
У ярь тоді сходилися,
Мовъ изъ хреста знятї,
Батько зъ синомъ и братъ зъ братомъ
Одностаїне стати
На ворога лукавого, 25
На лютого Ляха.
Де-жь ти дівся въ ярь глубокий
Протоптаний шляху?
Чи самъ зарісъ темнимъ лісомъ?

- Чи то засадили
 Нові кати, щобъ до тебе
 Люде не ходили
 На пораду: що імъ діять
 Зъ добрими панами,
 Людоїдами лихими? 5
 Новими Ляхами?
 Не гатіте! бо надъ ярмъ
 Залізнякъ витає
 И на Умань позирає: 10
 Гонту виглядає!
 Не ховайте, не топчіте
 Святого закону!
 Не зовіте преподобнимъ
 Лютого Нерона! 15
 Не славтеся царевою
 Святою війною.
 Бо ви й сами не знаєте,
 Що царьки коять!
 А кричите: що несете — 20
 И душу и шкуру
 За отечество!.. Єй Богу,
 Овеча натура!
 Дурний шию підставляє
 И не знає за що, 25
 Та ще й Гонту зневажає —
 Ледаче ледащо:
 „Гайдамаки не воїни;
 Розбійники; ворони;
 Пятно въ нашій исторії!...“ 30
 Брешешъ, людоморе!
 За святою правду, волю,
 Розбійникъ не стане;
 Не роскує закований
 У ваші кайдани 35
 Народъ темний; не заріже
 Лукавого сина;
 Не розібе живе серце
 За свою Україну!

Ви розбійники неситі!
Голодні ворони!
По якому, правдивому,
Святому закону —
И землю всімъ даною 5
И сердешнимъ людомъ
Торгуєте?.. Стережітця жъ,
Бо лихо вамъ буде —
Тяжке лихо! — Дурить дітей,
И брата сліпого, — 10
Дурить себе, — чужихъ людей...
Та не дурить Бога;
Бо въ день радости надъ вами
Роспадетця кара,
И повіє повий огонь 15
Зъ холодного яра!

Вюнище, 17. грудня, 1845.

ЛЯХАМЪ.

БР. ЗАЛЕСЬКОМУ.

Ще якъ були ми козаками,
А унії не чутъ було —
Оттамъ то весело жилось! —
Братались зъ вільними Ляхами;
Пишались буйними степами; 5
Въ садахъ кохалися, цвіли
Неначе диліі, дівчата;
Пишалася синами мати —
Синами вільними: росли —
Росли сини и веселіли 10
Старіи, скорбніи літа —
Ажъ поки именемъ Христовимъ
Прийшли ксѣндзи, и запалили
Нашъ тихий рай — и розлили
Велике море слізъ и крові... 15
И сиріть именемъ Христовимъ
Замордували, роспяли...
Поникли голови козачі
Неначе стоптана трава,
Україна плаче, стогне, плаче... 20
За головою голова
До-доду пада — — катъ лютує,
А ксѣндзъ скаженимъ язикомъ
Кричить: Te deum Allelujah!...
Оттакъ то, Ляше, друже, брате! 25
Неситіи ксѣндзи, магнати,
Насъ порізли, розвели; — —
А ми бъ и досі такъ жили!...
Подай же руку козакові,
И серце щирее подай, 30
И именемъ Христовимъ знову
Возьобновімъ нашъ тихий рай!

СУБОТІВЪ.

- Стоить въ селі Суботові
На горі високій,
Домовина України
Широка, глибока...
Ото церква Богданова: 5
Тамъ-то вінъ молився,
Щобъ Москаль добромъ и лихомъ
Зъ козакомъ ділився.
Миръ душі твоїй, Богдане!
Не зовсімъ такъ сталося... — — 10
Могили вже розривають,
Та грошей шукають,
Лѣхи твої роскопують
Та тебе жъ и дають,
Що за труди не находять... 15
Оттакъ-то, Богдане! — —
За тежъ тобі така й дяка:
Церкву — домовину
Нема кому полагодить!
На тій Україні, 20
На тій самій, що съ тобою
Ляха задавила... — —
Оттаке-то, Зіновію,
Олексієвъ друже!
Ти все оддавъ приятелямъ, 25
А імъ и байдуже; —
Кажуть, — бачишь, — що „все то-те
„Таки й було наше,

„А що ми тільки наймали
„Татарамъ на пашу,
„Та Полякамъ...“ Може й справді!
Нехай и такъ буде!
Такъ сміютця зъ України
Сторонні люде!... 5
Не смійтеся, чужі люде:
Церква — домовина
Розвалитця... а съ-підъ неї
Встане Україна 10
И розвіе тьму неволі
Світъ правди засвітить,
И помолятця волі
Невольничі діти.

Передъ 19. Лютимъ, 1861.

Въ Петербурзі.

РОЗРИТА МОГИЛА

- Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
Защо тебе сплюндровано?
Защо, мати, гинешь?
Чи ти рано до східь сонця 5
Богу не молилась?
Чи ти діточокъ непевнихъ
Звичаю не вчила? —
— Молилась, турбовалась
День и нічъ не спала, 10
Моїхъ дітокъ доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої діти,
Мої добрі квіти, —
Панувала и я колись 15
На широкімъ світі!
Панувала... О, Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись теперъ на матіръ —
На свою Україну, 20
Що колишучи співала
Про свою недолю,
Що співаючи ридала,
Виглядала волі...
Ой Богдане, Богданочку 25
Якби була знала —
Въ колиці би придушила,
Підъ серцемъ приспала! —

Степи мої запродані
Жидові, Німоті;
Сини мої на чужині,
На чужій роботі;
Дніпро, братъ мій, висихає, 5
Мене покидає,
И могили мої милі
Москаль риває...
Нехай рве, роскопує,
Не своє шукає, 10
А тимъ часомъ перевертні
Нехай підростають;
Та допоможуть Москалеві
Господарювати,
Та зъ матері полатану 15
Сорочку здіймати...
Помагайте недолюдки
Матіръ катувати!...

На четверо роскопана
Розрита могила!... 20
Чого вони тамъ шукали?
Що тамъ схоронили
Старі батьки? — Ехъ! якби-то
Якби-то знайти те
Що тамъ поховали, 25
Не плакали-бъ діти,
Мати-бъ не ридала!

ЧИГРИНЬ.

- Чигрине, Чигрине!
Все на світі гине!
И святая твоя слава,
Якъ пилина, лине
За вітрами холодними,
Въ хмарі пропадає. 5
- Надъ землею летять літа,
Дніпро засихає,
Россипаютьця могили —
Високі могили,
Твоя слава...! и про тебе 10
Старче малосилий
Ніхто й слова не промовить,
Ніхто не покаже,
Де ти стоявъ.
И на сміхъ не скаже! 15
- За що жъ боролись ми зъ Ляхами?
За що ми різались зъ ордами?
За що скородили списами
Московські ребра? засівали,
И рудою поливали, 20
И шаблями скородили...
Щожъ на ниві уродилось?
Уродила рута, рута —
Волі нашої отрута... 25
- А я юродивий на твоїхъ руїнахъ
Марно слёзи трачу. Заснула Україна
Буряномъ укрилась, цвіллю зацвіла,

Въ калюжі, въ болоті серце прогноіла,
 И въ душло холодне гадюкъ напустила,
 А дітямъ надію въ степу оддала —

А надію —

Вітеръ по полю розвіявъ, 5
 Филя моремъ рознесла.

Нехай же вітеръ віє, розносить
 На некрайнімъ крилі;

Нехай же серце плаче, просить 10
 Святої правди на землі!

Чигрине, Чигрине,

Мій друже єдиний!

Проспавъ єси степи сині

И всю Україну,

Сни-жъ, повитий жидовою, 15

Поки сонце встане;

Поки тиі недолітки

Поростуть — Гетьмани!

Помолившись и я-бъ заснувъ,

Такъ думи прокляті 20

Рвутьця, душу запалити,

Серце розірвати.

Не рвіть душу, не паліте;

Може верну знову

Мою правду безталанну, 25

Мое тихе слово;

Може викую я зъ ёго

До старого плуга

Новий лемішъ и чересло, —

И въ тяжкі упруги 30

Може збору перелігъ той,

А на перелозі

Я посію мої слёзи;

Може зійдуть и виростуть

Ножі обоюдні, 35

Роспахують погане,

Гниде серце; трудне,

И вицідять сукровату,
 И наллють живої
 Козацької крови,
 Чистої, святої!

- Може, може... а між тими, 5
 Між ножами рута
 И барвінокъ розівютця
 И слово забуте —
 Мое слово тихе, сумне,
 Богобоязливе 10
 Згадаєтця; и дівоче
 Серце богоязливе
 Стрепететця якъ рибонька,
 И мене згадає —
 Слово мое, слёзи мої, — 15
 Раю ти мій, раю!
 Спи, Чигрине, нехай гинуть
 У ворога діти;
 Спи Гетьмане, поки встане
 Правда на сімъ світі. 20
-

- За карі очинята,
 За чорні брови
 Серце рвалося, сміялось,
 Виливало мову;
 Виливало якъ уміло : 5
 За темні ночі,
 За вишневий садъ зелений,
 За степи, та за могили
 Що на Україні.
 Серце мліло, не хотіло 10
 Співать на чужині,
 Не хотілось въ снігу, въ лісі
 Козацьку громаду
 Зъ булавами, зъ бунчуками
 Збирать на пораду. 15
 Нехай думи козацькіі
 Въ Вкраїні витають;
 Тамъ широко, тамъ весело
 Одъ краю до краю....
 Якъ та воля, що минулась 20
 Дніпръ широкий — море,
 Степъ и степъ; ревуть пороги
 И могили, гори;
 Тамъ родилась гарцовала
 Козацькая воля; 25
 Тамъ Хляштою, Татарями
 Засівала поле,
 Засівала трупомъ поле
 Поки не остило...
 Лігла спочить... а тимъ часомъ 30
 Виросла могила,
 А надъ нею орелъ чорний
 Сторожемъ літає
 И про неі добримъ людянь
 Кобзарі співають; 35

Все співають, якъ діялось
 Смілі небораки,
 Бо дотепні... А я... а я
 Тільки вмю плакати,
 Тільки слёзи за Україну 5

А слова не має....
 А за лихо... Та цуръ ёму
 Хто ёго не знає!
 А надто той що дивитця
 На людей душою. 10
 Пекло ёму на сімъ світі;
 А на тімъ...

Журбою

Не накличу собі долі,
 Коли такъ немаю; 15

Нехай злидні живуть тридні
 Я їхъ заховаю,
 Заховаю змию люту
 Коло свого серця,
 Щобъ вороги небачили, 20

Якъ лихо сміетця.
 Нехай думка, якъ той воронъ,
 Літає та криче;

А серденько соловейкомъ
 Щебече тай плаче 25

Нишкомъ — люде непобачугъ,
 То й не засміютця...
 Не втрайте жъ мої слёзи,
 Нехай собі лютця, 30

Чуже поле поливають
 Що дня и що ночи,
 Поки попи не засиплють
 Чужимъ піскомъ очи...

Отъ таке то... а що робить?
 Журба не поможе. 35

Хто жъ сироті завидує,
 Карай того Боже. —

Думи мої, думи мої,
Квіти мої діти!
Вироставъ васъ, доглядавъ васъ, —
Де жь міні васъ діти?
Въ Україну идіть діти,
Въ нашу Україну,
По-підъ тинню, сиротами,
А я — тутъ загину.
Тамъ найдете щире серце
И слово ласкаве,
Тамъ найдете щирю правду, 10
А ще, може, й славу...
Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїхъ дітокъ нерозумнихъ,
Якъ свою дитину. 15

ПЕРЕБЕНДЯ.

Перебендя старий, сліпий, — Хто ёго не знає? Вінъ усюди вештаєтця Та на кобзі грає, А хто грає, того знають И дякують люде:	5
Вінъ імъ тугу розганяє, Хоть самъ світомъ нудить. По-підъ тинню сіромаха И днює й ночує; Нема ёму въ світі хати; Недоля жартує Надъ старою головою, А ёму байдуже; Сяде собі, заспіває:	10
„Ой не шуми, луже!“ Заспіває, та й згадає, Що вінъ сиротина, Пожуритця, посумує, Сидячи підъ тиномъ.	15 20

Оттакий-то Перебендя,
 Старий та химерний!
 Заспіває про Чалого —
 На Горлицю зверне;
 Зъ дівчатами на вигоні — 5
 Гриця та веснянку,
 А у шинку съ паробками —
 Сербина, Шинкарку;
 Зъ жонатими на бенкеті 10
 (Де свекруха злая) —
 Про тополю, лиху долю,
 А потімъ — У гаю;
 На базарі — про Лазаря,
 Або, щобъ те знали,
 Тяжко-важко заспіває, 15
 Якъ Січъ руйновали.
 Оттакий-то Перебендя,
 Старий та химерний!
 Заспіває, засмієтця,
 А на слёзи зверне. 20

Вітеръ віє-повіває,
 По полю гуляє.
 На могилі кобзарь сидить
 Та на кобзі грає.
 Кругомъ ёго степъ, якъ море 25
 Широке, синіє;
 За могилою могила,
 А тамъ — тільки мріє.
 Сивий усъ, стару чуприну
 Вітеръ розвіває; 30
 То приляже та послуха,
 Якъ кобзарь співає,

Якъ серце смієтця, сліпі очи плачуть...
 Послуха, повіє...

Старий заховавсь

Въ степу на могилі, щобъ ніхто не бачивъ,
 Щобъ вітеръ по полю слова розмахавъ,
 Щобъ люде не чули, бо то Боже слово,
 То серце по волі зъ Богомъ розмовля, 5
 То серце щибече Господнюю славу,
 А думка край світа на хмарі гуля.
 Орломъ сизокрилимъ літає, ширяє,
 Ажъ небо блакитне широкими бе;
 Спочине на сонці, ёго запитає, 10
 Де воно ночує, якъ воно встає;
 Послухає моря, що воно говорить,
 Спита чорну гору: чого ти німа?
 И знову на небо, бо на землі горе,
 Бо на їй, широкій, куточка нема 15
 Тому, хто все знає, тому, хто все чує:
 Що море говорить, де сонце ночує.
 Ёго на сімъ світі ніхто не прийма.
 Одинъ вінъ міжъ ними, якъ сонце високе
 Ёго знають люде, бо носить земля; 20
 А якъ-би почули, що вінъ одинокий
 Співа на могилі, зъ моремъ розмовля, —
 На Божее слово вони бъ насміялись,
 Дурнимъ би назвали, одъ себе бъ прогнали.
 „Нехай по надъ моремъ“, сказали бъ, „гуля!“ 25

Добре еси, мій кобзарю,
 Добре, батьку, робишъ,
 Що співати, розмовляти
 На могилу ходишъ!
 Ходи собі, мій голубе,
 Поки не заснуло

Твоє серце, та виспівуй,
Щобъ люде не чули.
А щобъ тебе не цурались,
Потурай імъ, брате!
Скачи, враже, якъ панъ каже
На те вінъ багатий.

5

Оттакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває весільної,
А на журбу зверне.

10

МОСКАЛЕВА КРИНИЦЯ.

Я. Г. КУХАРЕНКОВІ.

(НА ПАМ'ЯТЬ 7 МАЯ, 1857 РОКУ).

Не на Україні, а далеко —
Ажъ за Ураломъ, за Елекомъ,
Старий недобитокъ — варнакъ
Мині розказувавъ оттакъ
Про сю Криницю Москалеву; 5
А я, сумуючи, списавъ,
Та риєму пищечкомъ додавъ, —
Та невеличку и дешеvu
(Звичайно, крадене!) зобгавъ
Тобі поєму на помини, 10
Мій друже щирий, мій єдиний!

I.

Після великої зими,
За Катерини за Цариці,
Москаль ту викопавъ криницю,
А якъ вінъ викопавъ — то ми 15
Оце й розкажемо въ пригоді,
А ви записуйте: не шкодить
Такою річъ и записатьъ —

- Бо се не казка, а билиця,
 Або бувальщина, сказать.
 Оттакъ пишть: була криниця...
 Ні, не криниця, а село —
 Пишть — давно колись було 5
 Міжи садами, при долині,
 Таки у насъ, на Україні,
 Було те Божее село.
 Въ селі тому вдова жила,
 А у вдови дочка росла 10
 И синъ малолітокъ.
 Добре мати дітокъ
 Багатому: хвалить Бога
 Въ роскошахъ; а вбогій 15
 Вдові не до того:
 (Бо залили за шкуру сала —
 Трохи не пропала) —
 Думала ити въ черниці,
 Або утопитись, 20
 Такъ жаль маленькихъ дітокъ стало
 (Звичайне, мати! — що їй казать!)
 Та, може, ждався-таки їй зять,
 Бо вже Катруся підростала, —
 (Катрусейю вдовівна звалась), — 25
 Чи вікъ же їй продівувать,
 Зносити брівоньки ні за що?
 Хиба за те, що сирота?
 А красота-то красота!...
 Мій Боже милий! А трудяще, 30
 А чепурне, та роботяще.
 Та тихе... бачъ, и сирота,
 А всімъ була на-вдивовижу;
 Бувало, вигляне изъ хижі,
 Якъ тая квіточка зъ роси,
 Якъ тее сонечко зъ-за хмарі:
 Весь похолону, не живий 35
 Стою, бувало...
 Ані кара,

Ні муки, кайдани, Ніже літа, сину, Тії сили не втомили...	
Оттакъ и загину, — Такъ и згину, — бо дивися:	5
Смерті сподіваюсь, А ридаю, мовъ дитина, Тільки-що згадаю Катерину... Слухай, сину, Мій друже єдиний!	10
Слухай добре, та записуй, — Та на Україні, Якъ Богъ тебе допроводить, То розкажи, сину, Що ти бачивъ диявола Своїми очима!...	15

II.

Такъ, бачишъ, дівонька отта Росла собі; и роботящий (Бо всюди сироти — ледащо)	
У наймахъ вирісъ сирота, Неначе батькова дитина. Отожъ, той самий сирота У наймахъ, сякъ собі, то такъ, Придбавъ сірома грошенятъ, Одежу справивъ, жупанину, Та не відсіль и не відтілъ Купивъ садочокъ и хатину, Подякувавъ за хлібъ, за сіль И за науку добримъ людянь, Та до вдовівни иавпростецъ Шелестъ за рупниками!...	20
Не торгувались зъ старосами, Якъ те бува зъ багатирями, Не торгувавсь и панотець (На диво людянь та на чудо!) —	25
	30
	35

За три копи звінчавъ у будень,
 Безъ пихи, такъ, якъ доведось...
 Оттуть-то, голубе мій сизий,
 Оттуть-то й лихо почалось.

III.

Уже, либонь, після Покрова 5
 Вертався зъ дону я, та знову —
 (Бо я вже двічі пославъ
 До дівчини за рушниками) —
 Послатъ и въ трейте міркувавъ, —
 Та съ чумаками, та зъ волами, 10
 Якъ разъ въ неділю на весілля
 До удовівни причвалавъ.
 Пропало, все добро пропало,
 Ані щітинки не zostалось!...
 Пропавъ и я, — та не въ шинку, 15
 А на кобилі... На віку
 Всі люде бачать лихо, сину;
 Але такого, мій єдиний,
 Такого лютого — ніхто,
 Ніхто и здалека не бачивъ, 20
 Якъ я, лукавий! А тимъ часомъ
 Просохли очи у вдови:
 Неначе въ Бога за дверима,
 У зятя та въ сина
 Стара собі спочиває, 25
 А на Катерину,
 На дитя своє єдине,
 Тільки поглядає.
 А я въ шинку съ паницями
 Душу пропиваю, — 30
 Та й пропивъ! Запродавъ душу, —
 И душу и тіло:
 Тіло катові, а душу... —

О, Боже мій милий!
 Хотілося бъ жить на світі,
 Та-ба! треба вчитись —
 Ще змалечку треба вчитись —
 Якъ на світі жити, 5
 А то битимуть, та й дуже!...
 Не знаю, мій друже,
 Чи сатана лихо коївъ,
 Чи я занедужавъ,
 Чи то мене злая доля 10
 Привела до того!...
 Таки й досі ще не знаю —
 Не знаю нічого...
 Знаю тільки, що тверезий,
 (Бо вже ані вина, 15
 Ні меди, ні оковита
 Не пилися, сину)!...
 Оттаке-то сподіялось!
 Вмеръ батько и мати,
 Чужі люде поховали, 20
 А я, мовъ проклятий,
 Мовъ Іуда одринутий
 И людьми и Богомъ,
 Тиняюся, ховаюся —
 И дійшло до того, 25
 Що я въ ночі підкравшися,
 Максимову хату
 (Бо ёго Максимомъ звали —
 Вдовиного зятя)
 Запаливъ! Згоріла хата... 30
 А душа проклята
 Не згоріла... моя душа,
 Мій друже, мій брате,
 Не згоріла, а зосталась —
 Тліє, й досі тліє... 35
 И коли вона зотліє,
 Коли одпочине, —
 Святий знає...

IV.

- Сь переляку
 Вмерла Катерина;
 А Максимъ на пожарище
 Та на попілище
 Подивився... нема ради!... 5
 Тільки вітеръ свище
 У димарі та въ комині...
 Що тутъ въ світі діять,
 И що теперъ ёму почати?
 Подумавши, перехристивсь 10
 Та й зновъ пішовъ у наймити
 Голодні злидні годувати;
 Вдова зосталась не сама,
 А зь синомъ парубкомъ; женили
 Ёго збиралась въ осени, 15
 Ажъ гулькь!... одъ матушки-цариці,
 Таки изъ самої столиці,
 Прийшовъ указъ — лоби голить;
 Се въ перший разъ такий указъ
 Прийшовъ зь Московщини до насъ, 20
 Бо на Україні въ насъ бувало
 У козаки охочі йшли,
 А въ пікинери вербували —
 Та тежъ охочихъ... На селі
 Зібралася громада радить — 25
 Кого голить у москалі.
 Порадили громадою —
 И вдовиченка-ледащицю
 Забили въ скрепицю,
 Та й повезли до приёму! 30
 Онъ-яке творитця
 На сімъ світі, — яка правда
 У людей мій, сиву!...

V.

„Ні вже“, каже, „добрі люде, Не такъ воно буде, Оттакъ хиба!“ Максимъ каже: „Які зъ мене люде У наймитахъ! Иду служити; Нехай“, каже, „вдовинъ синъ Та не стане підъ аршинъ, А я стану“	5
Изъ приёму Вернувся до дому, До матери, вдовиченко; А Максимъ зъ приёму Пішовъ собі у Москалі, Помолившись Богу.	10
Мині полегшало, — а съ чого, Съ чого полегшало мині? Съ того, що ворога не стало... Якого жъ ворога, мій Боже! Моя пекельная душа Кого боялася? Максима! Ні, не Максима, а когось, Когось боялася проклята: Луциперові служила Та ёго й страшилась!...	15 20

VI.

Черезъ годъ, ото, й велика Зіма наступила; До зеленої неділі Бъ байракахъ білили Сніги білі, — тоді жъ ото И Очаковъ брали Москалі; а Запорожже	25 30
---	----------

- Перше зруйнували.
 Розбрилося товариство...
 (А що то за люде
 Були ті Запорозці —
 Не було й не буде
 Такихъ людей!...)
- Підъ Очаковъ
- Погнали й Максима:
 Тамъ-то ёго скалічено,
 Та на Україну
 Повернено зъ одставкою, —
 Бачишъ, праву ногу,
 Чи то ліву, підстрелено...
 Мині не до того
 Було тоді: знову люта
- Гадина впилася
 Въ саме серце; кругомъ ёго
 Тричі обвилася,
 Якъ той и родъ... Що тутъ робить?
 Не дамъ собі ради;
 А Максимові кривому
 Нічого не вадить:
 Шкандибає на милиці
 И гадки не має:
 А въ неділеньку святую
 Мундиръ надіває,
 И медаль и хрестъ причепить,
 И заплете косу
 Та ще й борошномъ посипле....
- (Я не знаю й досі,
 На що воно Москалі ті
 Коси заплітали,
 Мовъ дівчата, та сватее
 Борошно псували?...
 На играшку, я думаю —
 Такъ-собі, аби-то!)
 Ото жъ було, мовъ генераль,
 Максимъ сановито

Приберетця у неділю Та й пошкандибає У храмъ Божий; на криласі Стане та й співає	5
Зъ дякомъ-таки, а то возьме Та ще й прочитає Апостола середъ церкви (Вивчився читати У москаляхъ). Непевний бувъ Максимъ отой, брате, —	10
Та трудящий, роботящий, Та тихий до того; Та ласкавий... було тобі Ніже авікого	15
Не зачепить ніже діломъ, Ніже якимъ словомъ. „И таланъ и безталанне Все“, каже, „відъ Бога Вседержителя святого, А більшъ ні відъ кого...“	20
Преблагий бувъ мужъ на світі Максимъ отой, сину; А я! а я!... не вимовлю, Моя ти дитино!...	25
Я — вбивъ ёго!... Постривай-дишъ, Трохи одпочину, Та тоді вже....	

VII.

Такъ ти кажешъ, Що бачивъ криницю Москалеву, що щё й досі Беруть зъ неї воду? И хрестъ, кажешъ, коло шляху И досі Господній Стоить собі на роздолі;	30
---	----

- А не розказали
 Тобі люде тамъ нічого?...
 Вже повимірали
 Тії люде, мої свідки,
 Праведнії люде; 5
 А я й досі караюся
 И каратись буду
 Й на тїмъ світі...
 Ось послухай,
 Доводить до чого 10
 Сатана той душу нашу; —
 Якъ не схаменетця
 Та до Бога не вернетця —
 То такъ и ввіпетця
 Пазурами въ саме серце... 15
 Ось слухай же, сину,
 Про Максима праведного:
 Було не спочине
 Ніколи вінъ, а въ неділю,
 Або въ яке свято, 20
 Бере святий псалтирь въ руки
 Та й иде читати
 У садочокъ: (у садочку
 Тамъ, у холодочку —
 Катерину поховали...)
 Отожъ, у садочку,
 За упокой душі її
 Псалтирь прочитає,
 Потїмъ собі тихесенько —
 Тихо заспїває 30
 „Со святими“, та й заплаче,
 А потїмъ помяне...
 „О здравїї“ тещу зъ синомъ, —
 И веселий стане:
 „Все одъ Бога“, — скаже собі: 35
 „Треба вікъ дожити!“
 Оттакий-то мужъ праведний
 Бувъ вінъ на сімъ світі;

А у будень, — то вінъ тобі
 Не посидить въ хаті —
 Все нишпорить по надвірю:
 „Треба роботати“,
 Було скаже по московські: 5
 „Ато, лежа въ хаті,
 Ще опухнешь.“ Та взявъ якось
 Заступъ и допату,
 Та й пішовъ собі у поле
 Криницю копати. 10
 „Нехай“, каже, „колись люде
 Будуть воду пити,
 Та за мою грішну душу
 Господа молити“
 Вийшовъ въ поле, геть одъ шляху — 15
 У балку спустився,
 Та й викопавъ при долині
 Глибоку криницю.
 (Не самъ одинъ: толокою
 Їму помагати 20
 Й добрі люде приходили
 Криницю копати).
 И виложивъ цяриною
 И, надъ шляхомъ въ полі,
 Височенний хрестъ поставивъ: 25
 Зо всього роздолля
 Широкого було видно;
 Се, бачишь, для того,
 Щобъ знать було, що криниця
 Є коло дороги, 30
 Щобъ заходили зъ криниці
 Люде воду пити,
 Та за того, що викопавъ,
 Богу помолитись.

XIII.

- А теперъ уже, — онъ бачишъ,
Доходить до чого! —
Що я стратить наміряюсь
Максима святого... 5
Оттаке-то!... А за віщо?
За те, за що Каїнь
Убивъ брата праведного.
— — — —
- Чи то було у неділю,
Чи въ якеє свято, 10
Слухай, сину, якъ навчає
Сатана проклятий:
„Ходімъ“, кажу, „Уласовичъ,
На твою криницю
Подивитись.“ — „Добре“, каже — 15
„Ходімо напитись
Води зъ неї погожої.“
Та й пійшли обов,
И відерце и віжечки
Понесли зъ собою. 20
Отъ приходимъ до криниці;
Я першъ подивився —
Чи глибоко. „Власовичу“, —
Кажу, — „потрудися
Води достать: я не вмію.“ 25
Вінъ и нахилився,
Опускаючи відерце;
А я... я за ноги
Вхопивъ ёго, та й укинувъ
Максима святого 30
У криницю....
Оттаке-то
Сотворивъ я, сину!...
Такого ще не творилось
Въ насъ на Україні! 35

Та й ніколи не створитця
 На всімъ світі, брате!...
 Всюди люде, а я одинъ —
 Дияволь проклятий!...

IX.

Черезъ тиждень вже витягли 5
 Максима зъ криниці,
 Та у балці й поховали;
 Чималу капицю
 Поставили громадою,
 А ёго криницю 10
 Москалевою назвали...

А я... пішовъ у гайдамаки
 Та на Сібірі й опинивсь,
 (Бо тутъ Сібіръ була колись)...
 И пропадаю, мовъ собака,
 Мовъ той Іуда... Помолись 15
 За мене Богу, мій ти сину,
 На тій преславній Україні,
 На тій веселій стороні....
 Чи не полегшає мині?... 20

1857.

Новопетровська
 кріпость.

НАЙМИЧКА.

ПРОЛОГЪ.

У неділю въ-ранці рано
Поле крилося туманомъ;
У тумані, на могилі,
Якъ тополя, похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лона пригортає
Та съ туманомъ розмовляє:

5

„Ой тумане, тумане —
Мій латаний талане!

Чому мене не сховаєшъ

10

Оттуть середъ лану?

Чому мене не задавишъ?

У землю не вдавишъ?

Чому міні злої долі,

Чомъ віку не збавишъ?

15

Ні, не дави, туманочку!

Сховай тільки въ полі,

Щобъ ніхто не знавъ, не бачивъ

Моєї недолі!...

Я не одна, — є у мене
 И батько, и мати....
 Є у мене.... туманочку,
 Туманочку, брате!...
 Дитя мое, мій синочку,
 Нехрищений сину! 5
 Не я тебе христитиму
 На лиху годину;
 Чужі люде христитимуть,
 Я не буду знати, 10
 Якъ и зовуть... Дитя мое!
 Я була багата....
 Не лай мене; молитимусь,
 Изъ самого неба
 Долю виплачу слёзами 15
 И пошлю до тебе.“

Пішла полемъ ридаючи,
 Въ тумані ховалась,
 Та крізь слёзи тихесенько
 Про вдову співала, 20
 Якъ удова въ Дунаєві
 Синівъ поховала:
 „Ой у полі могила:
 Тамъ удова ходила,
 Тамъ ходила-гуляла, 25
 Трути-зілля шукала.
 Трути-зілля не найшла,
 Та синівъ двохъ привела,
 Въ китаечку повила 30
 И на Дунай однесла:
 „Тихий, тихий Дунай!
 „Моїхъ дітокъ забавляй.
 „Ти, жовтенький пісокъ!
 „Нагодуй моїхъ дітокъ;
 „Искунай, исповий, 35
 „И собою укрій!“

I.

- Бувъ собі дідъ и баба.
 Зъ давнёго давна, у гаї надъ ставомъ,
 У-двохъ собі на хуторі жили,
 Якъ діточокъ двоє, — 5
 Усюди обоє.
- Ще зъ-малечку у двохъ ягнята пасли,
 А потімъ побралися,
 Худоби діждалися, —
 Придбали хутіръ, ставъ и млинъ,
 Садокъ у гаї розвели 10
 И пасіку чималу, —
 Всёго надбали.
- Та діточокъ у їхъ Бігъ-ма,
 А смерть съ косою за плечима.
- Хто жъ їхъ старість привітає,
 За дитину стане? 15
 Хто заплаче, поховає?
 Хто душу спомяне?
 Хто поживе добро чесно,
 Въ добрую годину, 20
 И згадає дякуючи,
 Якъ своя дитина? ...
- Тяжко дітей годувати
 У безверхій хаті,
 А ще гірше старітися 25
 У білихъ палатахъ, —
 Старітися, умірати,
 Добро покидати
 Чужимъ людямъ, чужимъ дітямъ
 На сміхъ, на рострату! 30

II.

И дідь, и баба у неділю
 На приспі вь-двохъ собі сиділи
 Гарненько, вь білихъ сорочкахъ.
 Сіяло сонце вь небесахъ;
 А ні хмариночки, та тихо,
 Та любо, якъ у раі.
 Сховалося у серці лихо,
 Якъ звірь у темнімъ гаі. 5

Вь такімъ раі, чого бь, бачця,
 Старимъ сумувати?
 Чи то давне яке лихо
 Прокинулось вь хаті? 10

Чи вчорашне, задавлене
 Зновъ заворушилось,
 Чи ще тільки заклюнулось —
 И рай запалидо? 15

Не знаю, що и після чого
 Старі сумують. Може, вже
 Отсе збіраютьця до Бога,
 Та хто вь далекою дорогу
 Імъ добре коней запряже?

„А хто насъ, Насте, поховає,
 Якъ помремо?“ 20

— „Богъ знає!

Я все отсе міркувала,
 Та ажъ сумно стало:
 Одинокі зостарілись... 25
 Кому понадбали
 Добра сёго?...“

— „Стривай лишень!

Чи чуєшь? щось плаче
 За ворітьми... мовъ дитина! 30
 Побіжімъ лишъ!.. Бачишь?
 Я вгадувавъ, що щось буде!“

- И разомъ схопились
 Та до ворить... Прибігають —
 Мовчки зупинились.
 Передь самимъ перелазомъ
 Дитина сповита — 5
 Та й не туго, й новенькою
 Свитиною вкрита;
 Бо то мати сповивала —
 И літомъ укрила
 Останнєю свитиною!... 10
 Дивились, молились
 Старі мої. А сердешне
 Неначе благає:
 Випручало рученята
 Й до їх простягає 15
 Манюсінькі... и замовкло,
 Неначе не плаче,
 Тільки пхика.
- „А що, Насте?
 О й казавъ! Отъ, бачишъ? 20
 Отъ и таланъ, отъ и доля,
 И не одинокі!
 Бери жъ лишень та сповивай...
 Ачъ яке, не вроку!
 Неси жъ въ хату, а я верхи 25
 Кинусь за кумами
 Въ Городище.“
- Чудно якось
 Дієтця міжъ нами!
 Одинъ сина проклинає, 30
 Съ хати виганяє,
 Другий свічечку, сердешний,
 Потомъ заробляє
 Та ридаючи становить
 Передь образами — 35
 Нема дітей!... Чудно якось
 Дієтця міжъ нами!

III.

- Ажъ три пари на радошахъ
 Кумівъ назбірали,
 Та въ вечері й охристили
 И Маркомъ назвали.
 Рoste Марко. Старі моі 5
 Не знають, де діти,
 Де посадить, де положить
 И що зъ нимъ робити.
 Минає рікъ. Рoste Марко —
 И дійна корова 10
 У розкоші купаетця.
 Ажъ ось чорноброва,
 Та молода, білолиця
 Прийшла молодиця
 На той хутіръ благодатний 15
 У найми проситця.
- „А що жъ?“ каже, „возьмімъ, Насте.“
 — „Возьмімо, Трохиме,
 Бо ми старі, нездужаемъ,
 Та таки й дитина, 20
 Хоча воно вже й підрслої,
 Та все жъ таки треба,
 Коло ёго піклуватись.“
 — „Та воно-то треба,
 Бо й я свою вже часточку 25
 Проживъ, слава Богу, —
 Підтоптався. Такъ що жъ, теперъ,
 Що візьмешъ, небого?
 За рікъ, чи якъ?“
 — „А що дасте.“ 30
 — „Е, ні! треба знати,
 Треба, дочко, лічить плату,
 Зароблену плату,
 Бо сказано: хто не лічить,
 То той и не має.

Такъ оттакъ хиба, небого?
 Ні ти насъ не знаешъ,
 Ні ми тебе. А поживешъ,
 Роздивисся въ хаті,
 Та й ми тебе побачимо — 5
 Оттоді й за плату.
 Чи такъ, дочко?“

— „Добре, дядьку.“

— „Просимо жъ у хату.“

Поеднались. Молодиця 10
 Рада та весела,
 Ніби съ паномъ повінчалась,
 Закупила села.
 И у хаті, и на дворі,
 И коло скотини, 15
 У-вечері и въ-досвіта;
 А коло дитини
 Такъ и пада, ніби мати;
 Въ будень и въ неділю
 Головоньку ёму змиє, 20
 Й сорочечку білу
 Що-день Божий надіває,
 Граєтця, співає,
 Робить возики, а въ свято,
 То й зъ рукъ не спускає. 25
 Дивуютця старі мої
 Та молятця Богу.
 А наймичка невсипуща
 Що-вечіръ, небога,
 Свою долю проклинає, 30
 Тяжко-важко плаче;
 И ніхто того не чує,
 Не знає й не бачить,
 Опрічъ Марка маленького.
 Такъ воно не знає,
 Чого наймичка слёзами 35
 Ёго умиває.

Не зна Марко, чоґо вона Такъ ёґо цілує, — Сама не ззієть и не допе, Ёґо наґоdue.	
Не зна Марко, якъ въ колисці Часомъ середъ ночи Прокинетця, ворухнетця, — То вона вже скочить И укрие й перехристить, Тихо заколише :	5 10
Вона чує съ тії хати, Якъ дитина дише. Въ-ранці Марко до наймички Ручки простягає И мамою невсипущу Ганну величає.... Не зна Марко, росте собі, Росте, виростає.	 15

IV.

Чимало літь перевернулось, Води чимало утекло; И въ хутірѣ лихо завернуло, И слізъ чимало принесло. Бабусю Настю поховали И ледве-ледве одволали Трохима діда. Прогуло Прокляте лихо, та й заснуло. На хутірѣ знову благодать Зъ-за гаю темного вернулась До діда въ хату спочивать.	 20 25
--	--------------------------------------

- Уже Марко чумакує
 И въ осени не почує
 Ні підъ хатою, ні въ хаті....
 Кого-небудь треба сватать.
 „Кого жъ би тутъ?“ старий дума 5
 И просить поради
 У наймички. А наймичка
 До царівни бѣ рада
 Слатъ старости: „Треба Марка
 Самого спитати.“ 10
 — „Добре, дочко, питаємо,
 Та й будемо сватать.“
- Роспитали, порадились,
 Та й за старостами
 Пішовъ Марко. Вернулися 15
 Люде зъ рушниками,
 Зъ святимъ хлібомъ обміненимъ.
 Панну у жупані,
 Таку краю висватали,
 Що хочъ за гетьмана, 20
 То не соромъ. Оттаке-то
 Диво запопали!
- „Спасибі вамъ.“ старий каже.
 „Теперъ, щобъ ви знали,
 Треба краю доводити, 25
 Коли й де вінчати,
 Та й весілле. Та ще ось що:
 Хто въ насъ буде мати?
 Не дожила моя Настя!...“
 Та й заливсь слёзами. 30
 А наймичка, у порогу,
 Вхопилась руками
 За одвірокъ, та й зомліла.
 Тихо стало въ хаті;
 Тільки наймичка шептала: 35
 „Мати... мати... мати!“

V.

Черезъ тиждень молодиці Коровай місили На хуторі. Старий батько Зъ усієї сили	5
Зъ молодицями танцює Та двіръ вимітає; Та прохожихъ, проїзжачихъ У двіръ закликає, Та вареною частує, На весілле просить.	10
Знай бігає, а самого Ледве ноги носять. Скрізь гармидеръ та реготня, Въ хаті и на дворі.	15
И жолоби викотили Зъ нової комори. Скрізь поранне: печуть, варять, Вимітають, миють.... Та все чужі. Де жъ наймичка? На прощу у Києвъ	20
Пішла Ганна, Благовъ старий, А Марко ажъ плакавъ, Щобъ була вона за матіръ. „Ні, Марку, ні яко Мині матірю сидіти:	25
То багаті люде, А я наймичка... ще й съ тебе Сміятися будуть. Нехай Богъ вамъ помагає! Пійду помолюся	30
Усімъ святимъ у Києві, Та й знову вернуся Въ вашу хату, якъ приймете Поки маю сили, Трудитимусь ...“	35

Чистимъ серцемъ

Поблагословила
Свого Марка... заплакала
Й пішла за ворота.

Розвернулося весілле. 5
Музикамъ робота
И підковамъ. Вареною
Столи й лави миють.
А наймичка шкандибає,
Поспішає въ Києвъ. 10
Пришла въ Києвъ — не спочила,
У міщанки стала,
Нанялася носитъ воду,
Бо грошей не стало
На акафистъ у Варвари. 15
Носила-носила,
Кіпъ изъ вісімъ заробила
Й Маркові купила
Святу шапочку въ пещерахъ
У Івана святого, 20
Щобъ голова не боліла
Въ Марка молодого;
И перстеникъ у Варвари
Невістці достала,
И, всімъ святимъ поклонившись, 25
Додому верталась.

Вернулася Катерина
И Марко зостріли
За ворітьми, ввели въ хату
Й за стілъ посадили; 30
Наповали й годували,
Про Києвъ питали,
И въ комнаті Катерина
Одпочить послала.

„За що вони мене любять? •

За що поважають?

О Боже мій милосердний!

Може, вони знають....

Може, вони догадались....

Ні, не догадались....

Вони добрі....“

И наймичка

Тяжко заридала.

5

VI

Трічи крига замерзала,

Трічи роставала,

Трічи наймичку у Києвъ

Катря провозжала,

Такъ якъ матірѣ; и въ четвертий

Провела небогу

Ажъ у поле, до могили,

И молила Бога,

Щобъ швиденько верталася,

Бо безъ неї въ хаті

Якось сумно, ніби мати

Покинула хату.

10

15

20

Після Пречистої въ неділю,

Та після Першої, Трохимъ

Старий сидівъ въ сорочці білій,

Въ брилі, на присні. Передъ імъ

Зъ собакою унучокъ грався,

У внучка въ юбку одяглась

А Катрину и ніби йшла

До діда въ гості. Засміявсь

Старий и внучку привітавъ,

Неначе справді молодицю.

25

30

- „А де жь ти діла паляницю?
 Чи, може, вь лісі хто однявь?
 Чи по-просту — заблула взяти?...
 Чи, може, й не напекла?
 Е, соромь, соромь, лепська мати!“
 Ажъ зиркь, — и наймичка ввійшла
 На двірь. Побігь стрічати
 Зь онуками свою Ганну.
 „А Марко вь дорозі?“ 10
 Ганна діда питалася.
 — „Вь дорозі ще й досі.“
 — „А я ледве доплелася
 До вашої хати.
 Не хотілось на чужині
 Одній умірати! 15
 Колибь Марка діждатися...
 Такъ щось тяжко стало!“
 И внучатамь изь клуночка
 Гостінці виймала:
 И хрестики, й дукачики, 20
 Й намиста разочокъ
 Ориночці, и червоний
 Зь фольги образочокъ,
 А Карпові соловейка
 Та кониківъ пару, 25
 И четвертий уже перстень
 Святої Варвари
 Катерині, а дідові
 Изь воску святого
 Три свічечки; а Маркові 30
 И собі нічого
 Не принесла: не купила,
 Бо грошей не стало,
 А заробить нездужала.
 „А ось ще осталось 35
 Півь-бубличка!“
 Й по шматочку
 Дітямь розділила.

VII.

Ввійшла въ хату. Катерина
 Їй ноги умила
 Їй полудновать посадила.
 Не пила й не іла
 Моя Ганна. 5

„Катерино!
 Коли въ насъ неділя?“
 — „Після завтра.“
 — „Треба буде

Акафистъ паняти 10

Миколаєві святому
 Ї на часточку дати;
 Бо щось Марко забарився...
 Може, де въ дорозі
 Занедужавъ, сохрانی Боже!“ 15

Їй покапали слізи
 Зъ старихъ очей замученихъ.
 Ледве-ледве встала
 Изъ-за стола.

„Катерино!“ 20

Не та вже я стала:
 Зледащіла, нездужаю
 И на ноги встати.
 Тяжко, Катре, умірати
 Въ чужій теплій хаті!“ 25

Занедужала небога.
 Уже й причащали,
 Їй маслосвятіе служили, —
 Ні, не помагало,
 Старий Трохимъ по надвірю,
 Мовъ убитий, ходить. 30

Катерина зъ болящюі
 И очей не зводитъ ;
 Катерина коло неі
 И днѣе и ночеу.
 А тимъ часомъ сичи въ ночі 5
 Не добре вішують
 На коморі. Болящая
 Що-день , що-година ,
 Ледве чути , цитаецця :
 „Доню Катерино ! 10
 Чи ще Марко не прихавъ ?
 Отъ , якъ-би я знала ,
 Що діждуся , що побачу ,
 То ще бъ подождала !“

 VIII.

Иде Марко съ чумаками , 15
 Идучи співає ,
 Не поспіша до господи —
 Воли попасає.
 Везе Марко Катерині
 Сукна дорогого , 20
 А батькові шитий поясъ
 Шовку червоного ,
 А наймицці на очіпокъ
 Парчи золотоі
 И червону добру хустку 25
 Зъ білою габою ,

А діточкамъ черевички,
 Фигъ та винограду,
 А всімъ въ купі червоного
 Вина съ Царіграду
 Відеръ съ трое у барилі, 5
 И кавяру зъ Дону, —
 Всёго везе, та не знає,
 Що дітця дома!

Иде Марко, не журитця.
 Прийшовъ — слава Богу! 01
 И ворота одчиняє,
 И молитця Богу.
 „Чи чуєшь ти, Катерино?
 Біжи зустрічати!
 Уже прийшовъ! біжи швидче! 15
 Швидче веди въ хату!...
 Слава тобі, Спасителю!
 Насилу діждала!“
 И Отче нашъ тихо-тихо,
 Мовъ крізь сонъ, читала. 20

Старий воли випрягає,
 Занози ховає.
 Мережані, а Катруся
 Марка оглядає.
 „А де жь Ганна, Катерино? 25
 Я пакъ и байдуже!
 Чи не вмерла?“

— „Ні, не вмерла.“

А дуже нездужа.
 Ходімъ лишень въ малу хату, 30
 Поки випрягає
 Воли батько: вона тебе,
 Марку, дожидає.“

Ввійшовъ Марко въ малу хату
 И ставъ у порогу...
 Ажъ злякався. Ганна шепче:
 „Слава.... слава Богу!
 Ходи сюди, не лякайся... 5
 Вийди, Катре, съ хати:
 Я щось маю распитати,
 Де-що розказати.“

Вийшла съ хати Катерина,
 А Марко схилився 10
 До наймички у голови.
 „Марку! подивися,
 Подивися ти на мене:
 Бачъ, якъ я змарніла?
 Я не Ганна, не наймичка, 15
 Я....“

Та й зацімліла.

Марко плакавъ, дивувався.
 Зновъ очи відкрила,
 Пильно, пильно подивилась — 20
 Слѣзи покотились.
 „Прости мене! Я каралась
 Весь вікъ въ чужій хаті...
 Прости мене, мій синочку!
 Я.... я твоя мати.“ 25
 Та й замовкла....

Зомлівъ Марко,

Й земля задрожала.
 Прокинувся... до матери —
 А мати вже спала! 30

КАТЕРИНА.

I.

Кохайтесь, чоркобріві,
Та не зь Москалями,
Бо Москалі — чужі люде,
Роблять лихо зь вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине; 5
Піде вь свою Московщину,
А дівчина гине
Якь-би сама, ще бь нічого,
Ато й стара мати, 10
Що родила на світь Божий,
Мусить погибати.
Серце вяне співаючи,
Коли знає, за що;
Люде серця не питають, 15
А скажуть — ледащо!
Кохайтесь жь чорнобріві,
Та не зь Москалями,
Бо Москалі — чужі дюде,
Сміютця надь вами. 20

Не слухала Катерина
Ні батька, ні немьки,
Полюбила Москалика,
Якь знало серденько.

Полюбила молодого,
 Въ садочокъ ходила,
 Поки себе, свою долю
 Такъ занастила. 5
 Кличе мати вечеряти,
 А донька не чує;
 Де жартує зъ Москаликкомъ,
 Тамъ и заночує.
 Не дві noci карі очи 10
 Любо цілувала,
 Поки слава на все село
 Недобрая стала.
 Нехай собі злі люде
 Що хотять говорять: 15
 Вона любить и не чує,
 Що вкралося горе.
 Прийшли вісти недобрї —
 Въ походъ затрубили.
 Пішовъ Москаль въ Туреччину;
 Катрусю накрили. 20
 Не счулася, та й байдуже,
 Що коса покрита:
 За милого, якъ співати,
 Любо потужити 25
 Обіщався чорнобривий,
 Коли не загине,
 Обіщався вернутися.
 Тоді Катерина
 Буде собі Московкою,
 Забудетця горе; 30
 А поки що, нехай люде
 Що хотять говорять
 Не журитця Катерина —
 Слізоньки втирає,
 Що дівчата на улиці 35
 Безъ неї співають.
 Не журитця Катерина —
 Вмиетця слёзою,

Візьме відра, о-півъ-ночи,
 Піде за водою,
 Щобъ вороги не бачили;
 Прийде до криниці,
 Стане собі підъ калину, 5
 Заспіває Гриця.
 Виспіває, вимовляє,
 Ажъ калина плаче.
 Вернулася — и раденька,
 Що ніхто не бачивъ. 10
 Не журитця Катерина
 И гадки не має —
 У новенькій хустиночці
 Вь вікно виглядає.
 Виглядає Катерина.... 15
 Минуло півъ року;
 Занудило коло серця,
 Заколело вь боку.
 Не здужає Катерина,
 Ледве-ледве дише.... 20
 Вичуняла та вь запечку
 Дитину колише.
 А жіночки лихо дзвонять,
 Матері глузують,
 Що Москалі вертаютьця, 25
 Та вь неї ночують:
 „Вь тебе дочка чорнобріва,
 Та ще й не єдина,
 А муштрує у запечку
 Московського сина. 30
 Чорнобрівого придбала....
 Мабуть, сама вчила....“
 Бодай же вась, цокотухи,
 Та злидні побили!

Катерино, серце мое!
 Лишенько съ тобою!
 Де ти въ світі подінесся
 Зъ малимъ сиротою?
 Хто питає, привітає,
 Безъ милого въ світі?
 Батько, мати — чужі люде,
 Тяжко зъ ними жити!

Вичуняла Катерина,
 Одсуне квартиру,
 Поглядає на улицу,
 Колише дитинку;
 Поглядає — нема, нема...
 Чи то жъ и не буде?
 Пішла бъ въ садокъ поплакати.
 Такъ дивлятця люде.
 Зайде сонце — Катерина
 По садочку ходить.
 На рученькахъ носить сина,
 Очиці поводить:
 „Оттуть зъ муштри виглядала,
 Оттуть розмовляла,
 А тамъ... а тамъ... сину, сину!“
 Та й не доказала.

Зеленіють по садочку
 Черешні та вишні;
 Якъ и перше виходила,
 Катерина вийшла.
 Вийшла, та вже не співає,
 Якъ перше співала.
 Якъ Москаля молодого
 Въ вишникъ дожидала
 Не співає чорнобрива,
 Кляне свою долю.
 А тимъ часомъ вороженьки
 Чинять свою волю —

Кують речи недобрі. Що має робити? Якъ-би милий чорнобрівий, Умівъ би спинити....	
Такъ далеко чорнобрівий, Не чує, не бачить, Якъ вороги сміютця їй, Якъ Катруся плаче.	5
Може, вбитий чорнобрівий За тихимъ Дунаємъ; А може — вже въ Московщині Другую кохає!	10
Ні, чорнявий не убитий, Вінъ живий, здоровий.... А де жъ найде такі очі, Такі чорні брови?	15
На край світа, въ Московщині, По тімъ боці моря, Нема нігде Катерини; Та здалась на горе!	20
Вміла мати брови дати, Карі оченята, Та не вміла на сімъ світі Щастя-долі дати.	
А безъ долі біле личко — Якъ квітка на полі: Пече сонце, гойда вітеръ, Рве всякий по волі.	25
Умивай же біле личко Дрібними слёзами, Бо вернулись Москалики Иншими шляхами.	30

II.

Сидить батько кінець стола, На руки схилився; Не дивитця на світъ Божий:	35
--	----

Тяжко зажурився.
 Коло ёго стара мати
 Сидить на ослоні,
 За слёзами ледве-ледве
 Вимовляє доні: 5
 „Що весілле, доню моя?
 А де жь твоя пара?
 Де світилки зь друженьками,
 Старости, бояре?
 Въ Московщині, доню моя! 10
 Иди жь їхъ шукати,
 Та не кажи добримъ людямъ,
 Що є въ тебе мати.
 Проклятий часъ годинонька,
 Що ти народилась! 15
 Якъ-би знала, до східъ сонця
 Була бь утопила....
 Здалась тоді бь ти гадині,
 Теперь — Москалеві....
 Доню моя, доню моя, 20
 Цвіте мій рожевий!
 Якъ ягодку, якъ пташечку,
 Кохала, ростила
 На лишенько ... Доню моя,
 Що ти наробила?.. 25
 Оддячила!.. Иди жь, шукай
 У Москві свекрухи.
 Не слухала моіхъ річей,
 То її послухай.
 Иди, доню, найди її, 30
 Найди, привітайся,
 Будь щаслива въ чужихъ людахъ,
 До насъ не вертайся!
 Не вертайся, дитя моє,
 Зь далекого краю.... 35
 А хто жь мою головоньку
 Безь тебе сховає?
 Хто заплаче надо мною,

- Якъ рідна дитина?
 Хто посадить на могилі
 Червону калину?
 Хто безъ тебе грішну душу
 Поминати буде? 5
 Доню моя, доню моя,
 Дитя моє любе?
 Иди одъ насъ....“
 Ледве-ледве
 Поблагословила: 10
 „Богъ съ тобою“ та якъ мертва,
 На ділъ повалилась....
- Обізвався старий батько:
 „Чого ждешъ, небого?“
 Заридала Катерина, 15
 Та бухъ ёму въ ноги:
 „Прости мині, мій батечку,
 Що я наробила!
 Прости мині, мій голубе,
 Мій соколе милий!“ 20
 — „Нехай тебе Богъ прощає
 Та добріи люде;
 Молись Богу та йди собі —
 Мині легше буде.“
 Ледве встала, поклонилась, 25
 Вийшла мовчки съ хати;
 Осталися сиротами
 Старий батько й мати.
 Пішла въ садокъ у вишневий,
 Богу помолилась, 30
 Взяла землі підъ вишнею,
 На хрестъ починила;
 Промовила: „Не вернуся!
 Въ далекому краю,
 Въ чужу землю, чужі люде 35
 Мене заховають;
 А своєї ся крихотка

Надо мною ляже,
 Та про долю, мое горе,
 Чужимъ людямъ скаже...
 Не розкажуй, голубонько!
 Де бь ні заховали,
 Щобъ грішної на сімъ світі
 Люде не займали.
 Ти не скажешь... ось хто скаже,
 Що я ёго мати!
 Боже ти мій!.. лихо мое!
 Де міні сховатись?
 Заховаюсь, дитя мое,
 Сама підъ водою,
 А ти гріхъ мій спокутуешь
 Въ людяхъ сиротою,
 Безбатченкомъ!...“

Пішла селомъ,

Плаче Катерина;
 На голові хустиночка,
 На рукахъ дитина.
 Вийшла зь села — серце ние;
 Назадъ подивилась,
 Покивала головою,
 Та й заголосила.
 Якъ тополя, стала въ полі
 При битій дорозі;
 Якъ роса та до східъ сонця,
 Покапали слёзи.
 За слёзами за гіркими
 И світа не бачить,
 Тільки сина пригортає,
 Цідує та плаче.
 А воно якъ янґелятко,
 Нічого не знає,
 Маленькими ручицями
 Пазухи шукає.
 Сіло сонце, зь за діброви

Небо червоніє ;
 Утерлася, повернулась,
 Пішла . . . тільки мріє.
 Въ селі довго говорили
 Де чого багато, 5
 Та не чули вже тихъ річей
 Ні батько, ні мати

Оттаке-то на сімъ світі
 Роблять людямъ люде!
 Того вяжуть, того ріжуть, 10
 Той самъ себе губить
 А за віщо? Святий знає.
 Світъ, бачця, широкий,
 Та нема де прихилитись
 Въ світі одинокимъ. 15
 Тому доля запродада
 Одъ краю до краю,
 А другому оставила
 Те, де заховують.
 Де жъ ті люде, де жъ ті добрі, 20
 Що серце збиралось
 Зъ ними жити, їхъ любити?
 Пропали, пропали!

Єсть на світі доля,
 А хто її знає? 25
 Єсть на світі воля,
 А хто її має?
 Єсть люде на світі —
 Срібломъ-злотомъ ссяють,
 Здаецця, панують, 30
 А долі не знають, —
 Ні долі, ні волі!
 Зъ нудьгою та зъ горемъ
 Жупанъ надівають,
 А плакати — соромъ. 35
 Возьміть срібло-злото
 Та будьте багаті,

А я візьму слёзи —
 Лихо виливати;
 Затоплю недолю
 Дрібними слёзами,
 Затопчу неволю 5
 Босими ногами!
 Тоді я веселий,
 Тоді я багатий,
 Якъ буде серденько
 По воді гуляти! 10

III.

Кричать сови, спить діброва,
 Зіроньки сияють,
 По-надъ шляхомъ, ширицею,
 Ховрашки гуляють. 15
 Спочивають добрі люде,
 Що кого втомило:
 Кого — щасте, кого — слёзи,
 Все нічка покрила.
 Всіхъ покрила темнісінька,
 Якъ діточокъ мати; 20
 Де жъ Катрусю пригорнула:
 Чи въ лісі, чи въ хаті?
 Чи на полі підъ копою
 Сина забавляє,
 Чи въ діброві съ підъ колоди 25
 Вовка виглядає?
 Бодай же васъ, чорні брови,
 Нікому не мати,
 Коли за васъ таке лихо
 Треба одбувати! 30
 А що дальше спіткаєтця?
 Буде лихо, буде!
 Зострінутця жовті піски
 И чужні люде;

- Зострінетця зіма люта....
 А той чи зостріне,
 Що пізнає Катерину,
 Привітає сина?
 Зъ нимъ забула бъ чорнобріва 5
 Шляхи, піски, горе:
 Вінъ, якъ мати, привітає, —
 Якъ братъ, заговорить....
- Побачимо, почувемо....
 А поки — спочину, 10
 Та тимъ часомъ роспитаю
 Шляхъ на Московщину.
 Далекий шляхъ, панибрати,
 Знаю, ёго знаю!
 Ажъ на серці похолоне, 15
 Якъ ёго згадаю.
 Попомірявъ и я колись —
 Щобъ ёго не мірять!...
 Росказавъ би про те лихо,
 Та чи то жъ повірять! 20
 „Бреше“, скажуть, „сякий-такий!
 (Звичайно не въ очи),
 А такъ тільки псує мову
 Та людей морочить.“
 Правда ваша, правда, люде! 25
 Та й на що те знати,
 Що слёзами передъ вами
 Буду виливати?
 На що воно? У всякого
 И свого чимало.... 30
 Цуръ же ёму!... А тимъ часомъ
 Кете лишъ кресало
 Та тюжону, щобъ, знаєте,
 Дома не журились.
 А то лихо розказувать, 35
 Щобъ бридке приснилось!
 Нехай ёго лихий візьме!

Лучче жъ поміркую,
 Де-то, моя Катерина
 Зъ Ивасемъ мандрує.

За Києвомъ, та за Дніпромъ,
 По-підъ темнимъ гаємъ. 5
 Идуть шляхомъ чумаченьки,
 Пугача співають.
 Иде шляхомъ молодиця,
 Мусить бути съ прощи. 10
 Чого жъ смутна невесела,
 Заплакані очи?
 У латаній свитинощі,
 На плечахъ торбина,
 Въ рупці ціпокъ, а на другій 15
 Заснула дитина.
 Зострілася съ чумаками,
 Закрила дитину,
 Питаєтця: „Люде добрі,
 Де шляхъ въ Московщину?“ 20
 — „Въ Московщину? отцей самий.
 Далеко, небого?“
 — „Въ саму Москву. Христа ради,
 Дайте на дорогу!“
 Бере шага, ажъ труситця: 25
 Тяжко ёго брати!...
 Та й на віщо?.. А дитина?
 Вона жъ ёго мати!
 Заплакала, пішла шляхомъ,
 Въ Броваряхъ спочила, 30
 Та синові за гіркого
 Медяникъ купила.
 Довго, довго сердешная
 Все йшла та питала;
 Було й таке, що підъ тиномъ
 Зъ синомъ ночувала... 35

- Бачъ, на що здалися карі оченята:
 Щобъ підъ чужимъ тиномъ слёзи виливать!
 Отожъ-то дивітця та кайтесъ, дівчата,
 Щобъ не довелося Москаля шукать!
 Щобъ не довелося, якъ Катря шукае.... 5
 Тоді не питайте, за що люде лають,
 За що не пускають въ хату ночувать.
 Не питайте, чорнобріві,
 Бо люде не знають;
 Кого Богъ кара на світі, 10
 То й вони карають....
 Люде гнутця, якъ ті лози,
 Куди вітеръ віе.
 Сиротині сонце світить
 (Світить, та не гріє) — 15
 Люде бъ сонце заступили,
 Якъ-би мали силу,
 Щобъ сироті не світило,
 Слёзи не сушило.
 А за віщо, Боже милий! 20
 За що світомъ нудить?
 Що зробила вона людамъ,
 Чого хотять люде?
 Щобъ плакала!.., Серце мое!
 Не плачъ, Катерино, 25
 Не показуй людамъ слёзи,
 Терпи до загину!
 А щобъ личко не марніло
 Съ чорними бровами, —
 До східъ сонця, въ темнімъ лісі 30
 Умийся слёзами.
 Умиесся — не побачять,
 То й не засміютця;
 А серденько одпочине,
 Поки слёзи лютця. 35

указ

- Де жь Катруся блудить?
 По-підъ тинню ночувала,
 Раненько вставала,
 Поспішала въ Московщину;
 Ажъ гулькь — зима впала. 5
 Свище подемъ заверюха,
 Иде Катерина
 У личакахъ — лихо тяжке! —
 И въ одній свитині.
 Иде Катря, шкандибае; 10
 Дивитця — шось мріє....
 Либонь идуть Москалики....
 Лихо!.. серце мліє....
 Полетіла, зострілася,
 Пита: „Чи немає 15
 Мого Йвана чорнявого?“
 А ті: „Ми не знаємъ.“
 И, звичайно, якъ Москалі,
 Сміютця, жартують:
 „Ай да баба! ай да наши! 20
 Каво не надують!“
 Подивилась Катерина,
 „И ви, бачу, люде!
 Не плачь, сину, мое лихо!
 Що буде, то й буде. 25
 Піду дальше — більшъ ходила....
 А може й зостріну;
 Оддамъ тебе, мій голубе,
 А сама загину.“
- Реве, стогне хуртовина, 30
 Котить, верне подемъ;
 Стоить Катря середъ поля,
 Дала слёзамъ волю.
 Утомилась заверюха,
 Де-де позіхае; 35
 Ще бь плакала Катерина,
 Та слізъ більшъ немає.

Подивилась на дитину: Умите слезою, Червоніє, якъ квіточка Въ-ранці підъ росою. Усміхнулась Катерина,	5
Тяжко усміхнулась: Коло серця — якъ гадина Чорна повернулась. Кругомъ мовчки подивилась; Бачить — лісь чорніє,	10
А підъ лісомъ, край дороги, Либонь курінь мріє. „Ходімъ, сину, смеркаєтця, Коли пустять въ хату; А не пустять, то й на дворі Будемъ ночувати.	15
Підъ хатою заночуємъ, Сину мій Іване! Де жъ ти будешъ ночувати, Якъ мене не стане?	20
Съ собаками, мій синочку, Кохайся на дворі! Собаки злі, покусують, Та не заговорять, Не розкажуть сміючися....	25
Съ псами їсти й пити.... Бідна моя головонько! Що вині робити?“	30
.....	30

IV.

Реве, свище заверюха.
По лісу завило;

- Якъ те море, біле поле
 Снігомъ покотилось.
 Вийшовъ съ хати карбівничий,
 Щобъ лісъ оглядіти,
 Та де тобі, таке лихо, 5
 Що не видно й світа.
 „Еге, бачу, яка fuga!
 Цуръ же ёму зъ лісомъ!
 Піти въ хату.... Що тамъ таке?
 Отъ їхъ до-сто-біса! 10
 Недобра їхъ розносила,
 Мовъ справді за діломъ.
 Ничипоре! дивись лишень,
 Які побілілі!“
 — „Що, Москалі?... Де Москалі?“ 15
 — „Що ти? схаменися!“
 — „Де Москалі, лебедики?“
 — „Та онъ, подивися.“
 Полетіла Катерина 20
 И не одяглася.
 „Мабуть, добре Московщина
 Въ тямку їй далася!
 Бо у ночі тільки й знає,
 Що Москаля кличе.“ 25
 Черезъ пеньки, заметами,
 Летить, ледве дише.
 Боса стала середъ шляху,
 Втерлась рукавами.
 А Москалі їй назустрічъ,
 Якъ одинъ, верхами. 30
 „Лихо мое! доле моя!“
 До їхъ.... коли гляне —
 Попереду старший іде.
 „Любий мій Иване!
 Серце мое коханеє! 35
 Де ти такъ барився?“
 Та до ёго.... за стремена....
 А вінъ подивився,

Та шпорами коня въ боки.

„Чого жъ утікаєшъ?

Хиба забувъ Катерину?

Хиба не пізнаєшъ?

Подивися, мій голубе,

5

Подивись на мене :

Я Катруся твоя люба.

На що рвешъ стремена?“

А вінъ коня поганяє,

Ніби-то й не бачить.

10

„Пострівай же, мій голубе!

Дивись — я не плачу.

Ти не пізнавъ мене, Іване?

Серце, подивися,

Єй же Богу, я Катруся!“

15

— „Дура, а твоя жися!

Вазьмите прочь безумную!“

— „Боже мій! Іване!

И ти мене покидаєшъ?

А ти жъ присягався!“

20

— „Вазьмите прочь! Чтo жъ ви стали?

— „Кого? мене взяти?

За що жъ, скажи, мій голубе?

Кому хочь оддати

Свою Катрю, що до тебе

25

Въ садочокъ ходила, —

Свою Катрю, що для тебе

Сина породила?

Мій батечку, мій братіку!

Хочь ти не цурайся!

30

Наймичкою тобі стану....

Зъ другою кохайся....

Съ цілимъ світомъ.... Я забуду,

Що колись кохалась,

Що одъ тебе сина мала,

35

Покриткою стала....

Покриткою.... який соромъ!

И за що я гину!

- Покинь мене, забудь мене,
Та не кидай сина.
Не покинешь?.. Серце мое,
Не втікай одь мене....
Я винесу тобі сина.“ 5
- Кинула стремена
Та въ хатину. Вертаецця,
Несе ёму сина.
Несповита, заплакана
Сердешна дитина. 10
- „Ось-де воно, подивися!
Де жь ти? заховався?
Утікь!... нема!... Сина, сина
Батько одцурався!
Боже ти мій!... Дитя мое! 15
- Де дінусь съ тобою?
Москалики! голубчики!
Возьміть за собою;
Не цурайтесь, лебедики!;
Воно сиротина; 20
- Возьміть ёго та оддайте
Старшому за сина.
Возьміть ёго.... бо покину,
Якъ батько покинуєь, —
Бодай ёго не кидала 25
- Лихая година!
Гріхомъ тебе на світь Божий
Мати породила;
Виростай же на сміхъ людямъ!“
На шляхъ положила. 30
- „Оставайся шукать батька,
А я вже шукала.“
Та въ лісь зь шляху, якъ навісна!
А дитя осталось,
Плаче бідне.... А Москалямъ 35
- Байдуже; минули.
Воно й добре; та на лихо
Лісничичи почули.

Біга Катря боса лісомъ,
 Біга та голосить;
 То проклина свого Йвана,
 То плаче, то просить.
 Вибігає на возліссє; 5
 Кругомъ подивилась,
 Та въ яръ... біжить... середъ ставу
 Мовчки опинилась.
 „Прийми, Боже, мою душу,
 А ти — мое тіло!“ 10
 Шубовсть въ воду!... По підъ лёдомъ
 Геть загуркотіло.

Чорнобріва Катерина
 Найшла, що шукала.
 Дунувъ вітеръ по надъ ставомъ --- 15
 И сліду не стало.

То не вітеръ, то не буйний,
 Що дуба ламає:
 То не лихо, то не тяжке,
 Що мати вмірає: 20
 Не сироти малі діти,
 Що неньку сховали:
 Імъ зосталась добра слава,
 Могила зосталась.
 Засміютця зліі люде 25
 Малій сиротині;
 Видле слёзи на могилу —
 Серденько спочине.
 А тому, тому на світі,
 Що ёму зосталось, 30
 Кого батько и не бачивъ,
 Мати одцуралась?
 Що зосталось байстрюкові?
 Хто зъ нимъ заговорить?
 Ні родини, ні хатини; 35
 Шляхи, піски, горе...

Панське личко, чорні брови....
 На що? Щоб пізнали!
 Змалёвала, не сховала....
 Бодай полиняли!

V.

- Ишовъ кобзарь до Києва 5
 Та сівъ спочивати.
 Торбинками обвішаний
 Ёго повожатий.
 Мале дитя коло ёго
 На сонці куняє, 10
 А тимъ часомъ старий кобзарь
 И с у с а співає.
 Хто йде, іде — не минає:
 Хто бубликъ, хто гроши;
 Хто старому, а дівчата 15
 Шажокъ міхonoші.
 Задивлятця чорноброві —
 И босе, и голе.
 „Дала“, кажуть, „бровенята,
 Та не дала долі!“ 20
- Іде шляхомъ до Києва
 Берлинъ шестернею,
 А въ берлині господиня
 Съ паномъ и семею.
 Опинився противъ старцівъ — 25
 Курява лягає.
 Побігъ Ивась, бо зъ віконця
 Рукою махає.
 Дає гроши Ивасеві,
 Дивуетця пані. 30
 А панъ глянувъ.... одвернувся....
 Пізнавъ препоганий,
 Пізнавъ тії карі очи,

Чорні бровенята....
Пізнавъ батько свого сина,
Та не хоче взяти.
Пита пані, якъ зоветця?
„Ивась“ — „Какой милай!“ 5
Берлинъ рушивъ, а Ивася
Курява покрила....
Полічили, що достали,
Встали сіромахи,
Помолились на східъ сонця, 10
Пішли по-надъ шляхомъ.

ВІДЬМА.

Молюся знову, уповаю,
И знову слёзи проливаю,
И думу тяжкую мою
Нічимъ стінамъ передаю. 5
Озовітєся жъ, заплачте
Німиі зо мною
Надъ неправдою людською,
Надъ долею злою —
Озовітєсь, а за вами 10
Може озоветця
Безталанне невсипуше;
И намъ усміхнетця,
Поеднає зъ недолею,
И зъ людьми, и скаже 15
Сп а с и б і намъ. Помолитця
И тихо спати ляже,
И примиренному приснятця
И люде добрі, и любовъ,
И все добро. И встане вранці 20
Веселий, и забуде зновъ
Свою недолю. И въ недолі
Пізнає рай, пізнає волю
И всетворящую любовъ.

Коло осіннього Миколи
 Обідрані, трохи не голі,
 Бендерськимъ шляхомъ, у ночі,
 Йшли Цигане. — А йдучи,
 Звичайне вольніі, співали; 5
 Йшли, йшли, а потімъ стали,
 Шатро край шляху роспали,
 Огонь чималий розвели
 И кругомъ ёго посідали:
 Хто за шашликомъ, а хто й такъ, 10
 За те вінъ вольний, якъ козакъ
 Колісь то бувъ. Сидять, куняють....
 А за шатромъ въ степу співає,
 Неначе пiana зъ приданокъ
 До дому йдучи, молодиця: 15

„Ой у новій хаті
 Полягали спати;
 Молодій приснилось,
 Що мати сказала;
 Скоро оженився, 20
 Батько утопився....
 Іі — гу —“

Цигане слухають, сміються —
 „И де ті люде тутъ візьмутця?
 Отде мабуть изъ за Дністра, 25
 Бо тутъ все степъ!... Мара, Мара!“
 Цигане крикнули, схопились;
 А передъ ними опинилось
 Те що співало. — Жаль и страхъ:
 Въ свитині латаній дрожала 30
 Якась людина. На ногахъ
 И на рукахъ повиступала
 Одъ стужи кровъ — увся струпомъ стала,
 И довгі коси у репляхахъ
 Объ поли билісь въ ковтунахъ. — 35

Постояла, а потім сіла
 Коло вогню, и руки гріла
 На самім полум'ї — „Ну такъ:
 Оженивъ ся неборакъ!“
 Сама собі вона шептала, 5
 И тяжко — страшно усміхалась.
 Шождь це таке? Це не мара —
 Моя це мати и сестра,
 Моя це відьма щобъ ви знали!

Циганъ. А звідкиля ти молодець? 10

Відьма. „Хто я? (співає)
 Якъ я була молодиця,
 Цілували мене въ лица,
 А якъ стала стара баба,
 Цілували бь, була бь рада!“ 15

Циганъ. Співуча, нічого сказати,
 Якъ би собі таку дістати,
 Та ще й за медведемъ....

Відьма. „Я співаю
 Чи то сиджу, чи гуляю;
 Вже забула говорити
 А перше добре говорила!“ 20

Циганъ. Деждь ти була, що заблудила?
 Відьма. „Хто я? чи ти? (шепче)
 Цить лишень, цить: 25

Онъ бачъ за мною панъ лежить,
 Огонь погасъ, а місяць сходить,
 Въ яру пасетця вовкулакъ; (всміхнувшись)
 Я у прибавкахъ була, впилася....
 И молода непридалася. 30

А увсе то прокляті пани
 Зь дівчатами таке діють!
 Ще треба другу одружить,
 Пійду, безъ мене не зьуміють
 И въ домовину положить....“ 35

Циганъ. Нейди небого, будь ти зь нами,
 Въ насъ ей Богу добре жить!

- Відьма. „А діти є у васъ?“
- Циганъ. Богъ має, повмерали!
- Відьма. „Когожъ годуєте, ськаєте,
Кого ви спати кладете,
Кого колишете въ ночи? 5
Лягаючи и встаючи
За кого молитесь. Охъ діти
И все діти, увсе діти,
Не знаю де відь їхъ подітись:
Де не пійду и вони за мною, 10
Вони зйдять мене колись!...“
- Циганъ. Не плачъ небого, не журись;
Въ насъ дітей нема й заводу!
- Відьма. „Хочъ изъ гори, та у воду!“

15

И відьма тяжко заридала.
Цигане мовчки дивувались,
Поки поснули де хто впавъ.
Вона жъ не спала, не журилась;
Сіла, ноги устромила
Въ горячий попіль. Виступавъ
Щербатий місяць 20
И на шатро мовъ позиравъ,
Ажъ поки хмари заступили.

Чомъ не спитця багатому,
Сивому гладкому? 25
Чомъ не спитця убогому,
Сироті старому?
Одинъ дума, якъ би ёго
Достроїть палати,
Другий дума, якъ би чого 30
На подзвінъ придбати;
Одинъ старий відпочине
Въ пишній домовині,
Другий старий оттакъ собі

Де небудь під тиномъ,
 И обидва спочивають
 И гадки не мають:
 Убогого незгадають,
 А того ще й дають.

5

Коло вогню старий Циганъ
 Зъ люлькою куняє,
 Позирає на прибуду
 Й на подзвінъ недбає.

Циганъ. Чому не ляжешъ, не спочинешъ? 10

Зірниця сходить; подивись.

Відьма. Дивилась я вже; ти дивись.

Циганъ. Ми рано рушимо, покинемъ,
 Якъ не просписся.

Відьма. Не просплюся. 15

Я вже ніколи не просплюсь;

Отъ такъ де небудь и загину

У буряні. (співає тихо)

Гаю, гаю, темний гаю,

Тихенький Дунаю! 20

Ой у гаї погуляю,

Въ Дунаї скупаюсь,

Въ зеленому баговині

Трохи відпочину....

Може ище хочъ каліку 25

Приведу дитину....

Дарма; аби собі ходило,

Та вміло матіръ проклинать.

А онъ, чи бачишъ на могилі

Очима дупа кошеня! 30

Иди до мене, кицю, кицю. ...

Нейде прокляте бісеня!

А то дала бъ тобі напитця

Зъ моєї чистої криниці.... (приспівує).

„Стоїть кутя на покуті,

А въ запічку діти;

35

Наплодила, наводила,
 Та нема де діти;
 Чи то потопити,
 Чи то подушити,
 Чи жидові на кровъ продать,
 А гроші пропити! 5

Що, добре наші завдають?
 Сідай лишъ близенько — ось тутъ.
 Отой-то! А ти и незнаєшъ,
 Що я въ Волощині була? 10

Я розкажу, якъ нагадаю —
 Близнятъ въ Бендерахъ привела,
 У білихъ Яссахъ колисала,
 У Дунаєві купала,
 У Туреччині сповила, 15

Та до дому однесла —
 Ажъ у Києвъ. Та вже дома
 Безъ кадила, безъ кропила
 За три шаги охрестила,
 А три шаги прочила; 20

Впиласа, упилась,
 И доси пана,
 И вже ніколи неспрослюсь,
 Бо я вже й Бога небоюсь
 И не соромлюся людей! 25

Колижъ мені оттихъ дітей
 Найти денебудь. Ти незнаєшъ
 Чи є въ Туреччині війна?

Циганъ. Була колись — теперъ нема;
 Умеръ найстарший старшина. 30

Відьма. А я думала ще и досі —
 Ажъ вже немає.
 Слухай лишень, скажу тобі
 Кого я шукаю;

Я шукаю Наталоньку
 Та сина Івана;
 Дочку свою Наталочку —
 Та шукаю пана, 35

Того Ирода, що знаєш?..
 Стрівай, нагадала:
 Якъ була я молодою
 И гадки не мала;
 По садочку походжала, 5
 Квічалась, пишалась.
 А вінъ мене и небачивъ,
 Иродъ и не снилось,
 Що я була крепачкою,
 А то була бь утопилась: 10
 Було бь легше. Отъ побачивъ:
 Тай бере въ покоі,
 И стриже иначе хлопця,
 И въ похідъ зь собою
 Бере мене. У Бендери 15
 Прийшли ми, стояли
 Зь Москалями на квартирахъ;
 А Москалі за Дунаємъ
 Турківъ воювали.
 Тутъ давъ Богъ мені близнята 20
 Якъ разъ противъ Спаса.
 А вінъ мене и покинувъ
 Не впустивъ й у хату,
 На дітей своїхъ не глянувъ
 Люциперъ проклятий! 25
 Пійшовъ зь Москалями.
 А я зь байстрюками
 Повертала въ Україну
 Степами, тернами
 Острижена! Тай байдуже, 30
 По селахъ питала
 Шляхъ у Києвъ. И що зь мене
 Люде насміялись....
 Трохи була не втопилась,
 Та жаль було кинуть 35
 Близняточокъ. То сякъ, то такъ
 На свою Україну
 Придигала. Одпочила,

Вечера діждалась,
 Тай у село. Хотілось бачь
 Щобь люде не знали.
 Оть я крадусь по підь тиню
 До своєї хати; 5
 У хаті темно, нема дома,
 Або вже лігь спати
 Мій батечко одинокий;
 Я ледве ступаю
 Входжу вь хату.... Ажь щось стогне, 10
 Ніби умерає;
 То мій батечко. И нікому
 Ні перехрестити,
 Ні рукь скласти. О прокляті,
 Лукавні діти, 15
 Що ви дієте на світі!...
 Я перелякалась.
 Хата пусткою смерділа;
 Оть я заховала
 Близьнять своїхь у коморі, 20
 Вбігаю у хату,
 А вінь вже ледве дише;
 Я до ёго — „тату!
 Мій таточку! Се я прийшла“
 За руку хватаю, 25
 „Це я!“ кажу. А вінь міні
 Шепче: „Я прощаю.“
 Я прощаю — тільки й чула,
 Здаеця — я впала
 И заснула. Якби була 30
 До віку проспала!
 О півночи прокинулась;
 Якь у ямі вь хаті,
 А за руки батько давить.
 „Тату — кричу — тату!“ 35
 А вінь вже якь крига....
 На силу я руку
 Випручала. Що, Цигане?

- Якъ би таку суку
Тобі дочку: Що бь зробивъ?
Циганъ. Ёй Богу — не знаю.
- Відьма. Та мовчи вже, бо забуду;
Потімъ не згадаю. 5
- Дітей бачця годувала,
Та въ засікъ ховала,
Та очіпокъ. Се вже въ ранці
Ключамъ вимощала,
Щобъ неznать було, що стригли. 10
- Прибралась, ходила
Поки люде домовину
На дворі робили:
Доробили, положили,
Понесли, сховали, ... 15
- И одна я якъ билина
На полі осталась
На сімъ світі... Були діти
И тихъ не осталось. 20
- Черезъ яръ ходила
Та воду носила,
Коровай сама пхала,
Дочку оддавала
Сина оженила.... 25
- И — гу....
- Циганъ. Не скигли, бо ти всіхъ побудешъ.
Відьма. Хиба я скиглю, навісний!...
- Циганъ. Та добре — добре. Що дальше буде?
Росказуй дальше.... 30
- Відьма. Що даси?
Наваришъ завтра мамалиги,
Я панушюі принесу.
Нагадала, нагадала!
Зь дочкою лігъ спати.... 35
- Завдавъ сина у лакеі....
Громадою зь хати
Вигоняли.... Нагадала;
Я собакъ дражнила

По підь вікнами зь старцями
 И байстрять носила
 За плечима, щобь привчались. —
 Ажъ и самъ прихавъ.
 Я до ёго кинулась 5
 Забудучи лихо.
 Привітавъ мене люциперъ:
 Благословивъ дітокъ,
 Тай забравъ їхъ у покоі....
 Ростуть мої квіти 10
 Тай виресли! Сина Ивана
 Одавъ якійсь паніі
 У лакеі. А Наталю...
 Чи твоі Цигане
 Всі поснули? 15

Циганъ. Всі послули.
 Відьма. Бо що бь не почули
 Мого слова. Страшно буде; —
 И ти старий друже
 Злякаєся, якъ вимовлю.... 20
 Чи тобі байдуже?
 Наталоньку! Дитя своє!
 Иродь нечестивий!
 Занапастивъ.... А до того
 Посилає у Києвъ 25
 Мене — бачишь — молитися...
 Я дурна й ходила....
 И молилась.... Ні Цигане,
 Я марно молилась!...
 Чи у васъ є Богъ який небудь? 30
 Бо у насъ ёго немає....
 Пани вкрали, та въ шкатулі
 У себе й ховають. —
 Вертаюся изъ Києва,
 Замкнуті покоі. — 35
 Вінъ узявъ її зь собою,
 Тай поїхавъ зь нею,
 Зь Наталею!... Чи чуєшь ти?

И остригъ проклятий
 Дитя своє.... Полетіла
 Я ёго шукати
 Въ Волощину. Та й шукаю, 5
 Совою літаю,
 Надъ байраками, та дітокъ
 Діточокъ шукаю —
 Наталоньку.... Ні, ні, ні
 Я шукаю пана
 Розірву!... Возьміть до себе 10
 И мене Цигане,
 Я медведя водитиму;
 А якъ найду ката,
 Той спущу на ёго.
 Одійди проклятий! 15
 Ні не спущу. Сама ёго
 Загризу.... Чи чуєшь?
 Одружимоь мое серце,
 Я й досі діваю;
 А сина вже оженила, 20
 А дочка й такъ буде:
 Лазитиме по підъ тинню
 Поки найдуть люде
 Неживою. Чи ти бачивъ?
 Тамъ такий хороший 25
 Мій синъ Іванъ.... Ухъ, холодно!
 Позичъ міні грошей,
 Намиста доброго куплю,
 Тай тебе повішу,
 А сама пійду до дому.... 30
 Дивись! миша, миша
 Несе въ Києвъ мишеняць.
 Не донесешъ, утопишь десь,
 Або панъ одніме.
 Чи я найду моїхъ дітокъ,
 Чи такъ и загину? 35

Тай замовкла, мовъ заснула.
 Цигане уставали,
 Розбирали шатро своє,
 Въ дорогу рушали,
 Тай рушиям. Пійшли степомъ, 5
 И вона небога
 Безталанна встала мовчки
 И нібито Богу
 Нишкомъ собі помолилась,
 Тай пошкандибала 10
 За Циганами. И тихо
 Тихенько співала:
 „Кажуть люде, що судъ буде
 А суду не буде,
 Бо вже мене осудили 15
 На сімъ світі люде.

Изъ за Дністра пійшли Цигане
 И на Волинь и на Україну,
 За селомъ село минали,
 У городи ходили, 20
 И марою за собою
 Приблуду водили.
 И співала, танцювала,
 Не пила, не іла;
 Неначе смерть зъ Циганами 25
 По селахъ ходила. —
 Потімъ разомъ схаменулась:
 Стала їсти, и пити,
 И ховатись за шатрами —
 И Богу молитись. 30
 Щось таке її поробила
 Стара Маріула.
 Якимсь зіллямъ напувала;

То воно й минулось.	
Потім її стала вчити	
И лікарувати :	
Які трави, що одь чого,	
И де їхъ шукати,	5
Якъ сушити, якъ варити....	
Всему, всему вчила	
Маріула. А та вчилась	
Та Богу молилась.	
Минуло літо! вже й друге —	10
И третє настало.	
Вже прийшли въ Україну ...	
Жаль її чогось стало.	
Поклонилась Маріулі	
За науку въ ноги;	15
Попрощалась зъ Циганами	
Помолилась Богу :	
Тай пішла собі небога	
На свою Вкраїну	
„Вернусь — каже — хочъ погляну	20
На дочку, на сина.	
Не довелось. Пань вернувся,	
Покинувъ Наталю	
У Московщині. А ти її	
За Дністромъ шукала!	25
Синь Івана молодого	
Оддали въ солдати	
За те, що ти ненавчила	
Панівъ шанувати.	
До кого жь ти, прихилися?	30
Нікого не має!...	
До людей хились небого,	
Люде привітають!	
Пань вернувшись занедужавъ	
Стогне, пропадає:	35
А вона набрала зілля	
Та прийшла въ палати	
Лічить ёго, помагати,	

А не проклинати.
Не помогла болящому,
Бо недопустили.
А якъ вмеръ, то за ёго
Богу помолилась. 5
И жила собі святою,
Дівчатъ навчала,
Щобъ съ панами не кохались,
Людей не цурались.
А то Богъ васъ покарає, 10
А ще гірше люде;
Люде горді, неправедні,
Своїмъ судомъ судять.
Отъ такъ вона навчала,
Болящихъ лічила, 15
А зъ убогимъ остатнёю
Крихтою ділилась.
Люде добрі и розумні
Добре її знали;
А все таки покриткою 20
И відьмою звали.

РУСАЛКА.

— „Породила мене мати
Въ високихъ палатахъ,
Та й понесла середъ ночи
У Дніпрі купати,
Купаючи, розмовляла
Зо мною малою :
„Пливи, пливи, моя доню,
Дніпромъ за водою,
Та випливи Русалкою
Завтра середъ ночи,
А я вийду зъ нимъ гуляти,
А ти й залоскочешъ....
Залоскочи мое серце,
Нехай не смієтця
Надо мною молодою;
Нехай пье, упьєтця —
Не моїми кровъ-слѣзами —
Синією водою
Дніпровою.... Нехай собі
Гуляє зъ дочкою....
Пливи жъ, моя единая!
Хвилі мої, хвилі,
Привітайте, Русаловьку!...“
Та й заголосила,
Та й побігла. — А я собі
Плила за водою,
Поки сестри не зустріли,

5
10
15
20
25

- Не взяли зъ собою.
Уже съ-тиждень, якъ расту я,
Зъ сестрами гуляю
О півночи, та зъ будинку
Батька виглядаю.... 5
- А може вже поєдналась,
Съ паномъ моя мати;
Може знову роскошує,
Грішниця, въ палатахъ?!“—
Та й замовкла Русалочка, 10
Въ Дніпро поринула,
Мовъ пліточка, — а лозина
Тихо похитнулась.
- Вийшла мати погуляти —
Не спитця въ палатахъ; 15
Пана Яна нема дома:
Ні-съ-кимъ розмовляти.
А якъ прийшла до берега,
Та й дочку згадала, —
И згадала, якъ купала 20
И якъ, примовляла, —
То й байдуже!... Пішла собі
У палати спати;
Та не дійшла — довелося
Въ Дніпрі ночувати. 25
И не чулась, якъ зуспіли
Дніпрові дівчата,
Та до неї, ухопили,
Та ну зъ нею гратись.
Радісенькі, що піймали, 30
Грались, доскотали,
Поки въ вершу не запхали —
Та й зареготались....
Одна тільки Ррусалонька
Не зареготалась. 35

ЛИЛЕЯ.

- „Защо мене, якъ росла я,
Люде не любили?
Защо мене, якъ виросла,
Молодою вбили?
Защо вони теперъ мене
Въ палатахъ вітають,
— — — — —
- Очей не спускають,
Зъ мого цвіту дивуютьця,
Не знають де діти —
Скажи мені, мій братіку,
Королевий цвіте?!“
- „Я не знаю, моя сестро.“
И цвіть королевий
Схиливъ свою головоньку
Червоно-рожеву
До білого, пониклого
Личенька лилеї.
И заплакала лилея
Росою - слёзою, —
- Заплакала и сказала:
„Брате мій, съ тобою
Ми давно вже кохаємось,
Та я й не сказала,
Якъ я була людиною,
Якъ я мордувалась.
Моя мати — чого вона? —
- 5
10
15
20
25

Вона все журилась,
И на мене, на дитину
Дивилась — дивилась,
И плакала... Я не знаю,
Мій брате єдиний, 5
Хто їй лихо заповідяв?
Я була дитина;
Я гралася, забавлялась, —
А вона все вяла,
Та нашого злого пана 10
Кляла, проклинала,
Та й умерла... А мене пань
Взяв догодувати...
Я виросла, викохалась
У білихъ палатахъ: — 15
Я не знала — що байстручка, —
Що ёго дитина!
Пань поїхавъ десь далеко,
А мене покинувъ;
А прокляті ёго люде 20
Будинокъ спалили,
А мене — не знаю защо? —
Вбити — не убили,
Тільки мої довгі коси
Остригли, покрили 25
Острижену ганчіркою —
Та ще й реготались...
Жиди навіть нечисті
На мене плювали!...
Отъ-таке то, мій братіку, 30
Будо мені вь світі:
Молодого короткого
Не дали дожити
Люде віку. — Я умерла
Зімою підъ тиномъ, 35
А весною процвіла я
Цвітомъ при долині,
Цвітомъ білимъ, якъ снігъ білимъ, —

- Ажъ гай звеселила,
 Зімой люде — о Боже мій! —
 Въ хату не пустили,
 А весною, мовъ на диво,
 На мене дивились 5
 А дівчата закривались
 И почали звати
 Лилею — сніго-цвітомъ, —
 И я процвітати 10
 Стала въ гаї и въ темниці,
 И въ білихъ палатахъ...
 Скажи жъ мені, мій братіку,
 Королевий цвіте!
 Защо мене Богъ поставивъ
 Цвітомъ на сімъ світі, 15
 Щобъ людей я веселила
 Тихъ самихъ, що збили
 Мене й матір? ... Милосердний,
 Святий Боже милий!"
- И заплакала лилея, 20
 А цвітъ королевий
 Схиливъ свою головоньку
 Червоно-рожеву
 На білее, пониклее
 Личенько лилеї. 25
-

УТОПЛЕНА.

- Вітеръ въ гаї не гуляє —
Въ ночі спочиває;
Прокиветця, — тихесенько
Въ осоки питає:
„Хто се, хто се по сімъ боці 5
Чеше косу? хто се?...
Хто се, хто се по тімъ боці
Рве на собі косу?...
Хто се, хто се?“ тихесенько
Спитає-повіє, 10
Та й задріма, поки неба
Край зачервоніє.
- „Хто се, хто се?“ питаєте
Цікаві дівчата.
Ого дочка по сімъ боці, 15
По тімъ боці — мати.
Давно колись те діялось
У насъ на Україні.
Середъ села вдова жила
У новій хатині, 20
Білолиця, кароока
И станомъ висока,
У жупані; кругомъ пані,
И спереду й збоку.
И молода — ні в року їй, — 25

- А за молодую,
 А надто ще за вдовою,
 Козаки ордою
 Такъ и ходять. И за нею
 Козаки ходили, 5
 Поки вдова безъ сорома
 Дочку породила;
 Породила, та й байдуже;
 Людямъ годувати
 Въ чужімъ селі покинула: 10
 Оттака-то мати!...
 Постривайте, що ще буде!
 Годували люде
 Малу дочку, а вдовиця.
 Въ педілу и въ будень, 15
 Зъ жонатими, съ паробками,
 Пила та гуляла,
 Поки лихо не спіткало,
 Поки не та стала:
 Не чулася, якъ минули 20
 Літа молодії...
 Лихо! лихо! мати вяне,
 Дочка червоніє,
 Виростає... Та й виросла
 Ганна кароока, 25
 Якъ тополя середъ поля,
 Гнучка та висока.
 „Я Гяннусі не боюся!“
 Співає матуся; 30
 А козаки сміютця їй,
 Гяннусі моргають.
 А надто той рибалонька,
 Жвавий, кучерявий,
 Мліє, в'яне, якъ зостріне
 Гяннусю чорняву. 35
 Побачила стара мати,
 Сказилася люта:
 „Чи бачъ, погань розтріпана,

Байстрия необуте!
 Ти вже виросла, дівуешъ,
 Съ хлопцями гуляєшь . . .
 Пострівай же, ось я тобі! . . .
 Мене занехаєшь?
 Ні, голубко!“ 5

И одъ злости

Зубами скрегоче.
 Оттака-то була мати! . . .
 Де-жь серце жіноче? 10
 Серце матери? . . . Охъ, лихо,
 Лишенько, дівчата!
 Мати — станъ гнучкий, високий,
 А серце — не мати.
 Изогнетця станъ високий, 15
 Брови полиняють,
 И не счуетесь: а люде
 Сміючись згадаю
 Ваши літа молоді,
 Та й скажуть — ледащо! 20
 Тяжко плакала Ганнуся,
 И не знала, за що,
 За що мати згнушуетця,
 Дає, проклинає,
 Свое дитя безъ сорома 25
 Байстриямъ нарикає.

Катувала, модрувала,
 Та не помогало:
 Якъ маківка при долині
 Въ ранці підъ росою, 30
 Такъ Ганнуся червоніла,
 Милася слёзою.

„Заворожена! . . . стрівай же!“
 Шепче люта мати.
 „Треба трути роздобути,
 Треба йти шукати 35
 Стару відьму!“

Найшла відьму

И трути достала,
 И трутою до східъ сонця
 Дочку наповала.

5

Не помогло... Кляне мати
 Той часъ и годину,
 Коли на свѣтъ породила
 Нелюбу дитину.

„Душно мині; ходімъ, дочко,
 До ставка купатись.“

10

— „Ходімъ, мамо.“

На березі

Ганна роздяглася,
 Роздяглася, роскинулася
 На білій сорочці:

15

Рибалонька кучерявий
 Мліє на тімъ боці...
 И я колись... Та цуръ ёму!
 Соромъ — не згадаю.

20

Якъ дитина, калиною
 Себе забавляє,
 Гне станъ гнучкий, розгинає,
 На сонечку гріє.

Мати дивитця на неі,
 Одъ злости німіє;

25

То жовтіє, то синіє;
 Росхрістана, боса,
 Зъ роту піна; мовъ скажева,
 Рве на собі коси

Кинулася до Ганнусі

30

И въ коси впилася.
 „Мамо! мамо! що ти робишъ?“
 Хвиля роздалася,
 Закипіла; застогнала,
 И обохъ покрила.

35

Рибалонька кучерявий
 Зъ усієї сили
 Кинувсь въ воду; пливе, синю

Хвилю роздирає,
 Пливе. пливе.... оть-оть доплив!
 Пірнув, виринає —
 И утоплону Ганнусю
 На берегъ виносить. 5
 Изъ рукъ матери заклятихъ
 Вириває коси.
 „Серце мое! доле моя!
 Роскрий карі очи!
 Подивися, усміхнися!
 Не хочеш? не хочеш!“ 10
 Плаче, пада коло неї,
 Розкрива, цілує
 Мертві очи. „Подивися!...
 Не чує, не чує!“ 15
 Лежить собі на пісочку,
 Білі рученята
 Роскидала; а за нею
 Стара люта мати:
 Очи вивело изъ доба 20
 Одъ страшної муки;
 Втербила въ пісокъ жовтий
 Старі сині руки.
 Довго плакавъ рибалонька:
 „Нема въ мене дому,
 Нема долі на сімъ світі, —
 Ходімъ жити въ воду!“ —
 Піднявъ її, поціловавъ....
 Хвиля застогнала,
 Роскрилася, закрилася, 30
 И сліду не стало....

Съ того часу ставокъ чистий
 Зарісь осокою;
 Не купаютьця дівчата,
 Впливає зъ води мати,
 Сяде по тімъ боці;
 Страшна, синя, розхристана,

Бачоу виступило
 Бачоу виступило, то кри
 зь зовуть за 35
 Сидити - сидити криутом
 А в похи дівчата

- И въ мокрій сорочці,
 Мовчки дивитця на сей бікъ,
 Рве на собі коси....
 А тимъ часомъ синя хвиля
 Ганнусю виносить. 5
 Голісінька, стрепенетця,
 Сяде на пісочку....
 И рибалка впливає,
 Несе на сорочку
 Баговіння зеленого; 10
 Поцілує въ очи, —
 Та и въ воду; соромитця
 На гнучкий дівочий,
 На станъ голий подивитьця....
 И ніхто не знає 15
 Того дива, що творитця
 Середъ ночи въ гаї:
 Тільки вітеръ зъ осокою
 Шепче: „Хто те, хто се
 Сидить сумно надъ водою,
 Чеше довгі коси?“ 20

ПРИЧИННА.

Рече та стогне Дніпръ широкий,
Сердитий вітеръ завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
И блідний місяць на ту пору
Изъ хмари де-де виглядавъ,
Неначе човенъ въ синімъ морі,
То виринавъ, то потопавъ.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонівъ,
Сичи въ гаю перекликались,
Та ясенъ разъ у разъ скрипівъ.

5

10

Въ таку добу підъ горою,
Біля того гаю,
Що чорніє надъ водою,
Щось біле блукає.
Може вийшла русалонька
Матери шукати,
А може жде козаченька,
Щобъ залоскотати.
Не русалонька блукає:
То дівчина ходить,
Й сама не зна (бо причинна),
Що такеє робить.
Такъ ворожка поробила,

15

20

25

Щобъ менше скучала,
 Щобъ, бачъ, ходя о півночі,
 Спала й виглядала
 Козаченька молодого
 Що торікъ покинувъ. 5
 Обіщався вернутися,
 Та, мабуть, и згинувъ!
 Не китайкою покрились
 Козацькіи очи,
 Не вимили біле личко 10
 Слізеньки дівочі:
 Орель винявъ карі очи
 На чужому полі,
 Біле тіло вовки ззіли, —
 Така ёго доля. 15
 Дарма, що нічъ, дівчинонька
 Ёго виглядає.
 Не вёрнетця чорнобрівий
 Та й не привітає,
 Не росplete довгу косу, 20
 Хустку не завяже,
 Не на ліжку, вь домовину
 Сиротою ляже!

Така її доля.... О Боже мій милий!
 За що жь ти караєшь її молоду? 25
 За те, що такъ щиро вона полюбила
 Козацькіи очи?... Прости сироту!
 Кого жь їй любити? ні батька, ні неньки,
 Одна, якъ та пташка вь далекімъ краю. 30
 Пошли жь ти їй долю, — вона молоденька;
 Бо люде чужіи її засміють.
 Чи винна жь голубка, що голуба любить?
 Чи виненъ той голубъ, що сокіль убивъ?
 Сумує, ворбує, білимъ світомъ нудить,
 Літає, шукає, дума — заблудивъ. 35
 Щаслива голубка: високо літає,

Полине до Бога — милого питать.
 Кого жь сиротина, кого запитає,
 И хто їй роскаже, и хто тее знає,
 Де милий ноче: чи въ темному гаю,
 Чи въ бистрімъ Дунаю коня напова, 5
 Чи, може, зъ другою, другую кохає,
 Іі чернобріву уже забува?
 Якъ-би то далися орлині крила,
 За синімъ би моремъ милого знайшла;
 Живого бъ любила, другу бъ задушила, 10
 А до неживого у яму бъ лягла.
 Не такъ серце любить, щобъ съ кимъ поділитця,
 Не такъ воно хоче, якъ Богъ намъ дає:
 Воно жить не хоче, не хоче журитьця.
 „Журись“, каже думка, жалю завдає. 15
 О Боже мій милий! така Твоя воля,
 Таке іі щасте, така іі доля!

Вона все ходить, зъ устѣ ні пари
 Широкий Дніпръ не гомонить:
 Розбивши вітеръ чорні хмари, 20
 Лігъ біля моря одпочить,
 А зъ неба місяць такъ и сяє;
 И надъ водою, и надъ гаємъ,
 Кругомъ, якъ въ усі, все мовчить.
 Ажъ гулькѣ — зъ Дніпра повирнали 25
 Малиі діти сміючись.
 „Ходімо гритьця!“ закричали.
 „Зійшло вже сонце!“ (Голі скрізь;
 Зъ осоки коси, бо дівчата) 30

 „Чи всі ви тута? кличе мати.
 Ходімъ шукати вечерять.
 Пограємось, погуляймо,
 Та пісеньку заспіваймо:
 Ухъ! ухъ! 35
 Соломяний духъ, духъ!
 Мене мати породила,
 Нехрещену положила.

Місяченьку!

Нашъ голубоньку!

Ходи до насъ вечеряти:
 У насъ козакъ въ очереті,
 Въ очереті, въ осоці, 5
 Срібний перстень на руці;
 Молоденький, чорнобровий;
 Знайшли вчора у діброві.
 Світи довше въ чистімъ полі,
 Щобъ нагулятись доволі. 10
 Поки відьми ще літають,
 Поки півні не співають,
 Посвіти намъ... Онъ щось ходить!
 Онъ підъ дубомъ щось тамъ робить. 15
 Ухъ! ухъ!
 Солом'яний духъ, духъ!
 Мене мати породила,
 Нехрещеу положила.“

Зареготались нехрещені.... 20
 Гай обіззався; галась, зикъ,
 Орда мовъ ріже. Мовъ скажені,
 Летять до дуба.... нічичиркъ....
 Схаменулись нехрещені....
 Дивлятця — мелькає,
 Щось лізе вверхъ по стовбуру 25
 До самого краю.
 Ото жъ тая дівчинонька,
 Що сонна блудила:
 Оттаку-то їй причину
 Ворожка зробила! 30
 На самий верхъ на гіллячці
 Стала... въ серце коле!
 Подивилась на всі боки,
 Та й лізе до долу.
 Кругомъ дуба русалоньки 35
 Мовчки дожидали:

- Взяли її сердешную,
 Та й залоскотали.
 Довго, довго дивовались
 На її уроду....
 Треті півні кукуріку — 5
 Шелеснули вь воду.
 Защебетавъ жайворонокъ,
 Угору летючи;
 Закувала зозуленька,
 На дубу сидячи; 10
 Защебетавъ соловейко —
 Пішла луна гаємъ,
 Червоніє за горою;
 Плугатиръ співає.
 Чорніє гай надъ водою, 15
 Де Ляхи ходили;
 Засініли по-надъ Дніпромъ
 Високі могили;
 Пішовъ шелестъ по діброві;
 Шепчуть густі лози. 20
 А дівчина спить підъ дубомъ
 При битій дорозі.
 Знать, добре спить, що не чує,
 Якъ кує зозуля,
 Що не лічить чи довго жить.... 25
 Знать, добре заснула.
- А тимъ часомъ изъ діброви
 Козакъ виїждає;
 Підъ нимъ коникъ вороненький
 Насилу ступає. 30
 „Изнемігся, товаришу!
 Сьогодні спочинемъ:
 Близько хата, де дівчина
 Ворота одчинить.
 А може вже одчинила 35
 Не мині, другому....
 Швидче, коню, швидче, коню,

Поспішай додому!
 Утомився вороненький
 Иде, спотикнетця, —
 Коло серця козацького
 Якъ гадина вѣтця. 5
 „Ось и дубъ той кучерявий....
 Вона, Боже милий!
 Бачъ, заснула виглядавши
 Моя сизокрила!“
 Кинувъ коня та до неї: 10
 „Боже ти мій, Боже!“
 Кличе її та цілує....
 Ні, вже не поможе!
 „За що жъ вони розлучили
 Мене изъ тобою?“ 15
 Зареготавсь, різігнявся —
 Та въ дубъ головою!

Идуть дівчата въ поле жати
 Та знай співають идучи: 20
 Якъ провожала сина мати,
 Якъ бивсь Татаринъ у-ночі.
 Идуть — підъ дубомъ зелененькимъ
 Кінь замордований стоїть,
 А біля ёго молоденький
 Козакъ та дівчина лежить. 25
 Цікаві (нігде правди діти)
 Підкралися, щобъ излякати;
 Коли подивлятьця, що вбитий, —
 Съ переполоху ну втікати!

Збіралися подруженьки, 30
 Слізеньки втирають;
 Збіралися товариші,
 Та ями копають;
 Пришли попи съ корогвами,

ПРИЧИНА

Задзвонили дзвони.
 Поховали громадою,
 Якъ слідъ, по закону.
 Насипали край дороги
 Дві могили въ житі. 5
 Нема кому запитати,
 За що їхъ убито?
 Посадили надъ козакомъ
 Явіръ та ялину,
 А въ головахъ у дівчини 10
 Червону калину.
 Прилітає зозуленька
 Надъ ними кувати;
 Прилітає соловейко
 Що-нічъ щебетати; 15
 Виспівує та шебече,
 Поки місяць зійде,
 Поки тиі русалоньки
 Зъ Дніпра грітись вийдуть.

ТОПОЛЯ.

По діброві вітеръ вие,
 Гуляє по полю,
 Край дороги гне тополю
 До самого долу.
 Станъ високий, листъ широкий — 5
 На що зеленіє?
 Кругомъ поле, якъ те море
 Широке, синіє.
 Чумаць іде, подивитця,
 Та й голову схилить; 10
 Чабанъ въ-ранці зъ сопілкою
 Сяде на могилі,
 Подивитця — серце нив:
 Кругомъ ні биліни!
 Одна, одна, якъ сирота 15
 На чужині, гине!

Хто жъ викохавъ тонку, гнучку
 Въ степу погібати?
 Постривайте, все розкажу.
 Слухайте жъ дівчата. 20

Полюбила чорнобріва
 Козака дівчина,
 Полюбила — не спинила,
 Пішовъ, та й загинувъ.
 Якъ-би знала, що побине — 25

*Груда не мотила,
 Якъ да знала що загине,
 Груда не попустила,*

Була бь не пустила;
 Якъ-би знала, не ходила бь
 Пізно за водою,
 Не стояла бь до півночи
 Зь милимь підь вербою;
 Якъ-би знала!...

5

И то лихо —

Попереду знати,
 Що намь вь світі зострінетця....
 Не знайте, дівчата!
 Не питайте свою долю....
 Само серце знає,
 Кого любить.... Нехай вяне,
 Поки закопають!
 Бо не довго, чорнобріві,
 Карі оченята;
 Біле личко червоніє
 Не довго дівчата!
 До полудня, та й завяне,
 Брови полиняють....
 Кохайтеся жь, любітеся,
 Якъ серденько знає.

10

15

20

Зашебече соловейко
 Вь лузі на калині, —
 Заспіває козаченько,
 Ходя по долині.
 Виспівує, поки вийде
 Чорнобріва сь хати;
 А вінь її запитає:
 „Чи не біла мати?“
 Стануть собі, обіймутця, —
 Співа соловейко:
 Послухають, розійдутця, —
 Обое раденькі.
 Ніхто того не побачить,
 Ніхто не спитає:
 „Де ти була, що робила?“

25

30

35

- Сама собі знає.
 Любилася, кохалася,
 А серденько мліло:
 Воно чуло недоленьку,
 А сказати не вміло. 5
 Не сказало — осталася,
 День и нічь воркує,
 Якъ голубка безъ голуба,
 А ніхто не чує.
- Не щибече соловейко 10
 Въ лузі надъ водою,
 Не співає чорнобріва,
 Стоя підъ вербою;
 Не співає, — якъ сирота,
 Білимъ світомъ нудить. 15
 Безъ милого батько, мати —
 Якъ чужі люде;
 Безъ милого сонце світить —
 Якъ ворогъ смієтця;
 Безъ милого скрізь могила.... 20
 А серденько б'єтця!
- Минувъ и рікъ, минувъ другий —
 Козака немає;
 Сохне вона, якъ квіточка, —
 Ніхто не питає. 25
 „Чого вянешъ, моя доню?“
 Мати не спитала,
 За старого, багатого
 Нищечкомъ еднала.
 „Иди, доню,“ каже мати: 30
 „Не вікъ дівовати.
 Вінъ багатий, одинокий —
 Будешъ панувати.“
 — „Не хочу я панувати,
 Не піду я, мамо! 35
 Рушниками, що придбала,
 Спусти мене въ яму.

Нехай попи заспівають,
А дружки поплачуть:
Легше міні въ труні дежать,
Ніжъ ёго побачить.“

- Не слухала стара мати, 5
Робила, що знала;
Все бачила чорнобріва,
Сохла и мовчала.
Пішла въ ночі до ворожки,
Щобъ поворожити: 10
Чи довго їй на сімъ світі
Безъ милого жити?
„Бабусенько, голубонько,
Серце мое, ненько!
Скажи міні ширу правду, 15
Де милий серденько?
Чи живъ, здоровъ, чи вінъ любить,
Чи забувъ-покинувъ?
Скажи жъ міні, де мій милий?
Край світа полину! 20
Бабусенько, голубонько,
Скажи, коли знаєшъ!
Бо видає мене мати
За старого заміжъ.
Любить ёго моя сиза, 25
Серце не навчити.
Пішла бъ же я утопилась —
Жаль душу згубити.
Коди не живъ чорнобрівий,
Зроби, моя пташко, 30
Щобъ додому не вернудась....
Тяжко міні, тяжко!
Тамъ старий жде зъ старостами....
Скажи жъ мою долю.“
— „Добре, доню; спочинь трошки.... 35
Чини жъ мою волю.
Сама колись дівовала.

Теє лихо знаю ;
 Минулося — навчилася ,
 Людямъ помагаю .
 Твою долю , моя доню ,
 Позаторікъ знала ,
 Позаторікъ и зіллячка
 Для того придбала .“ 5

Пішла стара , мовъ каламаръ
 Достала съ полиці .
 „Ось на тобі сѣго дива !
 Піди до криниці ;
 Поки півні не співали ,
 Умийся водою ,
 Випей грошки сѣго зілля —
 Все лихо загоїть .
 Випьешъ — біжи , яко мога ;
 Що бъ тамъ не кричало ,
 Не оглянься , поки станешъ
 Ажъ тамъ , де прощалася .
 Одпочинешъ ; а якъ стане
 Місяць середъ неба ,
 Випей ще разъ ; не приїде —
 Въ-третє випить треба .
 За перший разъ , якъ за той рікъ ,
 Будешъ ти такою ;
 А за другий — середъ степу
 Тупне кінъ ногою .
 Коли живий козаченько ,
 То заразъ прибуде .
 А за третій . . . моя доню ,
 Не питай , що буде .
 Та ще , чуешъ , не христися ,
 Бо все піде въ воду .
 Теперъ же йди , подивися
 На торішню вроду .“ 10
 15
 20
 25
 30
 35

Взяла зілля , поклонилася :
 „Спасибі бабусю !“

Вийшла съ хати: „Чи йти, чи ні?
 Ні, вже не вернуся!“
 Пішла, вмилаь, напилася,
 Мовъ не своя стала,
 Въ-друге, въ третє, та мовъ сонна, 5
 Въ степу заспівала:
 „Плавай, плавай, лебедонько,
 По синєму морю,
 Рости, рости, тополенько,
 Все вгору, та вгору! 10
 Рости тонка та висока
 До самої хмари,
 Спитай Бога, чи дїжду я
 Чи не дїжду пари?
 Рости, рости, подивися 15
 За синєе море:
 По тїмъ боці — моя доля,
 По сїмъ боці — горе.
 Тамъ десь милий чорнобрівий
 По полю гуляє, 20
 А я плачу, літа трачу,
 Їго виглядаю.
 Скажи єму, що загину,
 Коли не прибуде.
 Сама хоче мене мати 25
 Въ землю заховати....
 А хто жъ її головоньку
 Буде доглядати?
 Хто догляне, поспитає,
 На старість поможе? 30
 Мамо моя, доле моя!
 Боже милий, Боже!
 Подивися, тополенько,
 Якъ нема — заплачешъ
 До схїдъ сонця ранісїнько, 35
 Щобъ ніхто не бачивъ.
 Рости жъ, серце тополенько,
 Все вгору та вгору;

*Скажи єму, моє серце
 Що їмівати мене,*

Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю!

Таку пісню чорнобріва
Въ степу заспівала.
Зілля дива наробило —
Тополею стала.

5

Не вернулася додому,
Не діждала пари;
Тонка-тонка та висока —
До самої хмари.

10

По діброві вітеръ вие,
Гуляє по полю;
Край дороги гне тополю.
До самого дому.

КАЛИНА.

- „Чого ти ходишъ на могилу?“
На-силу мати говорила.
„Чого ти плачешъ идучи,
Чого воркуєшъ у ночі,
Моя голубко сизокрила?“ 5
— Такъ, мамо, такъ! —
И зновъ ходила,
А мати плакала ждучи.
- Не сонъ-трава на могилі
Въ ночі процвітає: 10
То дівчина заручена
Калину сажає,
И слёзами поливає,
И господа просить:
„Пошли, Боже, дощі въ-ночі 15
И дрібні роси,
Щобъ калина прийнялася,
Роспустила віти:
Може пташкою прилине
Милій съ того світа. 20
Зовью ёму кубедечко
И сама прилину,
И будемо щебетати
Въ-купці на калині.
Будемъ плакати, щебетати, 25
Бога вихвалити,

Будемъ въ-купоньці у-ранці
На той світѣ літати.“

И калина прийнялася,
Віти розпустила,
И дівчина на могилу 5
Три літі ходила.
На четверте — не сонѣ-трава
Въ-ночі процвітає:
То дівчина съ калиною
Плаче-розмовляє: 10

„Широкая-високая
Калино моя!
Не водою до східь сонця
Поливаная! 15
Широкі слѣзи-ріки
Тебе полили.
Іхъ слабою лукавою
Люде понесли.
Осміяли подруженьки
Подругу свою, 20
Осміяли червоную
Калину мою.
Прийми жъ мою головоньку
Росою умий
И вітами широкими 25
Одъ сонця закрой.
Мене знайдуть — поховають,
Мене осміють,
Широкі твої віти
Діти обірвуть.“ 30

Не сонѣ-трава передъ світомъ
Одцвіла-зівяла:
То дівчина на могилі
Плакать перестала, —

Перестала слёзи лити
И тяжко любити;
На вікъ-віки на могилі
Слѣзами умита,
Втомилася, та й задрімала.... 5
Зъ-за гаю сонечко вставало;
Раділи люде встаючи;
А мати и спати не лягала,
Вечерять доню дожидала
И тяжко плакала ждучи. 10

Петербургъ, 1847.

ТРИ ШЛЯХИ.

Ой три шляхи широкі
 До-купи зійшлися;
 На чужину зь України
 Брати розійшлися;
 Покинули стару матіръ;
 Той жінку покинувъ,
 А той сестру, а найменший
 Молоду дівчину. 5

Посадила стара мати
 Три ясени въ полі,
 А невістка посадила
 Високу тополю;
 Три яворі посадила
 Сестра при долині,
 А дівчина заручена —
 Червону калину. 10 15

Не прийнялись три ясени,
 Тополя всихала;
 Повсихали три явори,
 Калина зівяла;
 Не вертаютьця три брати,
 Плаче стара мати,
 Плаче жінка зь діточками
 Въ нетопленій хаті. 20

Сестра плаче — йде шукати
 Братівъ на чужину.
 А дівчину заручену
 Кладуть въ домовину....
 Не вертаютьця три брати, —
 По світу блукають,
 И три шляхи широкі
 Терномъ заростають. 25 30

Хустина: Уж не втіла не зринула
 на шаві заробити
 та хустина вчинила
 виступає на виставі;
 «Винуватий!»
 «Винуватий!»
 «Винуватий!»
 «Винуватий!»
 «Винуватий!»
 «Винуватий!»
 «Винуватий!»
 «Винуватий!»

ХУСТИНА.

- Чи то на те божа воля,
 Чи така її доля? ...
 Росла въ наймахъ, виростала,
 Зъ сиротою покохалась. 5
 Неборакъ, якъ голубъ, зъ нею,
 Зъ безталанною своєю,
 Одъ зіроньки до зіроньки,
 Сидять собі у вдівоньки,
 Сидять собі, розмовляють,
 Пречистої дожидають. 10
 Дожидалися
- Съ Чигирину
- По всій славній Україні
 Заревли великі дзвони,
 Щобъ сідали хлопці коні, 15
 Щобъ мечи-шаблі гострили
 Да збирались на весілле,
 На веселе погуляння
 На криваве залицяння
- Въ неділеньку да ранесенько 20
 Сурми-труби вийгравали,
 Въ походъ у дорогу славні компанійці
 До східъ сонечка рушали.
 Випровожда вдова свого сина,
 Ту єдину дитину, 25

Випровожала сестра свого брата,
 А сірому сиротина
 Випровожала, коня наповала
 До зорниці изъ криниці;
 Виносила зброю — шаблю золотую 5
 И рушницю гаківницю.
 Випровожала три поля, три милі,
 Прощалася при долині,
 Дарувала шиту шовками хустину,
 Щобъ згадувавъ на чужині. 10

Ой хустино-хустиночко
 Мережана шита!
 Тільки й слави козацької —
 Сіделечко вкрити.

Вернулася, журилася, 15
 На шляхъ битий дивилася,
 Квітчалася, прибіралась,
 Що-день божий сподівалась,
 А въ неділеньку ходила
 Виглядати на могилу. 20

Мина літо, мина й друге,
 А на трейте линуть
 Преславні компаніїці
 Въ свою Україну.
 Иде військо, иде й друге, 25
 А за трейтімъ съ-тиха....
 Не дивися безталанна!
 Везуть тобі лихо:
 Везуть труну малёвану,
 Китайкою вкриту, 30
 А за нею зъ старшиною
 Иде, въ чорній свиті,
 Самъ полковникъ компанійський,
 Характерникъ зъ Січи.
 За нимъ идуть есаули 35

Да плачуть идучи
Несуть пани есаули
Козацькую зброю:
Литий панцирь порубаний,
Шаблю золотую, 5
Три рушниці-гаківниці
И три самопали;
А на збруі козацькая
Кровъ позасихала.
Ведуть коня вороного — 10
Розбиті копита,
А на ёму сиделчко,
Хустиною вкрите.

Нижній-Новгородъ, 1858.

ПУСТКА.

- Рано въ ранці новобранці
 Виходили изъ села,
 А за ними молодими
 Одна дівчина пішла.
 Подибала стара мати 5
 Дочку зъ милимъ розлучати.
 Розлучила та вмовляла,
 Поки въ землю закопала,
 А сама въ старці пішла.
- Стоїть село — не виросло, 10
 Не перемінилось,
 Тільки пустка на край села
 На бікъ похилилась.
- Коло пустки на милиці 15
 Москаль шкандибає,
 На садочокъ позирає,
 Въ вікно заглядає.
- Заглядає — не вигляне
 Чорнобріва съ хати, 20
 Не покличе стара мати
 Въ хату вечеряти.
- А вінъ колись бувъ кликаний,
 Рушники вже ткались
 И хустина мережилась, 25
 Шовкомъ вишивалась.
- Думавъ жити, любитися,
 Весь вікъ веселитися,
 А довелось мій голубе,
 Слѣзами умитися!
- Сидить москаль підъ хатою, 30
 На-дворі смеркає,
 А въ вікно, неначе баба,
 Сова виглядає.

УДОВИЦЯ.

Ой крикнули сірі гуси
Въ яру на ставу,
Стала на все село слава
Про тую вдову. 5
Не такъ слава, не такъ слава,
Якъ той поговірѣ,
Що заїздивъ козакъ зъ січи
До вдови на двірѣ;
Вечеряли у світлиці,
Медъ, вино пили, 10
И въ кімнаті на кровати
Спочити лягли....
Не минула слава тая —
Не марно пішла:
Удовиця у мясниці 15
Сина привела....
Вигодувала малого,
До школи дала
А изъ школи ёго взявши
Коня купила; 20
А коня ёму купивши,
Сідельце сама
Самимъ шовкомъ вишивала,
Злотомъ окула;
Одягла ёго въ червоний 25
Въ жупанъ дорогий,
Посадила на коника:

„Гляньте, вороги!
Подивітесь!“ — Тай повела
Коня вдовжъ села,
Та й привела до обозу —
Въ військо оддала....
А сама на прощу въ Київъ
Въ черниці пішла....

ЧЕРНИЦЯ МАРЪЯНА.

- У неділю на вигоні
Дівчата гуляли,
Жартували зъ парубками,
Де-які співали —
Про досвітки, вечорниці 5
Та якъ била мати,
Щобъ зъ козакомъ не стояла...
Звичайно — дівчата,
То про своє все й співають,
Яка про що знає. 10
Ажъ ось, съ хлопцемъ старий сліпець
Въ село шкандибає;
Въ рукахъ чоботи; на плечахъ
Латана торбина
У старого. А дитина, 15
Сердешна дитина,
Обідрана, ледве, ледве
Носе ноженята....
Безталанний синъ Катрусі.
„Дивітця, дівчата, 20
Кобзарь иде, кобзарь иде!“
Та всі, яко мога,
Хлопцівъ кинули, — побігли

- Зострічать сліпого.
 „Діду-серце, голубчику!
 Заграй намъ що-небудь:
 Я шага дамъ; я — черешень;
 Я напою медомъ; 5
 А тимъ часомъ одпочинешъ,
 А ми потанцюемъ.
 Заграй же намъ яку-небудь!“
 — „Чую, любі, чую!
 Спасибі вамъ, мої квіти,
 За слово ласкаве. 10
 Загравъ би вамъ, та бачите —
 Справи нема, справи.
 Учора бувъ на базарі —
 Кобза зопсувалась, 15
 Розвалилася....“
 — „А струни?“
 — „Тільки три, осталося.“
 — „Та хочъ на трѣхъ яку-небудь!“
 — „На трѣхъ? Охъ, дівчата! 20
 И на одній колись-то гравъ,
 Та ба, вже не грати!
 Постривайте жъ, мої любі,
 Трошки одпочину....
 Сядьмо, хлопче.“ 25
 Посідали.
 Розв'язавъ торбину;
 Вийнявъ кобзу; разівъ зо два
 Ударивъ по рванихъ....
 „Щобъ вамъ заграць?.... Постривайте.... 30
 Черницю Мар'яну....
 Чи чували, чи не чули?....
 Слухайте жъ, дівчата,
 Та кайтеся....
 Давно колись 35
 Була собі мати;
 Бувъ и батько, та не стало, —

- Осталась вдовою....
- Ой осталась удовою
Та й не молодого, —
Изъ волами, изъ возами,
Зъ малою дочкою, 5
Росла дочка Мар'яночка
Виросла, якъ панна,
Чорнобрива, уродлива —
Хочъ би й за гетьмана.
- Стала мати міркувати 10
Та зятя єднати,
А Мар'яна не до пана
Ходила стояти, —
Не до пана усатого,
Сідого, старого, — 15
До Петруся, що-вечора,
Вечора святого.
Розмовляла, жартувала,
Обнімала, мліла,
Въ раю жила.... а иноді 20
Плакала, німіла.
- „Чого плачешъ, моя пташко?“
Петро запитає.
Вона гляне, усміхнеться:
„И сама не знаю.“ 25
— „Може, думаєшъ, покину?“
Ні, моя рибчино.
- Буду ходить, буду любити,
Поки не загину.
Хиба було коли въ світі, 30
Щобъ ті, що кохались,
Розійшлися, не взялися, —
Живими остались?“
- „Ти жартуєшъ, мій голубе!
Ти чувъ, що співають.... 35
То кобзарі вигадують;
Бо, сліпі, не знають, —
Бо не бачать, що є брови,

- Чорні й карі очі
 И високий станъ козачий,
 И гнучкий дівочий, —
 Що є коси, чорні коси,
 Козацька чуприна, — 5
 Що на мову на Петрову
 Въ глухій домовині
 Усміхнуся.... скажу ёму:
 „Орле сизокрилий!
 „Люблю тебе й на тімъ світі,
 „Якъ на сімъ любила.“ 10
 Отакъ, серце, обнимімось,
 Отакъ поцілую!
 Нехай вкупі заховують....
 Умру — не почую.... 15
 Не почую....“
 Обнялися,
 Обнялись, зомліли.
 Отакъ вони любилися,
 На той світъ хотіли 20
 Щобъ на той світъ переступить,
 Та не по їхъ стадо....
 Що-вечора сходилися,
 И мати не знала,
 Де Марьяна до півночи, 25
 Съ кимъ вона гуляла.
 „Воно мале, ще дитина,
 Нічого не знає.“
 Угадала стара мати,
 Та не все вгадала: 30
 Знать, забула, що колись же
 Сама дівувала.
 Угадала мати.... Марьяна — дитина,
 Не знала, якъ треба на сімъ світі жить,
 Думала ні люди, ані домовина 35
 Съ Петромъ не розлучать — уміла любить
 Думала, що тільки кобзарі співають,
 Бо сліпі, не бачять карихъ оченять,
 Що тільки дякають молодихъ дівчатъ....

Лякають, дівчата, правдою лякають.

И я вась лякаю, бо те лихо знаю....

Бодай на сімь світі ніколи не знать

Того, що я знаю!... Минуло, дівчата, —

Серце не заснуло — я вась не забудуь;

5

Люблю вась и досі, якъ діточокъ мати;

Буду вамъ співати, поки не загину....

Тойді, мої любі, якъ мене не стане,

Згадайте про мене, про мою Мар'яну, —

Я вамъ съ того світа серцемъ усміхнусь....

10

Усміхнуса....“

Та й заплакавъ.

Дивились дівчата,

Не питали, чого плаче,

Та й на що питати?

15

Минуло — помагало

Ласкаве дівоче

Шире слово...

„Вибачайте....

(Утеръ сліпі очи)

20

Вибачайте, мої любі!

Нехотя журюся....

Такъ отъ, бачите, Мар'яна

Зъ убогимъ Петрусемъ

Що-вечора розмовляла,

25

А мати не знала.

Дивувалась: „Що се таке

„Мар'яну спіткало?

„Чи не пристріть? Сяде шити —

„Не те вишиває;

30

„Замісь Гриця, задумавшись,

Петрусю співає;

„Часомъ сонна розмовляє,

„Подушку цілує....“

Мати спершу сміялася:

35

Думала — жартує;

Потімъ бачи(ть), що не жарти,

Та й каже Мар'яні,

- „Треба старостівъ намъ ждати,
 „Та, може, й одъ пана.
 „Ти вже виросла — не вроку
 „Уже й дівувала;
 Я вже думаю, що бачишь, 5
 (Насилу сказала),
 „Що вже й заміжъ, коли тее...“
 — „А за кого мамо?“
 — „Хто вподоба, то (я) й оддамъ.“
 Співає Марьяна: 10
 „Минулася твоя доля,
 „На-віки минула...
 „Чомъ ти вчора, якъ вернулась,
 „На-вікъ не заснула...
 „Було бь легше въ домовині 15
 „Одинокій спати.
 „Тойді, може бь надъ тобою
 „Заилакала мати.
 „Теперьъ мати не заплаче,
 „Та й не заспіває: 20
 „А лиха ще буде, буде,
 Поки заховають!“
- Отаке-то, мої любі,
 Бува на сімъ світі: 25
 Одна дочка у матери,
 Та й тій тяжко жити....
-
- По садочку похожає,
 Слізоньки втирає; 30
 Поглядає на сонечко —
 Пече, а не сяє.
 Стоить собі середъ неба,
 Мовъ смієця зъ неї,
 Воно не зна, що Марьяна 35
 Рада бь підъ землею
 Заховатьця одъ матери,
 Щобъ не почувъ знову

- Тії мови, що вже чула,
 Проклятої мови.
 Воно не зна, що якъ зайде
 Спочити за гаємъ,
 Петрусь вийде на долину, 5
 Петрусь заспіває,
 Петрусь її розпитає,
 Якъ братъ заговорить,
 Поцілує, розпитає
 Про лютеє горе. 10
- Не знала Мар'яна, чого серце мліє,
 Чого плачуть очи.... на ще ёго знать?
 Хилитця тополя, куди вітеръ віє....
 Тяжко однокій на степу стоять.
 Утомитця вітеръ — тополя спочине: 15
 Отакъ и дівоча мине хуртовина.
 Тяжко однокій въ степу зустрічать,
 А ще гірше любій попереду знать,
 Де и якъ спіткає лихая година. 20
- Несподівано Мар'яна
 Зостріла недолю;
 Співа-було, а иноді
 Дає слёзамъ волю.
 Сама не зна, чого плаче;
 Може, серце й чує, 25
 Та не вміє розказати
 Про те, що вішує.
 Разъ у вечері Мар'яна,
 Якъ мати заснула,
 Пішла слухать содовейка, 30
 Мовъ зроду не чула.
 Вийшла въ садокъ, послухала,
 Сама заспівала,
 Та й замовкла: підъ яблуню
 Тихесенько стала, 30
 Заплакала, якъ дитина
 Безъ матери плаче....
 Петро стоїть передъ нею —
 Нічого не бачить.

- „Оддай мене, моя мамо,
 „Та не за старого,
 „Оддай мене, моє серце,
 „Та за молодого.
 Нехай старий бурлакує, 5
 „Гроши заробляє,
 „А молодий мене любить,
 „Долі не шукає.
 „Не шукає, не блукає 10
 „Чужими степами.
 „Свої воли, свої вози,
 „А між парубками,
 „Як маківка на вгороді,
 „Цвіте-процвітає,
 „Має поле, має волю, 15
 „Та долі не має.
 „Їго доля — мої брови,
 „Мої карі очи;
 „Мое слово — панство-царство,
 „Нічого не схоче. 20
 „Кайданахъ, моя сиза,
 „Та не сиротою,
 „Тільки, мамо, що(бъ) плакати,
 „Щобъ співать зо мною.
 „Оддай.... 25
 — „Дочко моя, Марьяно!
 „Оддамъ тебе за пана
 „За старого, багатого,
 „За сотника Йвана.“
 — „Умру серце мамо, 30
 „За сотникомъ Ивановл.“
 — „Не вирешъ будешъ панувати,
 „Будешъ ітокъ годувати.“
- Мати галка, мати чорна,
 Літаючи кряче; 35
 Чорнобрива дівчинонька,
 Ходя гаємъ, плаче.

- Летить галка черезъ балку
 Въ степу погуляти,
 А дівчина нудить світомъ, —
 Ні съ кимъ розмовляти.
 Не пускає її мати 5
 Вранці до криниці,
 Ні жита жать, ні лёну братъ,
 Ні на вечірниці,
 Де дівчата съ парубками
 Жартують, співають, 10
 Та про мене, чорнобріву,
 Нишкомъ розмовляють:
 „Багатого дочка батька,
 „Шляхецького роду....“
 Тяжко, мамо, тяжко, мамо.... 15
 На що дала вроду?
 На що брови змалювала,
 Дала карі очи?
 Усе дала, тільки долі —
 Долі дати не хочешъ. 20
 На що нене годувала,
 На що доглядала?
 Поки лиха я не знала,
 Чомъ не заховала?
 25
 Не слухала стара мати,
 Лягла спочивати,
 А Мар'яна заплакала,
 Ледві пішла съ хати.
 „Заплакалася,, дума мати:
 „Нехай переплаче!“ 30
 А Мар'яна, за слёзами
 И світу не бачить.
 Пішла въ садокъ.... серце мліє,
 Якъ згадає пана. 35
 Серце мое, рибко моя!
 Мар'яно, Мар'яно!
 Постривайте.... заспівала —
 Пішла луна гаємъ, —

- Не про Гр'яця.. — про Петруся,
 Такъ и виливада.
 Заспіваеть, опинитця,
 Послухай та знову, —
 Ажъ голосокъ утомився. 5
 Петрової мови
 Не чуть, нема, не гукає,
 Не кличе: Мар'яно!
 „Де ти пташко? вилинь, серце,
 „Серденько кохане!“ 10
 Нема Петра, не чуть Петра....
 Не вже жъ то покинувъ
 Сиротою чорнобріву
 При лихій годині?...
 Побачимо.... А тимъ часомъ 15
 По-надъ темнимъ гаємъ,
 Якъ русалка жде місяця,
 Мар'яна блукає.
 Не співає чорнобріва,
 Тяжко, тяжко плаче.... 20
 Ой вернися, подивися,
 Зрадливий кзоаче!
 Утомилась би Мар'яна, —
 Утоми не чує,
 Безъ Петруся въ гаю; въ лузі 25
 Ходячи ноче.
 На східъ сонця червоніє,
 Ховаютьця зори;
 Иде дівчина до хати,
 Несе своє горе. 30
 Пришла въ хату — спала мати;
 Глянула на неї;
 „Ой якъ би ти, мамо, знала,
 „Якою змією
 „Окрутила мое серце, 35
 „Рідної дитини....“
 Та й упала на постелю,
 Якъ у домовину!...

Д^н МЕД. В. КОБРІНЬСЬКИЙ
D^н MED. W. KOBRYNSKI
L W O W

ПЕТРУСЬ.

Були на хуторі пани —
И панъ и пані небагаті,
И долечка у їх росла,
Уже чимала піднялась;
И генераль її посватавъ,
Бо страхъ-хорошая була,
А генераль бувъ страхъ-багатий; — 5
Отъ, и таланъ Господь пославъ
На вбогий хутіръ... ублагали
Царя небесонго! Взяли — 10
Іі гарненько одягли,
Та у неділю й повінчали,
И генеральшою назвали,
И цугомъ въ Київъ повезли.
Було на хуторі погане 15
Мале хлопя — свиней пасло,
Петрусемъ звалось: па придане
Воно за панною пішло
У генеральськее село
Свиней же пасти, безталанне. 20

За баломъ балъ у генерала.
За генеральшою чимала
Орда панівъ и паничівъ;
А генеральша у-ночі
Уже тихенько й плакати стала. 25
— Занапастила мене мати...
Зовяне марно у палатахъ

- Краса и молодость моя. —
 „Ти, душко, плачешь?“ — Хто се? я?
 Ні, я не плачу.... „Знаешь, Маню?
 У городі теперъ Армяни:
 Купи, собі, Машиню, шаль“ 5
 — Мині не треба тії шали.... —
 „Не задавай же серцю жалю!
 Купи голубко! не печаль
 Мого ти серця!... А весною
 Въ Парижъ поїдемо зъ тобою, — 10
 Або поїдемо въ село....
 Якъ схочешь, серце...“
 Тихо, тихо,
 Зіма минала; крилось лихо
 Та въ самімъ серці й уляглось 15
 У генеральши молоді.
 Поїхали въ село весною;
 Въ селі бенкеті загули:
 А генеральша плаче, плаче,
 А генераль тото не бачить, 20
 А всі вже бачили въ селі.
- Зъ нудьри, изъ двору погуляти
 Якось задумавшись пішла,
 Та ажъ за царину зайшла 25
 Та й бачить; що пасе ягнята
 Мале хлопяточко въ селі.
 — О горе, горенько мині!
 Що я робитиму на світі?“
 Се ти, Петрусю? — Ажежь я...“ 30
 — — —
- Й повела
 Ёго въ палати. А въ палатахъ
 Причепурила, одягла,
 А потімъ въ школу оддала.... 35
 И любо їй, ... Нехай радіе,
 Поки надія серце гріе,
 Поки росте зъ того зерна

Або кукіль, або пшениця ..
 Бо ми не знаємъ, що творитця
 У ёго тамъ. А вінъ хочъ зна,
 То намъ не скаже. Якъ-би знала
 Матуся горенько твое, 5
 Чи оддала бъ за генерала
 Дитя единее свое?
 Не оддала бъ. . . . А въ тімъ — не знаю —
 Бо всякі матері бувають.
 Минають дні собі по-волі; 10
 Петрусь до школи да изъ школи
 Зъ книжками ходить, та росте;
 Сама ажъ ніби молодіє,
 А генералъ собі радіє,
 Що діло, бачите, святе 15
 У-двохъ таки вони зробили.

Петра на волю одпустили:
 Зімою въ Київъ відвезли,
 И тамъ у школу оддали,
 И тамъ чи-мало поповчили. 20
 Вернувся зъ Київа Петрусь
 Уже Петроми і паничемъ,
 И Кучері ажъ по плече
 И висипався чорний усъ
 И ще. . . . Та се ще не втече: 25
 Роскажемъ яноді колись
 Про те, що снилося Петрові.
 А генеральші чорнобровій — —
 Що снитця? . . . 30

Передъ Пречистою
 Горить лампада у-ночі.
 Поклони тяжкі бзючи
 Ридала. . . . 35
 — — —

Молитва їй не помогла!
 Вона, сердешна, одуріла, —

Вона небога полюбила
 Свого Петра!... И тяжко їй,
 Душі негрішній молодій!
 Та шожь робить? Не стало сили!
 Сердега разомь одуріла. 5
 Та й якъ ёго одній, святій
 Прожити літа молоді?
 Вони жь не вернутця!... Якъ хочь!
 А лихо, кажуть, перескочь,
 А то задавить. Генеральша 10
 Не перескочила, — бо їй
 Хотілось жити молодій!

— Петрусью! Друже мій єдиний!
 Мое ти серце! Мій ти сину! 15
 Ратуй мене, ратуй! ратуй!
 О! матеръ Божая! Роскуй
 Мою ти душу! — И ридала,
 И батька й матіръ проклинала,
 И все на світі. А Петрусь — 20
 Її єдина дитина —
 Гулявъ собі пренеповинний
 Въ саду, та арію якусь
 Мугикавъ стиха. Більшъ нічого
 Петрусь не бачивъ. А небога 25
 Сама не знає, що робить
 И що їй діяти зъ собою? — —

Моліте Господа, дівчата,
 Моліте Господа, щобъ мати 30
 И васъ отакъ не завдала
 За генерала — за палати —
 И васъ отакъ не продала...
 Любігесь, діточки, весною...
 На світі є кого любить 35
 И безъ користі; молодою,
 Пренепорочною, святою,
 Въ малій хатині буде жить

Любовъ та чистая, и буде
Святий покой вашъ стерегти
И въ домовині.

Що жъ то буде
Съ превосходительною? Що ти? 5

Теперь робитимешъ зъ собою,
Зъ своєю божою красою?
Хто сгерѣтиме твій покой,
Украдений твоімъ Петрусемъ?

— — — Ніхто 10

Не встереже теперъ! Боюся,
И вимовить боюсь теперъ
Твое грядущее....

У Київъ іздила, молилась — 15
Ажъ у Почаєві була —

Не іла три дні й не пила
Вернувшисьъ съ прощи, и три ночі
Не спала; впали карі очі; 20

Засохли губи; и въ ночі
Щось ходя шепче сміючись....
Ажъ тиждень такъ собі нудила....

— Я буду жить, 25

И буде серденько любитъ,
Подумала чи то сказала.
Хотіла спать, але не спала;
И ждала світу — и дожить
До світу Божого боялась.

— — —

А. О. КОЗАЧКОВСЬКОМУ.

- Давно те діялось! Ще вь школі.
Таки вь учителя дяка
Гарненько вкраду пятака,
(Бо я було трохи не голе —
Таке убоге!) та й куплю 5
Паперу аркушь, и зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
И везерунками съ квітками
Кругомъ листочки обведу
Та й списую „Сковороду“ 10
Або „три царів со дари;“
Та самъ-собі у буряні,
Щобъ не почувъ хто, не побачивъ, —
Виспівую було та плачу....
- И довелось зновъ мені 15
На старість зь віршами ховатись.
Мережать книжочки, співати,
И плакати у буряні,
И тяжко плакати!... и не знаю,
За що мене Господь карає.... 20
У школі мучилось, росло,
У школі й сивіть почало,
У школі дурня й поховають;
А все за того пятака,
Що вкравъ маленькимъ у дяка, 25
Мабуть Господь мене карає....
Ось слухай же, мій голубе,
Мій орле-казаче!

- Якъ конаю я въ неволі,
 Якъ нужу я світомъ.
 Слухай, брате, та научай
 Своіхъ малихъ дітокъ,
 Научай їхъ, щобъ не вчились 5
 Змалку віршувати;
 Коли жъ яке поквапитця,
 То нищечкомъ, брате,
 Нехай собі у куточку
 И віршує й плаче 10
 Тихесенько, щобъ Богъ не чувъ,
 Щобъ и ти не бачивъ,
 Щобъ не довелось, брате,
 И ёму каратись,
 Якъ я теперъ у неволі 15
 Караюся, брате....
- Неначе злодій по за валами
 Въ неділю крадуся я въ поле
 Талами вийду по-надъ Араломъ,
 На степъ широкий, мовъ на волю. 20
 И болящее побите
 Серце стрепенетця,
 Мовъ рибонька надъ водою;
 Тихо усміхветця
 И полине голубкую 25
 По-надъ чужимъ полемъ, —
 И я ніби оживаю
 На полі, на волі...
 И на гору високою
 Вихожу — дивлюся — 30
 И згадую Україну —
 И згадать боюся....
 И тамъ степи и тутъ степи,
 Та тутъ не такі —
 Руді, руді, ажъ червоні, 35
 А тамъ голубні,
 Зелені, мережані
 Нивами, ланами,

- Високими могилами,
 Темними лугами...
- А тутъ бурянь, піски, тали,
 И хочъ би на сміхъ де могила
 О давнімъ давні говорила. 5
 Неначе люде не жили.
 Одъ споконь-віку и до-нині
 Ховалась одъ людей пустиня,
 А ми таки її знайшли...
- Уже й твердині поробили,
 Затого будуть и могилам,
 Всёго наробимо колісь!
 О моя доле! моя Країно!...
- Чи я то вирвусь съ цїї пустині?... 10
 Чи може (крий Боже!) 15
 Тутъ и загну...
- И почорніе червоне поле...
 — Айда въ казарми! — —
- Неначе крикне хто надо мною, —
 И я прокинусь. По-за горою 20
 Вертаюсь, крадуся, по-надъ Ураломъ,
 Неначе злодій той, по-за валами.
 Оттакъ я, друже мій, святкую
 Отутъ неділеньку святую!
 А понеділокъ? Друже-брате!... 25
 Приходить нічъ — въ смердячу хату,
 Осядуть думи, розібьють
 На стократъ серце и надію,
 И те що вимовить не вмію — 30
 И все на світі проженуть,
 И спинять нічъ: часи — літами,
 Віками глухо потечуть,
 И я кровавими слёзами
 Неразъ постелю омочу.
 Перелічу и дні и літа, 35
 Кого я, де, коли любивъ?
 Кому яке добро зробивъ?
 Нікого въ світі, нікому въ світі —

- Неначе по лісу ходивъ
 А малась воля, малась сила
 Та силу позичен зносили,
 А воля въ гостяхъ упилась. 5
 Въ степу, небога, заблудила
 Тя й упиватьця зареклась.
 Не поможе милий Боже,
 Якъ то кажуть люде;
 Буде каятга на світі — 10
 Вороття не буде....
- Благаю Бога, щобъ світало,
 Мовъ волі, сонця — світу жду....
 Цвіркунъ замовкне, зорі б'ють —
 Благаю Бога, щобъ смеркало! 15
 Бо на позорище ведуть
 Старого дурня муштрувати.
 Щобъ знавъ, якъ волю шанувати,
 Щобъ знавъ, що дурня всюди б'ють...
 Минають літа молодії,
 Минула доля а надя 20
 Въ неволі знову за свое,
 Зо мною знову лихо діе
 И серцю жалю завдає: —
 А може ще добро побачу,
 А може лихо переплачу, 25
 Води Дніпрової нап'юсь,
 На тебе, друже, подивлюсь?
 И може въ тихій твоїй хаті
 Я буду знобурозмовляти
 Зъ тобою, друже мій... Боюсь! 30
 Боюся самъ себе спитатя,
 Чи се коли сподіетця?
 Чи може вже зъ неба
 Подивлюсь на Україну,
 И одивлюсь на тебе 35
 А иноді такъ буває,
 Що й слізи не стане —
 И благавъ би я о смерті -

Такъ тая Украйна
И Дніпро крутоберегий
И ти, друже-брате,
Не даєте мені Бога,
О смерти благати!

ДО ОСНОВ'ЯНЕНКА.

Б'ють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходивъ...

Нема Січи, пропавъ и той,
Хто всімъ верховодивъ:

Нема Січи; очерети
У Дніпра питають:

„Де-то наші діти ділись.
Де вони гуляють?“

Чайка скіглиць літаючи,
Мовъ за дітьми плаче;

Сонце гріє, вітеръ віє
На степу козачімъ.

На тімъ степу скрізь могили
Стоять та сумують:

Питаютьця у буйного

„Де наші панують?“

Де панують, бсикетують?

Де ви забарились?

Вернітєся! дивітєся —

Жита похилились,

Де паслися ваші коні,

Де тирса шуміла.

Де кровъ Ляха. Татарина

Моремъ червоніла...

Вернітєся!“

Невернутця,

Загуло, сказало синєє море

5

10

15

20

25

Не вернутця ня вікі пропали!
 Правда море, правда сине
 Такая їх доля,
 Не вернутця сподівані
 Не вернетця воля 5
 Не вернетця козачизна
 Не вступуть Гетьмани
 Не покриють Україну
 Червоні жупани.
 Обідрана сиротою 10
 По-надъ Дніпромъ плаче
 Тяжко — важко сиротині
 А ніхто не бачить,
 Тільки морогъ, що смістця!
 Смійся лютий враже, 15
 Та недуже, бо все гине,
 Слава не поляже;
 Не поляже, а роскаже,
 Шо діялось въ світі,
 Чия правда, чия кризда 20
 И чіі ми діти.
 Наша дума, наша пісня
 Не вмре не загине...
 Отъ-де люде наша слава,
 Слава України! 25
 Безъ золота, безъ каменю,
 Безъ хитрої мови,
 А голосна та правдива,
 Якъ Господа слово.
 Чи такъ, батьку отамане? 30
 Чи правду співаю?
 Эхъ якъ би то!.. Та що й кавають?
 Кебети не маю.
 А до того въ Московщині
 Кругомъ чужі люде 35
 Не потурай, може, скажешъ,
 Та що съ того буде?
 Насміютця на псаломъ той,
 Шо виллю слёзами;

- Насміютьця, тяжко, батьку!
 Жити зь ворогами.
 Поборовся-бъ съ кацапами
 Якъ би малось сили;
 Заспівавъ би, — бувъ голосокъ, 5
 Та позички ззіли.
- Оттаке-то дихо тяжке
 Батьку ти мій, друже!
 Блужу вь снігахъ та самъ собі:
 „Ой не шуми, друже!“ 10
 Не втну більше. А ти, батьку,
 Якъ самъ здоровъ знаєшь, —
 Тебе люде поважають,
 Добрий голосъ маєшь;
 Співай же імъ, мій голубе, 15
 Про Січъ, про могиля,
 Коли яку насипали,
 Кого положили,
 Про старину, про те диво.
 Що було, минуло... 20
- Утни, батьку, щобъ нехотя
 На весь світъ почувли,
 Що діялось вь Україні
 За що погибала,
 За що слава козацькая 25
 На всімъ світі стала!
 Утни, батьку, орге сизий!
 Нехай я заплачу,
 Нехай свою Україну
 Я ще разъ побачу, 30
 Нехай ще разъ послухаю
 Якъ те море грає,
 Якъ дівчина підъ вербою
 Гриця заспіває,
 Нехай ще разъ усміхнетця 35
 Серце на чужині.
 Поки ляже вь чужу зсмяю,
 Вь чужій домовині.

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ

КОТЛЯРЕВСЬКОМУ.

Сонце гріє, вітеръ віє Съ-поля на долину; Надъ водою гне зъ вербою Червону калину :	
На калині одиноке Гніздечко гойдає....	5
А дежъ дівся соловейко? Не питай! не знає Згадай лихо — то й байдуже, Минулось, пропало	10
Згадай добре — серце вяне, Чому не осталося?... Ото жъ гляну та й згадаю: Було якъ смеркає.	
Зашебече на калині — Ніхто не минає:	15
Чи багатий, кого доля, Якъ мати дитину, Убірає, доглядає, — Не мине калину ;	20
Чи сирота, що досвіта Мусівъ уставати, Опинитця, послухає, Мовъ батько та мати Роспитують, розмовляють....	25

Серце б'єгця любо,
 И світ божий якъ великдень,
 И люде якъ люде;
 Чи дівчина, що милого
 Що день виглядає: 5
 Ряне, сохне сиротою,
 Де дітись, не знає. —
 Піде на шляхъ, подивитьця,
 Поплакати въ дози,
 Защебече соловейко. 10
 Сохнуть дрібні слѣзи, —
 Послухає усміхетця,
 Піде темнимъ гаємъ,
 Ніби зъ мнлимъ розмовляє... 15
 А вінъ знай співає,

Та дрібно, та рівно, якъ Бога благає,
 Поки вийде злодій на шляхъ поглядать,
 Зъ ножемъ у халяві... Піде луна гаємъ.
 Піде — та замовкне... на що щебетать?
 Запеклюю душу злодія ситить — 20
 Тільки стратить голосъ, добру не навчить...
 Нехай вінъ лютує, поки самъ загине,
 Поки безголовъє воронъ прокричить!..

25

Засне долина, — на калині
 И соловейко задріма,
 Повіє вітеръ по долині,
 Пішла дубровою луна,
 Луна гуляє — Божа мова: 30
 Встануть сердеги працювать,
 Підуть корови по діброві,

Вийдуть дівчата воду братъ,
 Вигляне сонце: рай та й годі!...
 Верба смієтця — свято скрізь. 35
 Злодій заплаче! — дарма, що злодій!...
 Такъ було першъ — теперъ дивись!

Сонце гріє, вітеръ віє
 Съ-поля на долину,
 Надъ водою гне зъ вербою
 Червону калину;
 На калині одиноке
 Гніздечко гойдає....
 А де дівся соловейко?...
 Не питай!... не знає!...

5

Не давно, не давно у насъ на Вираїкі
 Старий Котляревський отакъ щетававъ;
 Замокъ неборака, — сиротами кинувъ
 И гори и море, де перше співавъ,

10

Де ватагу пройдисвіта

Водивъ за собою.

15

Все осталось, все сумує,

Якъ руїни Трої...

Все сумує — тільки слава

Сонцемъ засіяла, —

Не вмире кобзарь, бо на віки

20

Їго привітала.

Будешъ, батьку, панувати,

Поки живуть люде:

Поки сонце зъ неба сяє,

Тебе не забудуть!

25

Праведная душе! прийми-жъ мою мову,
 Не мудру, та щирю, прийми, привітай:
 Не кинь сиротою, якъ кинувъ діброви, —
 Прилини до мене хоть на одно слово,
 И про Україну міні заспівай!...

30

Нехай усміхнеться душа на чужині,

Хоть разъ усміхнеться — дивлячись, якъ ти

Всю славу козацьку за словомъ єдинимъ

Переніє вь убогу хату сироти.

35

Прилинь, сизий орле, бо я одинокий

Сирота на світі вь чужому краю,

Дивлюся на море широке глибоке;

Попливъ би на той бікъ — човна не дають.
Згадаю Єнея, згадаю родину,
Згадаю, заплачу, якъ тая дитина, —
А хвилі на той бікъ идуть та ревуть....
А може я темний — не чую, не бачу; 5
Може моя доля на тімъ боці плаче,
Бо сироту всюди люде осміють.
Нехай би сміялись... та тамъ море грає
Тамъ місяць, тамъ сонце ясніше сияє,
Тамъ зъ вітромъ могла въ степу розмова — 10
Тамъ не одинокий зъ нею бувъ би я....
Праведна душе! прийми мою мову,
Не мудру, та щиру, прийми, привітай
Не кинь сиротою, якъ кинувъ діброви;
Прилини до мене хоть на одно слово, 15
Та про Україну мни заспівай.

ДО МИКОЛИ КОСТОМАРОВА.

Весенне сонечко ховалось,
Въ широкихъ хмарахъ веснянихъ;
Гостей закованихъ своїхъ
Сердечнихъ чаємъ напували,
И часовихъ переміяли. 5
Сині мундури въ часовихъ
И до дверей, на ключъ замкнутихъ,
И до решотки на вікні
Привикъ я трохи: и мині
Не жаль було давно-одбутихъ, 10
Давно похованихъ, забутихъ
Моїхъ тяжкихъ кривавихъ слёзъ;
А їх чимало розлилось
На марне поле. Хочъ - би рута —
А то нічого не зійшло. 15
И я згадавъ своє село,
Кого я тамъ, коли покинувъ...
И батько й мати въ домовині...
И серце тяжко запеклось,
Що нікому мине згадати. 20
Дивлюсь: твоя, мій брате, мати,
Чорнійша чорної землі,
Иде, зъ креста неначе знята.
Молюся: Господи, молюсь,
Хвалить Тебе не перестану, 25
Що я ні съ кимъ не поділю
Мою тюрму, мої кайдани!..

Посланіє

Славному П. І. ШАФАРИКОВІ

ПРИ ПОЕМІ „ИВАНЪ ГУСЬ“ АБО „СРЕТИКЪ.“

Запалили у сусіда
Нову добру хату
Сусіди злі; нагрілися
Та й полягли спати,
И забули теплий попілѣ
По полі розвіять... 5
Лежить попілѣ на розпутті,
А въ попелі тліє
Огню искра великого —
Тліє, не вгасає, 10
Підпаду жеде, — якъ той местникъ
Часу дожидає —
Злого часу: — Тліла искра,
Тихо дотлівала
На розпутті широкому — 15
Та й гаснути стала.

Оттакъ Німота запалила
Белику хату, и семью —
Семью Славянъ розъєднала
И вишкомъ тихо упустила 20
Усобиць лютую змію.

Позлилися ріки крові,
Пожаръ погасили,
А Нмчки пожарище
И сиріть поділили; 25
Виростади у кайданахъ

Славянські діти
 И забули невольники —
 Чиї вони діти.
 А на давнімъ пожарищі
 Искра братства тліла, — 5
 Дотлівала, дожидала
 Рукъ твердихъ та смілихъ...
 И дождалась Прозривъ-еси
 Въ попелі, глибоко,
 Огонь добрий, смілимъ серцемъ, 10
 Смілимъ, ордімъ окомъ!
 И засвітивъ, любомудре,
 Світло правди, волі...
 И Славьянъ семью велику,
 Во тьмі и неволі, 15
 Перелічивъ до одного,
 Перелічивъ трупи —
 А не Славьянъ, — и ставъ еси
 На великихъ купахъ —
 На розпутті всесвітньому — 20
 Іезекиїлемъ;
 И, о диво! трупи встали
 И очи розкрили!
 И братъ зъ братомъ обнялися
 И проговорили 25
 Слово тихої любові
 На віки и віки! —
 И потекли въ одно море
 Славянські ріки!
 Слава тобі, любомудре, 30
 Чеху — Славянине,
 Що не давъ ти потонути
 Въ німецькій пучині
 Нашій правді! Твоє море
 Славянськеє нове! 35
 Затого вже буде повне
 И поплине човенъ
 Зъ широкими вітрилами
 И добримъ кормиломъ, —

Попливе на вольнімъ морі,
 На широкихъ філяхъ!
 Слава-жъ тобі, Шафарику,
 Во віки и віки,
 Що звівъ еси въ одно море
 Славянські ріки!

5

Привітай же въ своїй славі
 И мою убогу
 Лепту — думу немудрую —
 Про Чеха святого,
 Великого мученика,
 Про славного Гуса!

10

Прийма, отче! а я нишкомъ
 Богу помолюся,
 Що бъ усі Славяне стали
 Добрими братами.

15

И синами сонця правди
 И Єретиками
 Оттакими, якъ Констанський
 Єретикъ великий!..

20

Миръ мирові подарують
 И славу во віки.

22 ноября 1845 р.
 въ Переяславі.

ДОЛЯ.

Ти не лукавила зо мною,
Ти другомъ, братомъ и сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
И въ школу, хлопця, одвела 5
До п'яного дяка въ науку:
„Учися, серденько! колись
Зъ насъ будуть люде,“ — ти сказала.
А я й послухавъ, и учивсь,
И вивчився. А ти збрехала: 10
Які зъ насъ люде?.. Та дарма!
Ми не лукавили съ тобою,
Ми просто йшли: у насъ нема
Зерна неправди за собою,
Ходімо-жъ, доленько моя, 15
Мій друже щирій, нелукавий!
Ходімо дальше: дальше слава, —
А слава — заповідь моя.

МУЗА.

И ти пречистая, святая,
Ти, сестро Феба молодая!
Мене ти въ пелену взяла
И геть у поле однесла, 5
И на могилі, середъ поля,
Якъ тую волю на роздолі,
Туманомъ сивимъ сповила, —
И колихала, и співала,
И чари діяла... И я...
О, чарівниченько моя! 10
Мені ти всюди помагала,
И всюди, зоренько моя,
Ти не марніла, ти сіяла...

Въ степу безлюднімъ, въ чужині,
Въ далекій неволі, 15
Ти въ кайданахъ пишалася
Якъ квіточка въ полі;
Изъ казарми смердячої
Чистою, святою
Вилігала, якъ пташечка, 20
И понадо мною
Полинула — заспівала,
Моя сизокрила, —
Мовъ живущою водою
Душу окропила... 25

И я живу — и надо мною
Своею Божою красою
Витаешь ти, мій херувимъ,
Золотокрилий серафимъ,
Моя порадонько святая, 5
Моя ти доле молодая!
Не покидай мене въ ночі
И въ-день, и въ-вечері, и рано —
Витай зо мною... и учи, —
Учи неложними устами — 10
Хвалити правду! — поможи
Молитву діяти до краю.
А якъ умру, моя святая,
Моя ти мати! — положи 15
Свого ти сина въ домовину,
И хоть единую слезину
Въ очахъ безсмертнихъ покажи.

СЛАВА.

А ти задріпанко, шинкарко,
Перекупко п'яна!
Де ти вь ката забарилась
Зь своїми лучами? 5
У Версалі надь злодіємъ
Наборъ розпустила?
Чи съ кимъ иншимъ мизкаєшся
Зь нудьги та зь похмілля?
Горнись-лишень коло мене 10
Та витнемо зь ляха!
Гарнесенько обіймемось,
Та любо та тихо
Пожартуємъ — чмокнемося,
Та й поберемося,
Моя крале малѣвана... 15
Во я таки й досі
Коло тебе мизкаюся:
Ти хоча й пишалась — — —
Та мені про те байдуже...
Мені, моя доле, 20
Хочь на себе надивитись
Дай, и пригорнутись
Підь криломъ твоімъ — и любо
Зь дороги заслути.

МОІМЪ СОУЗНИКАМЪ.

Згадайте, братія моя, —	
Бодай те лихо не верталось! —	
Якъ ви гарнесенько и я	
Изъ-за решотки визирали; —	
И, певне, думали: коли —	5
На раду тиху, на розмову, —	
Коли ми зійдемося знову	
На сій зубоженій землі?	
Ніколи, братія, ніколи!..	10
Зъ Дніпра у купі не пьемо,	
Розійдемось, рознесемо	10
Въ степи, въ ліси свою недолю,	
Повіруємъ ще трохи въ волю,	
А потімъ — жити почнемо	
Міжъ людьми, якъ люде ...	15
А поки те буде,	
Любітеся, брати мої,	
Україну любіте,	
И за неї безталанну	
Господа моліте.	20
Ворогівъ забудьте, дружи,	
И не проклиняйте,	
И мене въ неволі лютій	
Иногда згадайте ...	25

Чи ви ще зійдетеся знову?
 Чи вже на віки розійшлись,
 И слово правди и любви
 Въ степи-вертепи понесли?
 Нехай и такь!.. не наша мати, 5
 А довелося поважати.
 То воля Господа!.. Годить
 Смирітєся, молитєсь Богу
 И згадуйте одинь другого,
 Свою Україну любить. 10
 Любїть її, бо время люте...
 Въ останню тяжкую минуту
 За неї Господа молить!

Н Я. МАКАРОВУ.

НА ПАМ'ЯТЬ 14 СЕПТЯВРЯ 1860.

Барвінокъ цвївъ и зеленївъ,
 Слався, ростїявся, — 15
 Та недосвітє передь світємъ
 Въ садочокъ укрався.

Потоптавъ веселї квіти,
 Побивъ, поморозивъ...
 Шкода того барвіночка 20
 Й недосвіта шкода!

СОНЪ.

МАРЪА АЛЕКСАНДРІЕВНА І МАРКОВИЧКА.

На панщине пшеницю жали,
Втомилися и спочивають.
Пішла въ снопи, пошкандибала,
Ивана сина годувать —
Вдно сповитее кричало 5
У холодочку підъ снопомъ.
Розповіла, погодувала,
Попестила й ніби сномъ
Надъ сномъ сидя задрімала.
И снитця їй той синъ Иванъ 10
И вродливий и багатий,
Та вольний, бачитця; бо й самъ
Уже не панський а на волі —
Та на своїмъ веселімъ полі
Таки свою пшеницю жнуть 15
А діточки обідъ несуть...
И усміхалася небога
Прокинулась — нема нічого!
На сина глянула, взяла
Его тихисенько сповила 20
Тай щобъ до ланового
Ще копу дожинать пішла.

ЗАВІЩАННЄ.

Якъ умру, то поховайте
Мене на могилі
Середъ степу широкого
На Вкраїні милій,
Щобъ дани широкополі
И Дніпро и кручі
Були видні, було чути
Якъ реве ревучий,
Якъ понесе зъ України
У синєе море
Кровъ ворожу... оттогді я
И дани и гори
Все покину и полечу
До самого Бога
Молитися... А до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
И ражою злою кровью
Волю окропіте!
И мене въ семзі великій
Въ семзі вольній новій
Не забудьте пам'янути
Не злимъ, тихимъ словомъ.

5

10

20

ДУМКИ.

I.

Не для людей и не для слави,
Мережані та кучеряві
Оці вірши віршую я; —
Для себе, братія моя.

Мені легшає въ неволі, 5
Якъ я їх складаю:
Зъ-за Дніпра, мовъ, далекого
Слова прилітають
И стелютця на папері,
Плачучи, сміючись, 10
Мовъ ті діти, и радують
Мою сиру душу —
Убогую... Любо мині —
Любо мині зъ ними,
Мовъ батькові багатому 15
Зъ дітками малими.
И радий я, и веселий,
И Бога благаю,
Щобъ не приспавъ моїхъ дітокъ
Въ далекому краю: 20
Нехай летять до-домоньку
Легенькні діти;
Та розкажуть — якъ-то тяжко
Було імъ на світі...
И въ сембі веселій, тихій, 25
Дітей привітають,

И сивою головою
 Батько покиває;
 Мати скаже: бодай тії
 Діти не родились,
 А дівчина подумає:
 Я їхъ полюбила.

5

II.

Тече вода въ синє море,
 Та не витікає,
 Шука козакъ свою долю,
 А долі немає.
 Пішовъ козакъ світъ за очи;
 Грає синє море.
 Грає серце козацькеє,
 А думка говорить:
 „Куди ти йдешъ не спитавшись?
 На кого покинувъ
 Батька, неньку старенькую,
 Молоду дівчину?
 На чужині не ті люде, —
 Тяжко зъ ними жити!
 Ні съ кимъ буде поплакати,
 Ні поговорити.“

10

15

20

Сидить козакъ на тімъ боці, —
 Грає синє море.
 Думавъ, доля зустрінетця, —
 Спіткалося горе.
 А журавлі летять собі
 До-дому ключами.
 Плаче козакъ, — шляхи биті
 Заросли тернами.

25

30

III.

- Вітре буйний, вітре буйний!
 Ти зь моремъ говоришь, —
 Збуди ёго, заграй ти зь нимъ,
 Спитай сине море.
 Воно знає, де мій милий, 5
 Бо ёго носило;
 Воно скаже, сине море,
 Де ёго поділо.
 Коли милого втопило,
 Розбий сине море: 10
 Піду шукать миленького
 Втоплю своє горе,
 Втоплю свою недоленьку...

 Найду ёго, пригорнуся,
 На серці зомлію. 15
 Тоді хвиле, неси зь милимъ,
 Куди вітеръ віє!
 Коли жь милий на тімъ боці,
 Буйнесенький, знаєшь, 20
 Де вінъ ходить, що вінъ робить:
 Ти зь нимъ розмивляєнь.
 Коли плаче, то й я плачу;
 Коли ні, — співаю:
 Коли жь згинувъ чорнобривий, 25
 То й я погибаю.
 Тоді неси мою душу
 Туди, де мій милий,
 Червоною калиною
 Поставъ на могилі. 30
 Буде легше вь чужімъ полі
 Сироті лежати:
 Буде надъ нимъ ёго мила
 Квіткою стояти.
 И квіткою й кадиною 35
 Цвісти надъ нимъ буду,

Щобъ не пекло чуже сонце,
 Не топтали люде.
 Я въ-вечері посумую,
 А въ ранці поплачу.
 Зійде сонце — утру слёзи,
 Ніхто й не побачить! 5
 Вітре буйний, вітре буйний!
 Ти зъ моремъ говоришъ —
 Збуди ёго, заграй ти зъ нимъ,
 Спитай сине море... 10

IV.

Тяжко-важко въ світі жити
 Сирутi безъ роду:
 Нема куди прихилитця. —
 Хочъ зъ гори та въ воду!
 Утопився бъ молоденький, 15
 Щобъ не нудить світомъ:
 Утопився бъ, — тяжко жити,
 И нема, де дігись.
 Въ того доля ходить полемъ —
 Колоски збирає; 20
 А моя десь, ледащиця,
 За моремъ блукає.
 Добре тому багатому:
 Ёго люде знають;
 А зо мною зострінутця — 25
 Мовъ не добачають.
 Багатого губатого
 Дівчина шанує;
 Надо мною, сиротою,
 Смієтця, кепкує. 30
 „Чи я жъ тобі не вродливий,
 Чи не въ тебе вдався,
 Чи не люблю тебе широ,

Чи съ тебе сміявся?
 Люби жъ собі, мое серце,
 Люби, кого знаєшь,
 Та не смійся надо мною,
 Якъ коли згадаєшь. 5
 А я піду на край світа...
 На чужій сторонці
 Найду кращу, або згину,
 Якъ той листъ на сонці.“

Пішовъ козакъ сумуючи — 10
 Нікого не кинувъ;
 Шукавъ долі въ чужімъ полі,
 Та тамъ и загинаувъ
 Уміраючи дивився,
 Де сонечко сяє... 15
 Тяжко-важко умірати
 У чужому краю!

V.

На що мині чорні брови,
 На що карі очи, 20
 На що літа молодні,
 Веселі дівочі?
 Літа мої молодні
 Марно пропадають,
 Очи плачуть, чорні брови 25
 Одъ вітру лянють.
 Серце вяне, нудить світомъ,
 Якъ пташка безъ волі.
 На що жъ мині краса моя,
 Коли нема долі? 30
 Тяжко мині сиротою
 На сімъ світі жити;

Свої люде — якъ чужі,
Ні съ кимъ говорити;
Нема кому распитати,
Чого плачуть очи;
Нема кому розказати, 5
Чого серце хоче,
Чого серце, якъ голубка,
День и нічъ воркує;
Ніхто ёго не питає,
Не знає, не чує. 10
Чужі люде не спитають —
Та й на що питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плачъ же, серце, плачте, очи. 15
Поки не заснули,
Голоснійше, жалібнійше.
Щобъ вітри почули,
Щобъ понесли буйнесенькі
За синее море, 20
Чорнявому зрадливому
На лютеє горе!

VI.

Козацька доля.

На що мені женитися?	
На що мені братись?	
Будуть зь мене молодого	
Козаки сміятись.	
„Оженився“ вони скажуть,	5
„Голодний и голій,	
Занапастивь, нерозумний,	
Молодую волю!“	
Воно й правда. — Що жь діяти?	
Навчіть мене люде.	10
Ити хнба до вась вь найми?	
Чи до ладу буде?	
Ні, не буду чужі волн	
Пасти-заганяти;	
Не буду я вь чужій хаті	15
Тещу поважати;	
А буду я красуватись	
Вь голубімь жупані	
На конику вороному	
Передь козаками.	20
Найду собі чорнобрівку	
Вь степу при долині —	
Високою могилоньку	
На тій Україні.	
На весілле товариство	25
Вийде погуляти,	
Та винесе самопали,	
Викотить гармати.	
Якь понесуть товариша	
Вь новую світлицю,	30
Загомонять самопали	
Гукнуть гаківниці.	
Якь положать отамана	
Вь новій хаті спати,	

Заголосить, якъ та мати,
Голосна гармата.
Гукатиме, кричатиме
Не одну годину,
И рознесе тую славу
По всій Укнаїні.

5

Надъ Араломъ, 1849.

VII

Зійшлись, побрались, поєднались,
Помолоділи, підросли,
Гаєкъ, садочокъ розвели
Кругомъ хатини. И пишались
Неначе князі. Діти грались,
Росли собі та виростали...
Дівчатокъ москалі украли,
А хлопцівъ въ москалі забрали,
А ми неначе розійшлись —
Неначе брались — не єднались.

10

15

VIII.

Росли у купочці: зросли:
Сміялись, грались неперестали...
Неначе справді розійшлись...
Зійшлись незабаромъ: побрались;
И тихо, весело пройшли
Душею-серцемъ неповідинні
Ажъ до самої домовини...
А міжъ людьми вони жили!

20

Подай же й памъ, всещедрий Боже,
Оттакъ цвієти, оттакъ рости,

25

Такъ одружитися и йти —
 Не сварячись въ тяжкій дорозі
 На той світъ тихий перейти.

25 нов. 1860.

Петр.

IX.

Не вернувся изъ походу
 Гусаринь-москаль.
 Чого жь мені ёго шкода,
 Чого ёго жаль?
 Що на ёму жупань куций, 5
 Що гусаринь чорноусий,
 Що Машою звавъ?
 Ні, не того міні шкода;
 А марніє моя врода —
 Люде не беруть; 10
 А на улиці дівчата
 Насміхаютьця прокляті —
 Гусаркою звать!..

X.

Титарівна — Немирівна
 Гаятує хустину, 15
 Та колише московщина —
 Малую дитину.
 Титарівна — Немирівна
 Людьми гордувала...
 А москаля-пройдисвіта 20
 Нищечкомъ вітала!
 Титарівна — Немирівна
 Почестного роду...
 Виглядає пройдисвіта
 Москаля зъ походу. 25

XI.

На великдень, на соломі Проти сонця, діти Грались собі крашанками Та й стали хвалитись Обновами. Тому къ святкамъ	5
Зъ лиштвою пошили Сорочечку, а тій стѣжку, Тій стрічку купили; Кому шапочку смушеву, Чобітки шкапові,	10
Кому свитку... Одна тільки Седить безъ обмови Сиріточка, рученята Сховавши въ рукава.	
— <i>Мині мати купувала,</i>	15
— <i>Мині батько справивъ.</i> — <i>А мині хрещена мати</i> <i>Лиштву вишивала.</i>	
„ <i>А я въ попа обідала,</i> <i>Сирітка сказала...</i>	20

XII.

Ой по горі роменъ цвіте, Долиною козакъ иде Та у журби питається: Де та доля пишається?	
Чи то въ шинкахъ зъ богачами, Чи то въ степахъ съ чумаками, Чи то въ полі на роздолі Зъ вітромъ віється по волі?	25
Не тамъ, не тамъ, друже брате! У дівчини въ чужій хаті, У рушничку та въ хустині Захована въ новій скрині.	30

XIII.

Тече вода съ-підъ явора
 Яромъ на долину,
 Пишаецця надъ водою
 Червона калина;
 Пишаецця калинонька,
 Яворъ молодіе,
 А кругомъ їхъ верболози
 Й дози зеленіють.

5

Тече вода изъ-за гаю
 Та по-підъ горою;
 Хвѣпошутця качаточка
 Поміжъ осокою;
 А качечка впливає
 Съ качуромъ за ними,
 Ловлять ряску — розмовляють —
 Зъ дітками своїми.

10

15

Тече вода край города:
 Вода ставомъ стала;
 Прийшло дівча воду брати —
 Брало, заспівало;
 Вийшли съ хати батько й мати
 Въ садокъ погуляти —
 Порадитись — кого бъ то імъ
 Своімъ зятемъ звати?

20

Петер. 7 Нояб. 1860.

XIV.

Якби мині, мамо, намісто
 То пішла бъ я завтра на місто, —
 А на вѣсті, мамо, на місті —
 Тамъ музика грає троїста;
 А дівчата съ парубками
 Кохаютьця... Мамо! мамо!
 Безталанна я!

25

30

Ой пійду я Богу помолюся,
 Та пійду я у найми наймуся,
 Та куплю я, мамо, черевники,
 Та найму я троїсті музики:
 Нехай люде не здивують,
 Якъ я, мамо, потанцюю...
 Долецько моя!

5

Не дай міні вікъ дівувати,
 Коси мої плести-заплітати,
 Бровенята дома зносити,
 Въ самотині віку дожити...
 А поки я заробляю —
 Чорні брови полиняють...
 Безтаданна я!

10

XV.

Ой умеръ старий батько
 И старенькая мати,
 Та нема кому широї
 Тої радоньки дати...

15

Що міні на світі

Сироті робити:

Чи йти въ люде жити,

Чи дома журитись?

20

Ой пійду я въ гай зелений

Посажу я руту:

Якъ що зйде моя рута,

Остануся тут;

25

Прийде милий въ мою хагу

Хазяїновати;

А якъ же пі — то я пійду

Долськии шукати...

30

Посходила тая рута,

Въ гай зеленіє...

А дівчина сиротина:

У наймахъ марніє!

XVI.

На городі коло броду
 Барвінокъ не сходить;
 Чомусь дівчина до броду
 По воду не ходить.

На городі коло тину
 Сохне на тичині
 Хміль зелений; не виходить
 Дівчина съ хатини

На городі коло броду
 Верба похилилась;
 Зажурилась чорнобрива —
 Тяжко зажурилась.

10

Плаче-плаче та ридає,
 Якъ рибонька бьетця...
 А надъ нею, молодою,
 Поганецъ смієтця.

15

XVII.

Надъ Дніпрою сагою
 Стоїть яворъ міжъ лозою,
 Міжъ лозою зъ ялиною,
 Зъ червоною калиною.

20

Дніпро берегъ рие-рие,
 Яворові корічъ мие:
 Стоїть старий, похилився,
 Мовъ козакъ той зажурився, —

Шо безъ долі, безъ родини
 Та безъ вірної дружини,
 Безъ дружини и надії
 Въ самотині посивіє!

25

Явіръ каже: похплюся,
 Та въ Дніпріві скупаюся;
 Козакъ каже: погуляю,
 Та любоі пошукаю.

А калина зъ ялиною
 Та гнучкою лозиною,
 Мовъ дівчаточка изъ гаю
 Вихожаючи, співають, —

5

Повбірані, завітчені
 Та съ таланомъ заручені,
 Думки-гадоньки не мають —
 Вьютця-гнутця та співають...

10

Петер. 24. червця 1860.

XVIII.

Якьби мні черевики,
 То пішла бь я на музики, —
 Горенько мое!

15

Черевиківъ немає;
 А музика грає, грає,
 Жалю завдає!

Ой пійду я боса полемъ,
 Пошукаю свою долю, —
 Доленько моя!

20

Глянь на мене чорнобриву,
 Моя доле не правдива,
 Безталанна я!

Дівчаточка на музикахъ
 У червонихъ черевикахъ...
 Я світомъ нужу...

25

Безъ роскоши, безъ любови,
 Зношу свої чорні брови —
 У наймахъ зношу!..

30

XIX.

Вечір' вь Україні.

Садокъ вишневий коло хати;
Хрущі надъ вишнями гудуть;
Плугаторі съ плугами йдуть;
Співають идучи дівчата,
И матери вечеряти жидуть

5

Сем'я вечера коло хати;
Вечірня зіронька встає;
Дочка вечерять подає,
И мати хоче научати,
Такъ соловейко не дає.

10

Поклала мати коло хати
Маленькихъ діточокъ своїхъ;
Сама заснула коло їхъ;
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затихъ.

15

XX

Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?
— Почорніло я відъ крові
За вольную волю.
Кругъ містечка Берестечка
На чотирі милі,
Мене славні Запорожці
Своїмъ трупомъ вкрили.
Та ще мене гайворони
Укрили съ півночі...
Клюють очі козацькні,
А трупу — не хочуть.
Почорніло я зелене
Та за вашу волю...

20

25

Я зновъ буду зеленіги,
 А ви вже ніколи,
 Не вернетесь на волю...
 Будете орати
 Мене съ-тиха, та орючи
 Долю проклинати,..

5

XXI.

Въ ночи.

Випьешъ чарку — стрепенешся,
 Випьешъ другу — хаменешся,
 Випьешъ третю — въ очахъ сьє,
 Дума думу наганяє.

10

XXII.

Поставлю хату и кімнату,
 Садокъ-раєчокъ насажу;
 Посижу я и похожу
 Въ своїй маленькій благодаті,
 Та въ одині — самотині
 Въ садочку буду спочивати...
 Приснятця діточки мині,
 Веселя приснитця мати,
 Давне — колишній та ясний
 Приснитця сонъ мині... и ти!..
 Ні, я не буду спочивати,
 Бо й ти приснишся! И малый
 Раєчокъ мій, спідтиха-тиха
 Підкрадешся, наробишъ лиха, —
 Запалишъ рай мій самотній.

15

20

25

Петер. 27 септ. 1860.

XXIII.

Пустка.

(М. С. Щепкмяу).

Заворожи мнї волхве
 Друже сивоусий!
 Ти вже серце занечатавъ,
 А я ще боюся...
 Боюся ще погорїлу 5
 Хату руйновати,
 Боюся ще, мій голубе,
 Серце поховати...
 Може вернетця, надїя 10
 Съ тїєю водою
 Цїлющою, живущою —
 Дрїбною слёзою,
 Може вернетця въ некриту
 Пустку зимовати,
 И укрие и нагрїе 15
 Погорїлу хату, —
 И вимете и вимие
 И свїтло засвїтить;
 Може ще разъ прокинутця
 Мої думи — діти; 20
 Може ще разъ пожурюся,
 Зъ дітками заплачу;
 Може ще разъ сонце правди
 Хочъ крізь сонъ побачу!

Київъ 1846.

XXIV

На рїздво.

Не до дому въ ночі йдучи 25
 Съ куминої хати
 И не спати лягаючи,

Згадай нене, брате :
 А якъ прийде нудьга въ гост
 Та й на нічъ засяде,
 Оттогді мене, мій брате,
 Зови на пораду : 5
 Оттогді згадай въ неволі
 Далеко надъ моремъ
 Свого друга веселого,
 Якъ вінъ горе боре,
 Якъ вінъ свої думи тяжкі 10
 И серце убоге
 Заховавши, ходить собі
 Та молитця Богу.
 Ти згадає Україну
 И тебе, мій друже, 15
 Та иноді й зажуритця...
 Звичайно, не дуже,
 А такъ тільки... бо на-дворі...
 Наступає свято...
 Тяжко тее, друже, свято 20
 Самому стрічати
 У пустині!.. Завтра рано
 Заревуть дзвіниці
 Въ Україні, завтра рано
 Зберутця, молитись 25
 Люде добрі, завтра рано
 Зависе голодний
 Звірѣ въ пустині, та повіє
 Ураганъ холодний
 И занесе снігомъ білимъ 30
 Курінь, мою хату...
 Оттакъ мені доведетця
 Свято зустрічати!

Кось- Араль,
 на Аралському морі,
 24 грудня 1848.

XXV.

Хатина.

Не молилася за мене,
 Поклони не клала
 Моя мати; а такъ собі
 Мене повивала
 Співаючи: „Нехай росте
 Та здорове буде!“ 5
 И вирісь я, хвалить Бога,
 Та не вилізе вь люде.
 Лучше бь було не родити,
 Або утопити, 10
 Якъ мавъ би я у недолі
 Господа гнівити.

А я такъ мало-небагато
 Благовъ у Бога, — тільки хату,
 Одну хатиночку вь гаю, 15
 Та дві тополі коло неї,
 Та безталанную мою...
 Мою Оксаночку, щобъ зь нею
 У двохъ дивитися зь гори
 На Дніпръ широкий, на яри 20
 Та на лани золотополі,
 Та на високі могили, —
 Дивитися, думати, гадать:
 Коли-то їхъ понасипали?
 Кого тамъ люде поховали? 25
 И вь двохъ тихенько заспівать
 Ту думу сумную, недавну
 Про лицаря того гетьмана,
 Що на огні Ляхи спекли. —
 А потімъ би зь гори зійшли, 30
 По-надъ Дніпромъ у темнімъ гаї
 Гуляли бь, поки не смеркає,
 Поки миръ божий не засне,

Поки зь вечірнєю зорєю
 Не зійде місяць надъ горою
 Тумаць на лань не прожене, —
 Ми бь подивились, помолились,
 И розмовляючи пішли бь
 Вечеряти вь свою хатину.

5

Надъ Каспиемъ, 1850.

XXVI.

До зорі.

(изъ поеми).

Зоре моя вечірняя,
 Зійди надъ горою,
 Поговоримъ тихесенько
 Вь неволі сь собою. 10
 Розкажи, якъ за горою
 Сонечко сідає,
 Якъ у Дніпра веселочка
 Воду позичає; 15
 Якъ широка сокорина
 Віти розпустила,
 А надъ самою водою
 Верба похилилась —
 Ажъ по воді розіслала
 Зелені віти, 20
 А на вітахъ гойдаютьця
 Нехрещені діти;
 Якъ у полі на могилі
 Вовкудакъ ночує,
 А сичъ вь лісі та на стрісі 25
 Недолю віщує;
 Якъ сонъ-трава при долині
 Вь ночі розцвітає...

А про дюдєй... та нехай їх!
 Я їх, добрихъ, знаю,
 Добре знаю!.. Зоре моя,
 Мій друже єдиний!
 Ти не знаєшь, що дієтця
 Въ насъ на Україні,
 А я знаю, и роскажу
 Тобі — й спать не ляжу,
 А ти завтра тихесенько
 Богові роскажешъ.

5

0

Нижній-Новгородъ, 1858.

XXVII.

Сестрі.

Минаючи убогі села
 По-надъ Дніпрянські невеселі,
 Я думавъ: де жъ я прихилиюсь,
 И де подінуся на світі?..
 И снитця сонъ мені... дивлюсь:
 Въ садочку, квітами повита,
 На пригорі собі стоїть —
 Неначе дівчина — хатина:
 Дніпро геть-геть собі роскинувсь!
 Сієе батько та горить!
 Дивлюсь: у темному садочку,
 Підъ вишнею, у холодочку,
 Моя єдина сестра,
 Многострадалиця святая,
 Неначе въ раі, спочиває,
 Та зъ-за широкого Дніпра
 Мене, небога виглядає.

15

20

25

И їй здаєтця — виринає
 Зъ-за філі чозень... доплива...

И въ филі човенъ порина...
 — Мій братіку! моя ти доле! —
 И ми прокинулися: ти —
 На панщині! а я — въ неволі!..
 Отакъ намъ довелось йти
 Ще зъ малечку, колючу ниву!
 Молися сестро! будемъ живі,
 То Богъ поможе перейти.

5

Черкаси, 20 Липця 1859.

XXVIII.

И широкою долину,
 И високою могилу,
 И вечірнюю годину,
 И що снилось-говорилось —
 Не забуду я.

10

Та що съ того?... не побрались: —
 Розійшлися, мовъ не знались...
 А тимчасомъ дороги
 Літа наші молоді
 Марне пронеслись.

15

Помарніли ми обое,
 Я — въ неволі, ти — вдовою,
 Не живемъ, а тільки ходимъ
 Та згадуемъ тиі годн,
 Якъ жили колись.

20

XXIX.

На память 5 августа 1860.

Моя ти любо! мій ти друже!
 Не ймуть намъ віри безъ хреста.

25

Не ймуть намъ віри безъ попа,
Раби — невольники — недужі!

— —

— — Збрешуть люде —
Одурять! Не одурить Богъ: 5
Карать и миловать не буде;
Ми не раби ёго: ми — люде...
Моя ти любо! усміхнись,
И вольную святую душу
И руку вольную, мій друже, 10
Подай міні... то перейти
И Вінъ поможе намъ калюжу,
Поможе й лихо донести
И поховать лихе, дебеле,
Въ хатині тихій и веселій. 15

Стрільна. 5 авгус. 1860.

XXX.

Минають дні, минають ночі
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя... гаснуть очі;
Заснули думи, серце спить;
И все заснуло, — и не знаю, 20
Чи я живу, чи доживаю,
Чи такъ по світу волочусь,
Бо вже й не плачу й не сміюсь...

Доле, де ти? доле, де ти?
Нема ніякої! 25
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!

Не дай спати ходячому,
Серцемъ завмірати,

И гнилою колодою
 По світу валяться ;
 А дай жити — серцемъ жити
 И Тебе хвалити, 5
 И твій світъ нерукотворний
 И людей любити...

Страшно власти у кайдани,
 Умірять въ неволі ;
 А ще гірше — спати, спати, 10
 И спати на волі,
 И заснути на вікъ-віки,
 И сліду не кинуть
 Ніякого!.. одинаково —
 Чи живъ, чи загинувъ... 15

Доле, де ти? доле, де ти?
 Нема ніякої!
 Коли доброї жаль, Боже,
 То дай злої, злої!..

XXXI.

Не женися на багатій, бо вижене съ хати; 20
 Не женися на убогій, бо не будешъ спати.
 Оженись на вольній волі, на козацькій долі;
 Яка буде, така й буде, — чи гола, то й гола —
 Та ніхто не розважає, ніхто не питає:
 Чого болить? и де болить? — самъ про тее знаєшь. 25
 „У двохъ,“ кажуть, „плакати - мовъ легше ниначе“...
 Брешуть люде, — легше плакати, якъ ніхто небачить...

XXXII.

Не завидуй багатому: багатий не має
 Ні приязни, ні любови, — вінъ все те наймає;

Не завидуй могучому, бо той заставляє;
 Не завидуй и славному: славний добре знає,
 Що не ёго люде любять, а ту тяжку славу,
 Що вінъ кровью та слёзами виле на забаву. 5
 И молоді якъ зійдутця, то любо, та тихо,
 Якъ у раю, — а дивишся: ворущитця лихо...
 Не завидуй же нікому, — дивись кругомъ себе:
 Нема раю на всімъ світі, — хиба що на небі?..

XXXIII.

Чого міні тяжко? чого міні нудно? 10
 Чого серце плаче ридає, кричить —
 Мовъ дитя голодне?... Серце мое трудне!
 Чого ти бажаєшь? що въ тебе болить?
 Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочєшь?
 Засни, мое серце, на віки засни, 15
 Невкритє, голодне... а людъ навісний
 Нехай скаженіє... закрой, серце, очи!..

XXXIV.

Вітеръ въ гаі нагинає
 Лозу и тополю,
 Лама дуби, котить полемъ 20
 Перекоти-поле...
 Такъ и доля: того лама,
 Того нагинає, —
 Мене котить — и де сніинть
 И сама не знає!.. 25

У якому краї меме заховують,
 Де я прихилюся — на віки засну?..
 Коли нема долі, нема талану,
 То нікого й кинуть... нікто не згадає —
 Не скаже хоть на сміхъ: нехай спочиває, — 30
 Тільки ёго й долі, що рано заснує!..

XXXV.

Въ неволі тяжко, — хоча й волі,
 Сказать по правді, не було, — 5
 Та все таки якось жилосьь,
 Хоть на чужому — та на полі;
 Теперъ же злої тієї долі
 Якъ Бога ждати довелось;
 И жду її, и виглядаю, 10
 Дурний свій розумъ проклинаю,
 Що дався дурнямъ одурить —
 Въ калюжі волю утопить...
 Холоне серце, якъ згадаю,
 Що не въ Україні поховають, 15
 Що не въ Україні буду жить,
 Людей и Господа любить.

XXXVI.

За думою дума роємъ вилітає,
 Одна давить серце, друга роздирає
 А третія тихо — тихесенько плаче 20
 У самому серці — и ніхто не бачить.
 Кому жь її покажу я?
 И хто тую мову
 Привітає, угадає
 Великеє слово? 25
 Всі оглухли — похилились
 Въ найданахъ — байдуже...
 Ти смієшся, а я плачу,
 Великий мій друже.
 А що вродить зъ того плачу? 3
 Болиголовъ, брате...

— — —
 Нехай, брате! а ми будемъ
 Сміятись та плакати.

XXXVII.

И небо не вмите, и заспані філі,
 И по-надь берегомъ геть-геть,
 Неначе п'яний, очереть
 Безъ вітру гнетця... Боже милий!
 Чи довго буде ще мені
 Въ оцій не-замкнутій тюрмі,
 По-надь оцімъ нікчемнимъ моремъ,
 Нудити світомъ?.. Не говорить,
 Мовчить и гнетця, мовъ жива,
 Въ степу пожовкля трава, —
 Не хоче правдоньки сказати...
 А більше ні-въ-кого спитати.

5

10

XXXVIII.

И досі снитця — підъ горою
 Міжъ вербами, та надъ водою,
 Біленька хаточка; сидить,
 Неначе й досі, сивий дідь
 Коло хатиночки, и бавить
 Хорошее та кучеряве
 Свое маленькее внуца.
 И досі снитця: вийшла съ хати
 Веселая, сміючись, мати,
 Цілує діда и дитя —
 Ажъ тричі весело цілує,
 И спать несе; а дідь сидить
 И усміхаєтця, — и съ тиха
 Промовить нишкомъ: „де жъ те лихо?
 Печалі тні, вороги?..“
 И нищечкомъ старий читає,
 Перехрестившись, „Отче-нашъ...“
 Крізь верби сонечко сіяє
 И тихо гасне... день погасъ, —
 И все почило... Сивий въ хату
 И самъ пішовъ отпочивати.

15

20

25

30

XXXIX.

За сонцем хмаронька пливе,
 Червоні поли розстеляє,
 И сонце спатоньки зове
 У синє море; покриває

Рожевою пеленою, 5
 Мовъ мати дитину...
 Очамъ любо... годиночку —
 Малюю годину —
 Ніби серце одпочине,
 Зъ Богомъ заговорить... 10
 А туманъ — неначе ворогъ —
 Закриває море
 И хмароньку рожевую, —
 И тьму за собою
 Розстиляє туманъ сивий, 15
 И тьмою німою
 Оповне тобі душу,
 Й не знаєшь де дітись,
 И ждешь ёго — того світу,
 Мовъ матери діти... 20

XL

Якъ маю я журитися —
 Докучати людямъ,
 Пійду собі світъ за-очі!:
 Що буде, те й буде!
 Найду долю — одружуся, 25
 Не найду — втоплюся,
 Та не продамсь я нікому,
 Въ найми не наймуся.

Пішовъ же я світъ за-очі...
 Доля заховалась, 30

А воленьку люде добрі
 И не торгували,
 А безъ торгу закинули
 Въ далеку неволю.

— —

5

XLI.

Въ неволі въ самоті немає —
 Нема съ кимъ серце поеднать :
 То самъ собі оце шукаю
 Когось-то, зъ нимъ щобъ розмовлять, —
 Шукаю Бога, а нахожу 10
 Таке, що цурь ёму й казать...
 Отъ-що зробили зъ мене годи
 Та безталанне!.. та ще й те,
 Що літечко мое святе
 Минуло марно, що немає 15
 Ніже единого случая,
 Що бь до-ладу було згадать...
 А думу треба розважать, —
 Бо їй такъ хочетця, такъ просить,
 Хочь слова тихого!.. не чуть... 20
 И, мовь у полі сінгь заносить
 Неохолонувший ще трупь.

XLII.

Лічу въ неволі дні и ночі,
 И лікь забуваю!
 О Господи! якъ то тяжко
 Тії дні минають! 25
 А літа пливуть за ними,
 Пливуть собі стиха,
 Забирають за собою

И добро и лихо,
 Забирають, не вертають
 Ніколи, нічого...
 И не благай! бо пропаде
 Молитва...

5

Каламутними болотами,
 Між бур'янами, за годами
 Три годи сумно протекли;
 Багато де-чого взяли
 Зь моєї темної комори,
 И вь море нишкомъ однесли
 И нишкомъ проковтнуло море
 Мое не злато-серебро,
 Мої літа — мое добро,
 Мою нудьгу, мої печалі —

10

Тії незриміі скрижалі
 Незримимъ писані перомъ...
 Нехай гнилими болотами
 Течуть собі між бур'янами
 Літа невольничі! А я...
 (Такая заповідь моя)

15

Посижу, трошки погуляю,
 На степь, на море подивлюсь,
 Згадаю дещо, заспіваю,
 Та й зновъ мережать захожусь
 Дрібненьку книжечку... Рушаю!..

20

25

XLIII.

Посажу коло хатини,
 На споминь дружині,
 И яблунку и грушечку,
 На споминь єдиній!
 Богъ дасть, виростуть. Дружина
 Підь древами тими
 Сяде собі вь холодочку
 Зь дітками малими.

30

А я буду груші рвати,
Діткамъ подавати...
Зъ дружиною единою
Тихо розмовляти...

— Тоді, серце, якъ бралися,
Сі дерева садивъ я...
Щасливий я! — И я друже,
Зъ тобою щаслива!

5

XLIV.

Породила мене мати
У високихъ у палатахъ, —
Шовкомъ повила;
У золоті, въ оксамиті,
Мовъ та ктіточка укрита,
Росла я, росла.

10

И виросла я на диво:
Кароока, чернобріва,
Білолиця я. —

15

Убогого полюбила, —
Мати закімъ не пустила, —
Остала ся я, —

20

У високихъ у палатахъ.
Увесь вікъ свій дівовати...
Недоля моя!

Якъ билина при долині,
Въ одинокій самотині
Старіюся я;

25

На світъ Божий не дивлюся,
Ні до кого не горнуся,
А матіръ стару...

Срости мене моя мати!
Буду тебе проклинати
Поки не умру...

30

XLV.

По улиці вігерь віє
 Та снігъ замітає.
 По улиці по підь тинюю
 Вдова шкандибає — 5
 Підь дзвіницю сердешная
 Руки простягати
 До тихъ самихъ, до багатихъ,
 Що сина въ салдати
 Позаторікъ заголили... 10
 А думала жити, — 10
 Хочъ на старість у невістки
 Въ добрі одпочити...
 Не довелось! Виблагала
 Тую копійчину...
 Та пречистій поставила 15
 Свічку за сина.

XXLVI.

Закувала зозуленька
 Въ зеленому гаї;
 Заплакала дівчинонька — 20
 Дружини не має.
 А дівочі молоді
 Веселі літа,
 Які квіточки за водою,
 Пливуть съ сёго світа.

XLVII.

Ой сяду я підь хатою, 25
 На улицю гляну,

Якъ то ти дівчаточка
 Безъ своєї Ганни,
 Безъ Моєї Ганусеньки
 У хрешика грають;
 И граютьця не весело, 5
 И не такъ співають
 Дівчаточка... А моєї
 Голубки не має:
 У свекрухи десь воркує,
 Мене виглядає. 10

XLVIII.

Туманъ, туманъ долиною —
 Добре жити зъ родиною,
 А що лучче за горою,
 Зъ дружиною молодою. 15
 Сй пійду я темнимъ гаємъ —
 Дружиноньки пошукаю.
 Де ти? де ти? озовися!
 Прийди, серце, пригорнися!
 Нумо, серце, лицятися 20
 Та поїдемъ вінчатися,
 Щобъ не знали батько й мати,
 Де ми будемъ ночувати.
 Одружились, заховались...
 Бодай були не кохались! 25
 Легше було бь самій жити,
 Якъ съ тобою вь світі битись.

XLIX.

Ой люлі, люлі, моя дитино,
 Вь день и вь ночі...
 Пійдешь, мій сину по Україні
 Нась кленучи. 30

- Сину мій, сину! не клени тата,
Не помяни.
- Мене, прокляту, я — твоя мати, —
Мене клени...
- Мене не стане, — не йди міжъ люде,
Иди у гай. 5
- Гай не спитає и бачить не буде...
Тамъ и гуляй.
- Найдешъ у гаї тую калину,
То пригорнись... 10
- Бо я любила, моя дитино,
Іі колись.
- Якъ пійдешъ въ села, у тиї хати,
То не журись:
- А якъ побачишъ зъ дітками матірѣ,
То — не давись! 15

L.

- Зацвіла въ долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина 20
- Любо, любо стала, —
Пташечка зраділа
И зашебетала...
- Почула дівчина
И, въ білій свитині,
Зъ біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину. 25
- И вийшовъ до неї
Зъ зеленого гаю 30
- Козакъ молоденький,
Цілує, вітає, —
И йдуть по долині
И йдучи співають.

Як діточок двоє,
 Підь тую калину
 Прийшли, посідали,
 И поцілувались...
 Якогожь ми раю
 На світі благаємь? —

5

ЛІ.

Колись дурною головою
 Я думавъ: горенько зо мною!
 Якъ доведеться въ світі жить,
 Людей и Господа хвалить?...
 Въ багні колодою гнидою
 Валятись, старітись, гнить,
 Умерши — й сліду не покинуть
 На (обезславленій) землі!...
 О горе, горенько мені!
 И де я въ світі заховаюсь?
 Шо-день Пилати распинають,
 Морозять, шкварять на огні!...

10

15

21 Юня 1859 р.

Черкаси.

ЛІІ.

На Україну.

Немає гірше якъ въ неволі
 Про волю згадувать. А я
 Про тебе, воленько моя,
 Оце нагадую. Ніколи
 Ти не здавалася мені
 Такою свіже-молодою
 И прехорошою такою,
 Якъ на далекій чужині,
 Та ще й въ неволі. Доле! доле!

20

25

Моя проспіванная воле!
 Хочь глянь на мене зъ-за Дніпра,
 Хочь усміхнися...

- И ти, моя единая,
 Встаєшь изъ-за моря, 5
 Зъ-за туману, слухяная
 Рожевая зоре!
- И ти, моя единая,
 Ведешь за собою 10
 Літа мої молодіи,
 И передо мною,
 Ніби море, виступають
 Широкиі села,
 Зъ вишневыми садочками,
 И люде веселі, 15
 И ті люде, и село те,
 Де колись, мовъ брата,
 Привітали мене. Мати,
 Старенькая мати! 20
 Чи збираютця ще й досі
 Веселі гості
 Погуляти у старої,
 Погуляти просто
 По-давнѣму по старому —
 Одъ світу до світу? 25
 А ви, мої молодні,
 Чорняві діти,
 Веселі дівчаточка!
 И досі вь старої 30
 Танцюете? А ти, доле,
 А ти, мій покою,
 Мов свято чорнобріве!
 И досі міжъ ними
 Тихо-пишно похожаєшь?
 И тими очима 35
 Ажъ чорними-голубими
 И досі чаруєшь

Людські душі? Чи ще й досі
 Дивуютьця всеу. 5
 На стань гнучкий? Свято мое,
 Єдине свято!
 Якъ оступлягь тебе, доле,
 Діточки-дівчата
 Й-вашебечуть по своєму
 Любому звичаю,
 Може, й мене не-нарокомъ
 Діточки згадають. 10
 Може, яка и про мене
 Скаже яке лихо,
 Усміхнися, мое серце,
 Тихесенько-тихо,
 Щобъ нікто и не побачивъ,
 Та й більше нічого. 15
 А я, доленько, въ неволі
 Поможюся Богу.

1849.

Надъ Араломъ.

ІІІ.

Міні однаково, чи буду
 Я жить въ Україні, чи ні — 20
 Чи хто згадає, чи забуде
 Мене въ снігу на чужині, —
 Однаковісенько міні!
 Въ неволі вирісь міжъ чужими
 И неоплаканий своїми, 25
 Въ неволі плачучи умру,
 И все зъ собою заберу; —
 Малого сліду не покину
 На обезчещеній землі:
 И не помяне батько зъ синомъ; 30
 Не скаже синові: „Молись
 Молися, сипку: за Україну
 Їго замучили колись!..“

Мині однаково, чи буде
 Той синъ молитися, чи ні;
 Та не однаково мині,
 Якъ Україну злі люде
 Задушать въ сні, и въ огні
 Вдову окрадену розбудять — —
 Охъ не однаково мині!

1847. р.

LIV.

По надъ полемъ иде,
 Не покоси кладе,
 Не покоси кладе — гори:
 Стогне земля, стогне море,
 Стогне та гуде.

Косаря у-ночі
 Зострічають сичі;
 Тне косарь, не спочиває,
 Ні на кого не вважає, —
 Хочъ и не проси.

Не кричи й не проси;
 Не клепає коси:
 Чи то городъ, чи то поле,
 Якъ бритвою, старий годить,
 Усе, що даси.

Мужика й шинкаря,
 Сироту-кобзаря,
 Приспівує старий, косить,
 Кладе горами покоси,
 Не мине й царя.

И мене не мине,
 На чужні зотне —
 За решоткою задавить
 Й хреста ніхто не поставиць
 И не помяне.

LV.

Не нарікаю я на Бога,
 Не нарікаю ні на кого:
 Я самъ себе, дурний, дурю,
 Та ще й співаючи... Орю
 Свій перелігъ — убогу ниву, 5
 Та сію слово: добрі жнива
 Колись-то будуть!.. И дурю —
 Себе-таки, себе-самого,
 А більше, бачитця, нікого...
 Оряся жъ ти, моя ниво, 10
 Доломъ та горою,
 Та засійся, чорна ниво,
 Волею ясною!
 Оряся жъ ти, розвернися,
 Полеми розстелися, 15
 Та посійся добримъ житомъ,
 Долею подийся!
 Розвернися жъ на всі боки,
 Ниво-десятино!
 Та посійся не словами, 20
 А розумомъ, ниво!
 Вийдуть люде жито жати...
 Веселі жнива!..
 Розвернися жъ, розстелися жъ
 Убогая ниво! 25

Чи не дурю себе я знову
 Своімъ химернимъ добримъ словомъ?...
 Дурю!.. бо лучче одурить
 Себе-таки, себе-самого,
 Ніжъ зъ ворогомъ по правді жити 30
 И всеу нарікати на Бога!

Петер. Окт. 1860.

LVI.

Якби съ кимъ сісти, хліба ззісти, —
 Промовить слово, — то воно бъ,
 Хочь и якъ-небудь, на сімъ світі,
 А все таки якось жилось.
 Та ба!.. нема съ кимъ! Свігъ широкий, 5
 Людей чимало на землі, ...
 А доведетця одинокимъ —
 Въ холодній хаті кривобокій,
 Або підъ тиномъ — простягтись!..
 Або... ні! треба одружитись, 10
 Хоча-бъ на чортовій сестрі!
 Бо доведетця одуріти
 Въ самотині... Пшениця, жито,
 На добрімъ сіялось лану,
 А люде такъ-собі пожнуть 15
 И скажуть: десь ёго убито,
 Сердешного, на чужині...
 О горе, горенько мені!..

Петер. 4 Нояб. 1860.

LVII.

Минули літа молоді...
 Холоднимъ вітромъ одъ надії 20
 Уже повіяло... Зіма!..
 Сиди одинъ въ холодній хаті...
 Нема съ кимъ тихо розмовляти
 Ані порадитись... Нема!
 А нікогісінько нема! 25
 Сиди жъ одинъ, поки надія
 Одурить дурня, осміє...
 Морозомъ очі окує,
 А думи горді розвіє,
 Якъ ту сніжину по степу... 30
 Сиди жъ одинъ собі въ кутку,

Не жди весни — святої долі!
 Вона не зійде вже ніколи
 Садочокъ твій позеленить,
 Твою надію оновить —
 И думу вольную на волю
 Не прийде випустить... Сиди —
 И нічогосінько не жди!

5

Петер. 18 Декаб. 1860.

LVIII.

И тутъ, и всюди — скрізь погано!..
 Душа убога встала рано,
 Напряла мало, та й лягла
 Одпочивать собі небога.
 А воля душу стерегла...
 „Прокинься,“ каже: „плачъ, убога!
 Не зійде сонце!.. тьма и тьма!
 И правди на землі нема!“
 Ледача воля одурила
 Маленьку душу: сонце йде
 И за собою день веде!..

10

15

30 Декаб. 1860.

LIX.

— — — — —
 Въ ночі и ожеледь и мрака,
 И снігъ, и холодъ... и Нева
 Тихесенько кудись несла
 Тоненьку кригу по-підъ мостомъ.
 А я, ото жъ таки въ ночі,

20

25

Иду та кашляю йдучи,
 Дивлюсь: неначе ті ягвята,
 Идуть задріпані дівчата,
 А дідь (сердешний инвалидъ)
 За ними гнетця — шкандибає, 5
 Мовъ у кошару заганяє
 Чужу худобу... Де жь той світъ!?
 И де та правда?!.. Горє! горє!
 Ненагодованихъ и голихъ
 Дівчаточокъ, якъ ту отару, 10
 Женуть!.. Чи буде судъ и кара
 Усімъ неправдамъ на землі?
 Чи буде правда міжъ людьми?..
 Повинна быть!.. бо сонце стане
 И оскверненну землю спалить. 15

3 Нояб. 1860.

LX.

И день иде и вічъ иде...
 И, голову схопивши въ руку,
 Дивуешся — чому не йде
 Апостоль правди и науки?!

5 Нояб. 1860.

LXI.

Чи не покинуть намъ, небого, 20
 Моя сусідоўко убога,
 Вірши вікчєвні віршувать,
 Та заходятьця рєшувать
 Вози въ далекую дорогу? —
 На той-світъ, друже мій, до Бога, 25

Почимчикуємъ спочивать...
 Втомилися и підтопталися
 И розуму таки набралися, —
 То й буде зь насъ! — ходімо спать —
 Ходімо въ хату спочивать... 5
 Гесела хата, щобъ ти знала!..

Ой не йдімо, не ходімо,
 Рано, друже, рано;
 Походимо, посидимо — 10
 На сей світъ поглянемъ!
 Поглянемо, моя доле...
 Бачъ — який широкий,
 И широкий та веселий
 Ясний та глибокий... 15
 Походимо жъ, моя зоре!
 Зійдемо на гору —
 Спочинемо... а тймъ-часомъ
 Твої сестри-зорі,
 Безвічні, по-підъ небомъ 20
 Попливуть, зассяють...
 Підождімо жъ, моя сестро,
 Дружино святая!
 Та нескверними устами
 Помолимось Богу. 25
 Та й рушимо тихесенько
 Въ далеку дорогу...
 Надъ Летою бездонною
 Та каламутною
 Благослови мене, друже, 30
 Славою святою!..

А поки те, да се, да оне,
 Ходімо просто — навпростецъ
 До Ескулапа на ралець —
 Чи не одурить вінъ Харова 35
 И Парку-пряку?... И тогді,
 Поки бъ химеривъ мудрий дідъ,

- Творили бѣ, лежа, епопею —
 Парили бѣ скрізь по-надъ землею —
 Та все бѣ гексаметри плели,
 Та на горище бѣ однесли
 Мишамъ на снідання... А потімъ 5
 Співали бѣ прозу — та по нотахъ,
 А не якъ небудь...
- Друже мій,
 О мій сопутнече святий!
 Поки огонь не захолонувъ, 10
 Ходімо лучше до Харона —
 Черезъ Лету бездоннюю,
 Та каламутную
 Переплинемъ, перенесемъ
 И славу святую — 15
 Безвічнюю, молодую...
 Або — цуръ їй, друже!
 И безъ неї обійдуся —
 Та якъ буду здужать,
 То надъ самимъ Флегетономъ
 Або надъ Стиксомъ у раю, 20
 Неначе надъ Дніпромъ широкимъ,
 Въ гаю — предвічнѣму гаю,
 Поставлю хаточку, — садочокъ
 Кругомъ хатини насажу:
 Прилинешъ ти у холодочокъ, 25
 Тебе, мовъ крадю, посажу:
 Дніпро, Україну згадаємъ,
 Веселі селища въ гаяхъ,
 Могили-гори на степахъ —
 И веселенько заспіваємъ... 30

14 Лютого 1861.

ПРОЧИТАВШИ ГЛАВУ XXXV. У ИСАИИ.

- Радуйся, живо неpolitая!
Радуйся, земле, не повитая
Квічастимъ злагомъ! Роспустись,
Рожевимъ криномъ процвіти!.. 5
И процвітешъ, позеленіешъ,
Мовъ Іорданові святіі
Луки, зелені береги!
И честь Кармилова, и слава
Ливанова, а не лукава 10
Тебе укріе дорогимъ
Золототканнимъ, хитрошитимъ
Святимъ омофоромъ своїмъ, —
И люде темні незрячі
Дива Господинні побачать!
- И спочинуть невольничі 15
Утомлені руки,
И коліна одпочинуть,
Кайданами куті!
Радуйтеся, вбогодухи,
Не лякайтесь дива: 20
Се Богъ судить визволяє
Довготерпівихъ —
Васъ убогихъ — и воздає
Злодіямъ за злая!
- Тойді, якъ, Господи, святая 25
На землю правда прилетить,

Хочь на годиночку спочить, —
 Незрячі прозрять, а кривіі,
 Мовь сарна зь гаю помайнують.
 Німимъ отверзутця уста,
 Прорветця слово якъ вода, 5
 И дебръ — пустиня неподита, —
 Сцілющою водою вмита, —
 Прокиветця; и потечуть
 Веселі ріки, а озера
 Кругомъ гаями поростуть, 10
 Веселимъ птаствомъ оживуть.

Оживуть степи, озера,
 И не верстовіі,
 А вольніі, широкиі,
 Скрізь шляхи святіі 15
 Простелютця; и не найдуть
 Шляхівъ тихъ владики,
 А раби тими шляхами,
 Безъ гвалту и крику,
 Позіходятця до-купи, 20
 Раді та веселі,
 И пустиню опанують
 Веселіі села.

25 Марця 1858. р.

ПРОЧИТАВШИ ХІ ПСАЛОМЪ.

Мій Боже милий! якъ то мало
 Святихъ людей на світі стало!.. 25
 Одинъ на другого кують
 Кайдани въ серці . . . а словами,
 Медоточивими устами —
 Цілюютця, и часу ждуть
 Чи швидко брата въ домовині
 Зь гостей на цвинтарь повезуть? . . . 30

А ти, о Господи єдиний,
 Скуєшь лукаві уста,
 Язикъ отой велерічивий,
 Мовлявший: „ми — не суета,
 И возвеличимо на диво — 5
 И розумъ нашъ, и нашъ языкъ...
 Та й де той панъ, що намъ закаже
 И думать такъ и говорить?“
 „Воскресну я!“ той Панъ вамъ скаже:
 „Воскресну нині, ради їхъ, 10
 Людей закованихъ моїхъ —
 Убогихъ нищихъ... Возвеличу
 Малихъ отихъ рабовъ похилихъ!
 Я на сторожі коло їхъ
 Поставлю слово.“ 15
 И пониче
 Неначе стоптана трава,
 И думка ваша и слова. —
 Неначе срібло куте, бите
 И семикрати перелите 20
 Огнемъ въ горнилі, — словеса
 Твої, о Господи, — такіі.
 Роскинь же їхъ, твої святіі,
 По всій землі! . И чудесамъ
 Твоїмъ увірюють на світі 25
 Твої малі убогі діти!

15 Лютого 1859 р.

ПСАЛМИ ДАВИДОВІ.

I.

Блаженный мужъ на лукаву
Не вступае раду,
И не стане на путь злого,
И зъ лютимъ не сяде;
А въ законі Господнѣму 5
Серце ёго й воля
Навчаецця; и стане вінъ —
Якъ на добрімъ полі
Надъ водою посажене
Древо зеленіе, 10
Плодомъ вкрите: такъ и мужъ той
Въ добрі своїмъ спіе.
А лукавихъ, нечестивихъ
И слідъ пропадае;
Якъ той попіль, надъ землею, 15
Вітеръ розмахае.
И не встануть съ праведними
Зліи зъ домовини.
Діла добрихъ обновлятця,
Діла злихъ загинуть. 20

XII.

Чи ти мене Боже милій,
На-вікъ забуваєшь,
Одвертаєшь лице Свое,

Мене покидаєш?
 Доки буду мучить душу
 И серцемъ боліти?
 Доки буде ворогъ лютий
 На мене дивитись 5
 И сміятись!... Спаси мене,
 Спаси мою душу,
 Да не скаже хитрий ворогъ:
 „Я ёго подужавъ.“
 И всі злиі посміютьця, 10
 Якъ упаду въ руки,
 Въ руки вражі. Спаси мене,
 Одъ лютої муки
 Спаси мене, помолюся 10
 И военою знову
 Твої блага чистимъ серцемъ,
 Псалмомъ тихимъ, повимъ.

XLIII.

Боже! нашими ушима
 Чули Твою славу,
 И діди намъ розказують 15
 Про давні кроваві
 Тії літа, якъ рукою
 Твердою Своею
 Розвязавъ Ти наші руки,
 И покривъ землею 20
 Трупи ворогівъ, и силу
 Твою восхвалили
 Твої люде, и въ покої,
 Въ добрі одпочили,
 Слава Господа. А нині 25
 Покривъ еси знову,
 Срамотою свої люде,
 И вороги нові

- Роскрадають, якъ овець, насъ
 И жеруть... Безъ плати
 И безъ ціни оддавъ еси
 Ворогамъ проклятимъ;
 Покинувъ насъ на сміхъ людямъ, 5
 Въ наругу сусідамъ.
 Покинувъ насъ, яко въ притчу
 Нерозумнимъ людямъ.
 И кивають, сміючися,
 На насъ головами; 10
 И всякий день передъ нами...
 Сидь нашъ передъ нами.
 Окрадені, замучені,
 Въ путахъ умираемъ,
 Чужимъ богамъ не молимося 15
 А Тебе благаемъ:
 Поможи намъ, избави насъ
 Вражої наруги.

 20
 Встань же, Боже!
 Вскую будешъ спати,
 Одъ слізъ нашихъ одвертатись,
 Скорби забувати? 25

ІІІ.

- Пребезумний въ серці скаже, II
 Що Бога не має, III
 Въ беззаконї мерзіє
 Не творить благая
 А Богъ дивитця чи є ще
 Взискающій Бога? 30

- Нема добро творящого ,
Нема ні одного!
Коли вони , неситі
Гріхами , дознають ?
Ідять люде замість хліба , 5
Бога не згадають
Тамъ бояця , лякаютця ,
Де страху й не буде :
Такъ сами себе бояця
Лукаві люде . 10
Хто жъ пошле намъ спасеніє ,
Верне добру долю ?
Колись Богъ намъ верне волю ,
.....
Восхвалимо Тебе , Боже , 15
Хваленіємъ всякимъ
Возрадуєтця Израїль
И сватий Иаковъ .

LIII.

- Боже , спаси , суди мене
Ти по своїй волі . 20
Молюсь , Господи , внуши імъ
Усть моїхъ глаголи ,
Бо на душу мою встали
Сильні чужні ,
Не зрятъ Бога надъ собою , 25
Не знають що діють .
А Богъ мині помагає ,
Мене заступає
И імъ правдою Своею
Вертає їхъ злая 30
Помолюся Господеві
Серцемъ одинокимъ ,
И на злихъ моїхъ погляну
Незлимъ моїмъ окомъ .

LXXXI.

Міжъ парями й судіями,
 На раді великій, 5
 Ставъ земнихъ владикъ судити
 Небесний Владика.
 Доколі будете стяжати
 И кровъ невинну розливать
 Людей убогихъ, а багатимъ 10
 Судомъ лукавимъ помагать?
 Вдові убогій допоможіте,
 Не осудіте сироти
 И виведіть изъ тісноти
 На волю тихихъ, заступіте 15
 Одъ рукъ неситихъ. Не хотять
 Познать, розбити тьму . .
 И всеу Господа глаголи,
 И всеу трепетна земля. 20

 И ви вмерете якъ и князь вашъ
 И вашъ рабъ убогий.
 Встань же, Боже, суди землю
 И судей лукавихъ! 25
 На всімъ світі Твоя привда
 И воля и слава.

XCIII.

Господь Богъ лихихъ карає,
 Душа моя знає;
 Встань же, Боже! Твою славу 30
 Гордий зневажає.
 Вознесися надъ землею
 Високо, високо,
 Закрий славою Своєю

Слепе, горде око,
 Доки, Господи, лукаві
 Хвалатця, доколі
 Неправдою? Твої люде
 Во тьму и въ неволю 5
 Закували... добро Твое
 Кровью потопили,
 Зарізали прохожого,
 Вдову задавили,
 И сказали: „Не зрять Господь,
 Ніже тее знає“, 10
 Умудрітєся, немудрі:
 Хто світь оглядає,
 Той и серце ваше знає
 И розумь лукавий. 15
 Дивітєся діламъ Ёго,
 Ёго вічній славі
 Благо тому, кого Господь
 Карає міжъ нами:
 Не допуска, поки злomu 20
 Изриетця яма.
 Господь любить свої люде,
 Любить не оставить,
 Дожидає, поки правда
 Передъ ними стане. 25
 Хто бь спась мене одъ лукавихъ
 И діющихъ злая?
 Якъ-би не Богъ помігъ мині,
 То душа бь живая
 Во тьмі ада потонула 30
 Проклялась на світі,
 Ти, Господи, помагаєшь
 По землі ходити,
 Ти радуєшь мою душу
 И серце врачуєшь, 25
 И пребуде Твоя воля
 И Твій трудъ не всує.
 Вловлять душу праведничу,
 Кровь добру осудять.

Милі Господь приставище,
 Заступникомъ буде,
 И воздасть їмъ за діла їхъ
 Криваві, лукаві,
 Погубить їхъ, и їхъ слава
 Стане їмъ въ неславу.

5

СXXXII.

Чи є що краще, лучче въ світі,
 Якъ у-купі жити,
 Зъ братомъ добримъ добро певне
 Познать, не ділити?
 Яко муре добровонне
 Зъ голови честної
 На бороду Аарону
 Спадає росюю
 И на шитні омети,
 Ризи дорогіі,
 Або роси Ермонський
 На святі гори
 Високі Сионський
 Спадають и творять
 Добро тварямъ земнороднимъ
 И землі, и людямъ:
 Оттакъ братівъ благихъ своїхъ
 Господь не забуде:
 Воцаритця въ дому тихихъ,
 Въ семі тій великій,
 И пошле їмъ добру долю
 Одъ віка до віка.

10

15

20

25

СXXXVI.

На рікахъ, кругъ Вавилона,
 Підъ вербами, въ полі,
 Сиділи ми и плакали

30

- Въ далекій неволі,
 И на вербахъ повішали
 Органи глухні,
 И намъ стали сміятися
 Едомляне зліі: 5
 „Роскажіть намъ пісню вашу,
 Може й ми заплачемъ,
“
 Якої жъ ми заспіваємъ 10
 На чужому полі?
 Не співають веселоі
 Въ далекій неволі.
 И коли тебе забуду
 Іерусалиме, 15
 Забвєнь буду, покинутий
 Рабомъ на чужині,
 И язикъ мій оніміє,
 Висохне лукавий,
 Якъ забуде помянути 20
 Тебе наша славо!
 И Господь нашъ васъ помяне,
 Едомські діти,
 Якъ кричали ви: „Руйнуйте,
 Руйнуйте, паліте 25
 Єрусалимъ!...“ Вавилоня
 Дщере окаянна!
 Блаженний той, хто заплатить
 За твої кайдани!
 Блаженъ, блаженъ! тебе, злая, 30
 Въ радості застане
 И розіб'є дітей твоїхъ
 О холодний камінь!

CXLIХ.

Псаломъ новий Господеві
 И новую славу

Воспоемъ честнимъ соборомъ,
Серцемъ нелукавимъ :
Во псалтирі и тимпані
Воспоемъ благая,
Яко Богъ кара неправихъ 5
Правимъ помагає.
Преподобниі во славі
И на тихихъ ложахъ
Радуютця, славослѣять,
Хвалять имя Боже : 10
И мечі въ рукахъ їхъ добрі,
Гострі обоюду,
На отмщеніє язикамъ
И въ науку людямъ.
Окують царей неситихъ 15
Въ залізніі пута
И їхъ славнихъ оковами
Ручними окрутять,
И осудять губителей,
Судомъ своїмъ правимъ, 20
И во віки стане слава,
Преподобнихъ слава!

ДЕ ЩО Є.

	СТР.
Кавказъ	3
И живимъ и мертвимъ	9
Сонъ.	17
Неофити	35
Холодний Яръ	54
Ляхамъ	57
Субетівъ	58
Розрита могила	60
Чигиринъ	62
Я не нездужаю	65
Ще не вмерла Україна	66
Думи мої, думи мої	69
Перебендя	73
Москалева криниця	77
Наймичка	90
Катерина	107
Відьма	128
Русалка	142
Лидея	144
Утоплена	147
Причинна	153
Тополя	160
Калина	167
Три шляхи	170
Хустина	171
Пустка	174
Удовиця	175
Черниця Марьяна	177
Петрусь	187

	СТР.
Козачковському	192
До Основ'яненка	197
На вічну пам'ять Котляревському	200
До Миколи Костомарова	204
П. І. Шафарикові	205
Доля	208
Муза	209
Слава	211
Моїмъ союзникамъ	212
Н. Я. Макарову	213
Сонъ (Марковичці)	214
Завіщання	215
Думки	
I Не для людей и не для слави	216
II Тече вода въ синє море	217
III Вітри буйний, вітри буйний	218
IV Тяжко важко въ світі жити	219
V Нащо мнї чорні брови	220
VI Козацька доля	222
VII Зійшлись, побрались, поєднались	223
VIII Росли у купочці росли	223
IX Не вернувся ізъ походу	224
X Титарівна Немирівна	224
XI На великдень на соломі	225
XII Ой по горі роменъ цвіте	225
XIII Тече вода съ-підъ явора	226
XIV Якъ би мнї, мамо, наместо	226
XV Ой умеръ старий батько	227
XVI На городі коло броду	228
XVII Надъ Дніпровою сагою	228
XVIII Якъ би мнї черевички	229
XIX Вечіръ въ Україні	230
XX Ой чого ти почорніло	230
XXI Въ ночі	231
XXII Поставлю хату и кімнату	231
XXIII Пустка (Щепкину)	232
XXIV На рїздво	232
XXV Хагіна	234

	СТР.
XXVI До зорі	235
XXVII Сестрі	236
XXVIII И широкую долину	237
XXIX Па память 5 августа 1860	237
XXX Минають дні минають ночі	238
XXXI Не женися на багатій	239
XXXII Не завидує багатому	239
XXXIII Чого мені тяжко	240
XXXIV Вігеръ въ гаї нагинає	240
XXXV Въ неволі тяжко, — хоча й волі	241
XXXVI За думою дума роємъ вилітає	241
XXXVII И небо не вмите и заспані філі	242
XXXVIII И досі снитця надъ горою	242
XXXIX За сонцемъ хмаронька пливе	243
XL Якъ маю я журитись	243
XLI Въ неволі въ самоті немає	244
XLII Лічу въ неволі дні и ночі	244
XLIII Посажу коло хатини	245
XLIV Породила мене мати	246
XLV По улиці вігеръ віє	247
XLVI Закувала зозуленька	247
XLVII Ой сяду я підъ хатою	247
XLVIII Туманъ, туманъ долиною	248
XLIX Ой люлі, люлі моя дитино	248
L Зацвіла въ долині	249
LI Колись дурною головою	250
LII На Україну	250
LIII Милі однаково	252
LIV По надъ полемъ иде	253
LV Не парікаю я на Бога	254
LVI Якъ би съ кимъ сісти	255
LVII Минули літа молоді	255
LVIII И тутъ, и всюди — скрізь погано	256
LIX Въ ночі ожеледь и мрака	256
LX И день иде и нічъ иде	257
LXI Чи непокинуть намъ небого	257
Прочитавши 35 главу Исаї	260
Прочитавши 11 псаломъ	261

	СТР.
Псалми Давидові	263
І	263
ХІІ	263
ХLІІІ	264
LII	265
LIII	266
LXXXI	267
XCIII	267
CXXXII	269
CXXXVI	269
CXLIX	270

ДРУКАРСЬКІ ПОХИБИ.

СТР.	СТИХЪ	СТОИТЬ	МАЄ БУТИ
18	27	по	птю
21	32	Упемося	Упъемося
23	5	кровю	кровтю
26	27	зъ роду	й разу
29	11	сколі	скелі
31	24	муштрувались	муштрувались
36	21	Ня	На
36	29	праведихъ	праведнихъ
38	34	недолі	неволі
44	34	назъать	назвать
45	14	тисячи	тисяча
47	15	Аѳини	Аѳени
48	28	И „аллилуйя“	А „аллилуйя“
50	6	громомъ	громомъ
52	14	підвкралась	підкралась
55	32	святою	святую
59	13	волі	на волі
63	7	и	й
64	15	їі, честь.	їі честь,
64	12	богоязливе	боязливе
87	30	Є	Есть
88		XIII	VIII
89	7	балці	бальці
91	1 и 3	є у мене	есть у мене
97	3	допе	допъе
99	25	матірю	матірью
101	27	У внучка	А внучка

СТР.	СТИХЪ	СТОИТЬ
101	28	А Катрину
104	12	Отъ,
104	23	ка очіпокъ
128	16	и
129	4 и 6	ишли
"	33	увся
"	34	у
130	29	у
"	31	увсе
"	37	Въ
131	10	и
"	14	Въ
133	31	И
"	32	вже
135	6	у
"	12	и
"	22	вже
136	2	Щобъ
"	26	побудешъ
"	28	дальше
"	32	панушоі
"	37	вигоняли
137	5	кинулаь
"	11	Ивана
"	12	паніі
"	25	у
"	30	у васъ е
139	20	у
"	28	и
"	31	іі
140	12	Вже
"	13 и 25	іі
"	27	Ивана
141	4	вмеръ
"	7 и 14	навчала
151	25	дому
165	29	поспитае
177	18	Носе

МАЕ БУТИ
У Катрину
Охъ,
на очіпокъ
й
йшли
вся
въ
въ
все
У
й
У
Й
уже
въ
й
уже
Що би
побудишь
дальшь
панушоі
вигонили
кинулася
Йвана
пані
въ
въ васъ есть
въ
й
ій
Уже
ій
Йвана
умеръ
навчала
роду
роспитае
Несе

СТР. СТИХЪ СТОПЪ

184	1	Одда
"	33	ітокъ
186	22	кзоаче
188	5	Машиню
"	20	тото
"	27	въ селі
192	28	казаче
193	29	високою
195	29	зновурозмовляти
198	14	морогъ
"	31	спваю
200	7	не знае
"	9	пропало
202	9	Вираікі
205	18	семблю
230	-	ждуть
232	2	Щепкнуну
233	2	въ гост
234	27	недавну
235	3	Туманъ
237	22	годн
248	3	Моеі
"	13	що
"	15	Сй
249	20	дитина
"	21	стала
252	12	лихо
259	9	сопутнече
261	7	вмита. —
266	18	сватий
269	11	муре
271	2	нелукавимъ
"	9	славословять

МАЄ ВУТИ.

Оддай
дітокъ
козаче
Машуню
тото
въ стерні
козаче
високою
знову розмовляти
ворогъ
спваю
не знае.
пропало;
Вкраїні
семблю
ждуть.
Щепкину
въ гості
недавну
Туманъ
годн
моеі
ше
Ой
дитина.
стало
лихо.
сопутнече.
вмита, —
сватий.
муро
нелукавимъ;
славословлять

ОПУЩЕНІ СТИХИ.

СТОП. ПО СТИХУ МАЄ БУТИ СТИХЪ

39	33 імъ	Святою , чистою красою —
45	23 імъ	Молітесь богові одному,
151	34 імъ	Обходять горою Якъ угледять , то хрестятця , И зовуть заклятимъ... Сумно — сумно кругомъ ёго А въ-ночі дівчата ,
160	25 імъ	Булабъ нелюбила , Якъ би знала , що загине , — Була бъ непустила ,
165	22 імъ	Скажу ёму, мое серце , Що сміютця люде ,

НБ ПНУС

2880